

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 212 ■ OKTOBAR 2023 ■ GODINA XXXI ■ CENA 150 DINARA

57. BITEF

*Snago, ne pristaj
da budeš nečija*

3-10. oktobar

Beograd

Ministarstvo kulture

57 BITEF 23

- OTPOR, POBUNA, KRIK I VAPAJ
- 32. DANI ZORANA RADMILOVIĆA
- TRI DECENIJE TEATRA ZA MALE VELIKE LJUDE
- NA PROSCENIJUMU TRAUMATIČNOG VREMENA
- U ZAČARANOM KRUGU
- NEOBIČNO POZORIŠNO LETO
- POLEMIKE

Intervju:

NIKITA MILIVOJEVIĆ
ANJA SUŠA
ĐORĐE KOSIĆ
JOAKIM TASIĆ
PETRA BLAŠKOVIĆ

NEOBIČNO POZORIŠNO LETO

, „Čelava pevačica”, „Radovan III”, „Novi glasovi”...

Iako je uobičajeno da sa završetkom Sterijinog pozorja, pozorišta lagano odlaze na odmore, ili na pripreme za brojna festivalска gostovanja tokom leta, ove godine je izvedeno nekoliko premijera krajem juna, na redovnim repertoarima, a zatim je usledio i Belef, koji je takođe doneo bogat premijerni pozorišni program.

Kraj sezone u Beogradu je svakako obeležila premijera „Prafausta” u Beogradskom dramskom pozorištu, u režiji Božica Liješevića, sastavljenog od spoja Geteovih tekstova, romantičarske, filozofske i poetske tragedije „Faust”, i dela koje mu je prethodilo, „Prafaust”, napisan dvadesetak godina pre toga, krajem osamnaestog veka. Scenski tekst Fedora Šilija ima otvorenu, brehtovsku formu koja prepliće narativno i dramsko, angažujući gledaoca da se uključi u proces razotkrivanja složenih značenja Geteovog grandioznog dela. A u njegovom novom tumačenju, strpljivo, detaljno i dubinski se pretresu svezremene teme ljudskog postojanja, odnos prema Dobru i Zlu, teme iskušenja pohlepe, neutoljive žedi za materijalnim uživanjima, ali i većne duhovne vrednosti – plemenitost ljubavi, skromnosti i uzdržanosti. Ovim suštinski važnim pitanjima, autori pristupaju sa specifičnom lakoćom, neodoljivim šarmom i suptilnom komikom, otkrivajući da filozofija i poezija mogu biti i opojna polja čiste igre. Ta ludistička značenja naročito upečatljivo uspostavlja lik Mefista, kao atelotvorenog iskušenja, Faustovog vodiča u pakao njegove grešnosti. Ozren Grabarić predstavlja Mefista zaista čudesno, zavodljiv je i meden, ali i opak i gnusan, poput dvoličnog rimskog boga Janusa. Njegove transformacije su izvanredne, one grade kačmu predstave, metaforički pokazujući različitica lica pogrešnih ljudskih izbora, ali i varljivost zla, kao i dobra. Svetozar Cvetković nosi uloge naratora i Fausta, brehtovski prepliće epiku i dramaturgu, misli i emocije koje zajedničkim snagama razmotrovaju klupko složenosti značenja naših života. Za njima se traga na, uglavnom, pustoj sceni, prepoznatljivo za rediteljsku poetiku Božica Liješevića, koji istinu uvek traži u ogoljenoj formi, bez suvišnih znakova.

Belef je krajem juna i početkom jula ponudio sedam premijera i nekoliko vrednih gostovanja iz regionala, a šteta je što zbog vremenskih nepogoda nije bilo moguće da se predstave više izvode napolju, na sceni u Botaničkoj bašti, jer su letnje scene na otvorenim prostorima osnova magičnosti letnjih festivala. Najveću pažnju je izazvala premijera predstave „Milenijum u Beogradu”, na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu, nastala prema dramatizaciji romana Vladimira Piščala, u režiji Marka Čelebića, koji je ovu poetsku epopeju postavio u dramsko-muzičkoj formi. A publika je bila najviše razgajena premijerom „Akademije smeha”, na sceni Ateljea 212, koja će, takođe, biti na redovnom repertoaru. Važno je napomenuti da su premiere na Belefu ostvarene u koprodukciji sa beogradskim pozori-

štim i da će ostati na njihovim repertoarima, što ranije, najčešće, nije bio slučaj, kada su se životi tih predstava tužno gasili sa letnjim izvodnjima. „Akademija smeha” je duodramski tekst japanskog pisca Kokija Mitanija, izuzetno podsticajan na idejnom, dramskom i komičkom planu. Radnja višezačno tematizuje društvenu funkciju pozorišta u ratnim vremenima, odnos između politike i umetnosti, umetnosti i zabave, kao i probleme umetničke slobode i granice represije. Scensko tumačenje ovog izazovnog komada, u režiji Milice Kralj, pojačava njegove komičke vrednosti, parodičnim naglašavanjem gestikulacije, načina govora i izražavanja u Japanu. Na orientalno dizajniranoj pozornici, Goran Jevtić (Cenzor) i Uroš Jakovljević (Pisac) izazivaju salve smeha veštим prenaglašavanjem pokreta i mumljanja, nadahnutom fizičkom i dramskom igrom.

Pozorišni program Nišvel džezi festivala već tradicionalno je u avgustu na jug Srbije doveo istraživačke scenske prakse, dela iz Poljske, Rumunije, Mađarske, Hrvatske, Makedonije i Srbije, koja postoje na graničnom polju dramskog, plesnog i muzičkog teatra. Delo novog cirkusa, zagrebačka predstava „Zodijak – krug malih životinja”, trupe Cirkorama, svakako je estetski i izvođački bilo najizazovnije na ovogodišnjem programu festivala. Vešti plesači i akrobate, obučeni u elegantna, kosmička odela, igrali su u zatvorenom, simboličkom krugu, obuzimajući publiku izražajnom jednostavnosću nastupa. Bili su praćeni magičnom gitarskom muzikom, integralno uvezanom sa fizičkom igrom, u sceniski zavodljivom istraživanju astroloških i sudbinских uticaja. Zbog nepovoljnih vremenskih prilika, festivalski program je nakon otvaranja održan na zatvorenim scenama Narodnog pozorišta u Nišu i Oltičarskog doma, umesto tradicionalnih, otvorenih gradskih prostora. Ipak, to nije umanjilo jačinu doživljaja većine izvedenih predstava, potvrđujući važnost internacionalnih festivala, kao i alternativnih scenskih praksi.

U regionu je nova premijera Joneskove „Čelava pevačice”, na sceni Centra za kulturu u Tivtu, izazvala veliku pažnju. Ovu komediju, koja je učvrstila nastanak teatra apsurda sredinom prošlog veka, ređitelj Jagoš Marković postavlja u lokalni, bokeški kontekst, što je pojačalo autentičnu šarolikost likova, ali i njihove komičke vrednosti. U predstavi teatralizovano i dosledno apsurdno igraju crnogorski i srpski glumci, Dubravka Drakić, Momčilo Otašević, Branimir Popović, Olga Odanović, Branko Vidaković i Sandra Bugarski. Oni vešto oživljavaju Joneskove poznate ljuštire od ljudi, šuplje živote čija praznina glasno zvezči. Nova „Čelava pevačica” je prepoznatljiva u Jagoševoj autorskoj poetici, zbog radnje smešene u vodi do kolena, sentimentalne muzike sa nostalgičnim značenjima, kao i kružne dramaturgije, a dokazuje da kritičko bavljenje praznim i besmislenim životima i dalje ima veliki značaj za publiku, i na letnjim festivalima.

„Zodijak – krug malih životinja” trupe Cirkorama (foto Zoran Ćirić)

Najveću pažnju javnosti tokom leta je izazvala premijera „Radovana Trećeg” u Budvi. Ovaj antologiski tekst Dušana Kovacevića je izведен u tumačenju slovenačkog ređitelja Vita Taufera, u koprodukciji Grada teatar u Budvi i Narodnog pozorišta u Somboru. Predstava je donela jedno mračnije, brutalističko, fizički ogoljeno i neočekivano scensko čitanje ove, takođe, apsurdne komedije, koja je na sceni između crkava u Budvi postala groteskna tragedija. Novi „Radovan Treći” je bolan i verodostojan odraz duha našeg vremena, sveprisutnog nasilja koje se podvrgava kritičkoj analizi. Ninoslav Đorđević je energičan u ulozi batog i u nasilnog Radovana, fasciniranog televizijskom serijom o kriminalcu Đordžu. Taj motiv tragičnog uticaja medijskog nasilja na ponašanje pojedinca damas, upadljivo je snažniji nego pre pedeset godina, kada je tekst nastao. Zato je radnja ovog „Radovana Trećeg” utopljena u tamu nasilja i lokve krvi, komedija je u dobroj meri napustila scenu, dok je jezoviti košmar zauzeo njen prostor.

Tokom avgusta je na sceni Beogradskog dramskog pozorišta ostvaren projekat „Novi glasovi”, koji je doneo četi-

ri premijere predstava mlađih autora, potvrđujući važnost mogućnosti da im se da šansa da na profesionalnim scenama otkriju potencijale novih scenskih poetika. Izdvajajući vrednu premijeru predstave „Tiho tiše”, nastale prema tekstu Milice Radočić, u režiji Ane Janković, koja je donela nesvakidašnje vešt i specifičan spoj dokumentarističkog i fiktivnog, stvarnog i igranog izraza. U centru pažnje je istraživanje složenog problema seksualnog nasilja koji iz više uglova pokreće pitanja rodnih identiteta u patrijarhalnoj tradiciji. Ona se raščlanjuju u ogoljenoj, takođe brutalističkoj formi, na svež i maštovit način, sa podsticanjem publike da se uključi u izvođenje.

Sa ovakom bogatim pozorišnim letom, izrasle su i naše nade da će biti bogata i vredna predstojeća pozorišna sezona, koja se zahukata već u septembru, premijerama Orvelove „1984” u Beogradskom dramskom pozorištu, i Bruknerove „Bolesti mladosti” na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta.

Ana Tasić

„Radovan Treći”, Grad teatar u Budvi i Narodno pozorište u Somboru (foto Slaven Vilus)

UDRUŽENJE DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE,
reprezentativno udruženje u kulturi
raspisuje

JAVNI POZIV – KONKURS
za predlaganje kandidata za dodelu

Nagrade MILOŠ ŽUTIĆ

Nagrada se dodeljuje za najbolje glumačko ostvarenje na scenama profesionalnih pozorišta Srbije, u predstavama premijerno izvedenim u periodu od 1. jula 2022. do 30. juna 2023. godine.

Osnovna merila su: da je ostvarena uloga, velika ili mala, tragalačka i da se može označiti kao putokaz u razvitu glume, kao i da je glumac, stariji ili mlađi, osvedočio svoju posvećenost umetnosti glume i odgovornost prema misiji pozorišta.

Predlažači kandidata mogu biti profesionalna pozorišta, pojedinci – dramski umetnici, pozorišni kritičari, redakcije stručnih i časopisa iz oblasti kulture, kao i umetničke ustanove i udruženja.

Predloge sa pisanim obrazloženjem poslati ili dostaviti na adresu:
Udruženje dramskih umetnika Srbije, 11158 Beograd, Studentski trg 13/VI,
ili na: udus@udus.org.rs
najkasnije do 10. oktobra 2023. godine.

UDRUŽENJE DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE,
reprezentativno udruženje u kulturi
raspisuje

JAVNI POZIV – KONKURS
za predlaganje kandidata za dodelu

Nagrade LJUBINKA BOBIĆ

Nagrada se dodeljuje dramskim umetnicima (glumicama i glumcima) za najbolje glumačko ostvarenje u oblasti komedije, na scenama profesionalnih pozorišta Srbije, u predstavama premijerno izvedenim u periodu od 1. septembra 2021. do 31. avgusta 2023. godine.

Osnovna merila su: da je ostvarena uloga, naslovna, glavna, velika ili značajna, da je ostvarena u komediji, da je tragalačka, inovativna i da se može se označiti kao sasvim nova smernica glumačkog izraza na polju komedije.

Predlažači kandidata mogu biti profesionalna pozorišta, pojedinci – dramski umetnici, pozorišni kritičari, redakcije stručnih i časopisa iz oblasti kulture, kao i umetničke ustanove i udruženja.

Predloge sa pisanim obrazloženjem poslati ili dostaviti na adresu:
Udruženje dramskih umetnika Srbije, 11158 Beograd, Studentski trg 13/VI,
ili na: udus@udus.org.rs
najkasnije do 10. oktobra 2023. godine.

APELI, SAOPŠTENJA, NAGRADE...

Od brojnih aktivnosti UDUS-a, u periodu od prošlog do ovog broja Ludusa, izdvajamo: u maju i junu ove godine pojedini članovi Udruženja bili su izloženi brojnim prozivanjima, provokacijama i pretnjama koje su se pojavile u medijima, na društvenim mrežama i u Narodnoj skupštini, zbog čega je Udruženje reagovalo više puta. U saopštenjima za javnost u pomenutom periodu Udruženje je pozvalo na poštovanje prava na različitost političkog stava i suspendovanje provokacija i pretnji, kao i da se, u ime sveopštег opstanka, dostoјno ožali zajednički nemerljivi gubitak u nesreći bez predsedana koja je zadesila Srbiju, nakon masovnih ubistava u školi „Vladislav Ribnikar“ i u okolini Mladenovca.

Podsetilo je na pravo na različitost političkog stava i ogradio se od eventualne političke zloupotrebe apela. Nakon pretnji upućenih glumcima i njihovoj deci, Udruženje se sa zahtevom za reakcije nadležnih, obratilo predsednici Vlade, predsedniku Narodne skupštine, ministarki za kulturu i ministru policije. Svoje članove Udruženje je zamolio za pažljivo, trezveno i odmereno reagovanje na događaje, kako bi se dramski umetnici zaštitili i izopštili iz diskursa koji im je nametnut.

Udruženje dramskih umetnika Srbije i Sterijino pozorje ustanovili su Nagradu Dejan Mićić za ukupan rediteljski opus, koja će se počevši od ove godine dodeljivati bijenalno. Početkom juna na ovogodišnjem Sterijinom pozorju nagrada je dodeljena prvi put, a dobitnik je Egon Savin. Odluku je doneo tročlan žiri u sastavu: Nebojša Đurić, Nebojša Bradić i Milivoje Mladenović. Nagrada

da je Egonu Savinu uručena 3. juna, na zatvaranju 68. Pozorja.

Krajem prethodne pozorišne sezone žiri za dočelo Nagrade „Miloš Žutić“ za 2022. godinu jednoglasno je odlučio da za najbolje glumačko ostvarenje, u predstavama premijerno izvedenim u periodu od 1. 7. 2021. do 30. 6. 2022., nagradi Branku Katić, za ulogu Blaš u predstavi „Tramvaj zvani želja“, koju je po delu Tenesi Vilijamsa režirala Lenka Udrovički (koprodukcija Beogradskog dramskog pozorišta, BELEF-a i Teatra Ulysses). Žiri je radio u sastavu: Branka Petrić, Vesna Čipčić, Dragana Đukić i Miodrag Miki Krstović, a odluku je doneo 12. juna 2023. Nagrada će dobitnici biti uručena na jednom od narednih izvođenja predstave u Beogradskom dramskom pozorištu.

Uručenje Dobričinog prstena za 2022. godinu Borisu Isakoviću biće organizованo u novembru ove godine, kada će biti predstavljena i monografija o dobitniku, koja je u pripremi. Autor monografije o Borisu Isakoviću je Aleksandar Milosavljević.

Monografija o Milanu Gutoviću (kome je Dobričin prsten za 2021. dodeljen posthumno) izšla je iz štampe i dostupna je u knjižarama i kancelariji Udruženja, a promocija ovog izdanja iz edicije „Dobitnici Dobričinog prstena“ biće održana početkom ove pozorišne sezone. Autor monografije je Tatjana Nježić.

Za 2023. godinu Udruženje je objavilo Konkurs za predlaganje kandidata za Nagradu „Bojan Stupica“ (konkurs je objavljen 18. aprila, a okončan 10. maja). Žiri radi u sastavu Jovana Tomić, Đurđa Tešić i Aleksandar Milosavljević, a odluka o do-

bitniku biće poznata do kraja godine. Objavljeni su i konkursi za predlaganje kandidata za Nagradu „Miloš Žutić“ (za najbolje glumačko ostvarenje u periodu 1. 7. 2022–30. 6. 2023) i za nagradu „Ljubinka Bobić“ (za najbolje glumačko ostvarenje u oblasti komedije u periodu 1. 9. 2021–31. 8. 2023). Predlozi za ove dve nagrade Udruženja primaju se do 10. oktobra.

U vezi sa rešavanjem pitanja regulisanja duga po osnovu doprinosa za obavezno socijalno osiguranje samostalnih umetnika, Udruženje dramskih umetnika Srbije, zajedno sa ostalim reprezentativnim umetničkim udruženjima, već godinama ulaže napore za donošenje trajnog rešenja ovog problema. Da podsetimo, pomenuta dugovanja pripisuju se samostalnim umetnicima iako nisu nastala krivicom umetnika, već zbog dugogodišnjih kašnjenja uplate doprinosa od strane lokalnih samouprava, pre svega Grada Beograda. Ministarstvo kulture formiralo je prošle godine Radnu grupu u čijem radu učestvuju i predstavnici umetničkih udruženja. Nakon prikupljanja podataka o ukupnim dugovanjima (za glavnice doprinosa za penzijsko invalidsko osiguranje i zdravstveno osiguranje, i za kamate na dug za ta dva doprinosa), Radna grupa je novembra prošle godine uputila Vladi Republike Srbije predlog za rešavanje problema: da se otpisu dugovanja samostalnih umetnika za glavnice doprinosa za zdravstveno osiguranje, kao i kamate na dugovanja za oba doprinosa, a da se glavnica duga za penzijsko invalidsko osiguranje nadoknadi iz budžeta Republike Srbije. Do danas odgovora na ovu inicijativu nema.

Uvodnik...

Na stranicama ovog broja Ludusa dužna pažnja posvećena je našem a svetskom – Bitfu! Odnosno, njegovom ovogodišnjem izdanju koje se pod sloganom „Snago, ne pristaj da budeš nečija“ održava od 3. do 10. oktobra. Ako je estetika uvek i etika, a umni ljudi kažu da jeste, glavni program festivala – preispitujući realitet i njegova akutna pitanja – ukazuje na slojevitost, dubinu i složenost potrebe za buntom u savremenom svetu, lice i naličje odsustva suštinske pobune, krik i vapaj današnjeg čoveka...

Takođe, između ostalog, ovaj broj Ludusa donosi podlistak posvećen predstojećim „Danima Zorana Radmilovića“. Možda je vreme relativna kategorija, kako neki naučnici dokazuju, a pogotovo u pozorištu, ali relativna ili ne, ove godine se navršava pet decenija od premijere antologijske predstave „Radovan III“ Ateljea 212 sa legendarnim Radmilovićem u naslovnoj roli. Ako je neko pokazivač i dokazivač kakva je i kolika snaga duha i umetnosti, kakva god da je stvarnost, onda je to činio, i glumom i načinom mišljenja – Zoran Radmilović. Činio je i da od krvi i mesa postanu čuvene reči velikog filozofa Bertranda Rasa, osnovni problem sa svetom je u tome što su budale previše samouverene a pametni stalno u dilemi“, kao i Oskara Vajlda da je „pozorište najveće od svih umetničkih formi jer je najneodložniji način na koji ljudsko biće može da podeli s drugim osećaj kako je biti ljudsko biće“.

„PITAM SE PITAM“ KOLIKO JE „BUHA“ BITAN

Pozorište „Boško Buha“ i dalje će izvoditi svoje predstave na sceni Teatra „Vuk“ budući da je situacija vezana za njegovo matično zdanje u zgradu na Trgu Republike broj 3 i dalje vrlo kompleksna.

Minulog juna, obeležavajući 73 godine postojanja, pozorište „Boško Buha“ obradovalo je ljubitelje teatra premijerom predstave „Tajni dnevnik Adrijana Mola“ po romanu Sjua Taunsenda, u dramatizaciji Milene Depolo i adaptaciji i režiji Tatjane Mandić Rigonat.

U aktuelnoj sezoni, rediteljka Đurđa Tešić radiće predstavu „Pigmalion“ Bernarda Šoa, u kojoj će glavne uloge igrati Nemanja Oliverić (Higgins) i Anja Pavicević (Eliza Dutil) uz brojnu glumačku ekipu. Premijera Šoove komedije biće izvedena u novembru. Prvi put pozorište „Boško Buha“ saradivaće sa rediteljima Borisom Liješevićem i Milicom Kralj, a u pripremi je i predstava sa radnim naslovom „Negujmo srpski jezik“ u kojoj će u prvom planu biti očuvanje matičnog jezika, lepot izražavanja i kulture govora.

Predstava „Pitam se pitam koliko sam bitan“ po priči Erlenda Lua, u dramatizaciji Milene Depolo i režiji Jane Marić selektovana je za veliku

svetsku Konferenciju izvođačkih umetnosti za decu i mlađe, koja će se održati u novembru u Beogradu i Novom Sadu, u organizaciji ASITEŽ Srbija. Ansambl „Buhe“ posebno je obradovao ovaj poziv jer su dobili priliku da svoj rad predstave kolegama iz čitavog sveta.

Uprkos tome, pozorište „Boško Buha“, ipak, i dalje će izvoditi svoje predstave na sceni Teatra „Vuk“ budući da je situacija vezana za njegovo matično zdanje u zgradi na Trgu Republike broj 3 i dalje vrlo kompleksna. Ansambl „Buhe“, kao što je poznato, godinama unazad svoje predstave izvodi na sceni Teatra „Vuk“, tako je i jubilej: 70 godina postojanja, 2020. godine obeležilo u gostima, pa će tako i goste iz sveta ove jeseni dočekati kao „postanari“.

Zaposleni u „Buhi“ proteklog proleća kategorично su odbacili, kao neprihvatljiv, predlog o preseljenju u zgradu Pošte na Savskom trgu, koju bi renovirala kompanija „Beograd na vodi“. I zatražili od nadležnih gradskih vlasti hitno rešenje imovinsko-pravne situacije prostora pozorišta „Boško Buha“ na Trgu Republike u kojem se nalazi od vremena njihovih osnivača Branislava Nušića i Gite Predić Nušić, preko upravnika Ljubivo-

ja Ršumovića i Donke Špiček, do Milorada Mandića Mande, Igora Bojovića, kako bi konačno krenula njegova godinama najavljuvana rekonstrukcija na čiji početak se čeka od 2014. godine.

– Stav pozorišta „Boško Buha“ potpuno je jasan i jedinstven, a mislim da taj stav deli i javnost, i stručna i opština, i važno je što je taj stav izrečen naglas i što su ga svi postali svesni, reči su dr. Radivoja Dinulovića predsednika UO „Boško Buhe“ koji je ovako komentarisan nedoumici: zašto se toliko dugo čekalo na rešavanje zameštanosti vezano za matični prostor „Boško Buhe“, uz komentar:

– Mislim da nije u pitanju čekanje, već niz promena koje su se dešavale, i u odnosu na ličnost uključene u odlučivanje, na njihove funkcije, ali i u odnosu na različite ideje o tome kačemu treba ići.

Budućnost pozorišta „Boško Buha“ za dr. Radivoja Dinulovića nije upitna. – To je – tvrdi – snažan kolektiv, sa značajnim i uticajnim pojedinicima. Oni imaju želju, energiju i strast da se bore za svoju kuću, i nemam ni najmanju sumnju u to da će pozorište ostati tamo gde mu je i mesto, i da će se razvijati dalje, u svakom smislu reći.

U trenutku kada se iselio iz zgrade na Trgu Republike zbog rekonstrukcije, 2015. godine, ansambl „Boško Buha“ konstatuje da nije postojao imovinsko-pravni problem. Taj problem je, kako navode, nastao 2017. godine kada je u katastru izvršeno uknjiženje na prostor foajea i sale pozorišta od strane preduzeća „Rubin Kruševac“, da bi se kasnije vlasništo prenalo na preduzeće „Butik“ iz Kruševca...

Na pitanje da li se situacija vezana za pozorište „Boško Buha“ u međuvremenu makar malo pomerila sa mrtve tačke, odnosno da li ostaju na Trgu Republike broj 3, i kako se ovdje „zidanje“ ovog „Skadra na Bojani“, Maša Mihailović, novoinstalovana direktorka pozorišta „Boško Buha“ odgovara da se nuda da će rekonstrukcija njihovog matičnog zdanja biti završena do 2025. godine.

Boško Buha, foto N. Marjanović

– Svesna sam koliko je to nerealno, ali s druge strane, potrebno je imati cilj. Volela bih da cela ova priča bude završena baš za 75. rodendan pozorišta i da se konačno vratimo na svoju matičnu scenu, kao i da to bude za vreme mog mandata – kaže Maša Mihailović, nova čelnica „Boško Buhe“.

I dodaje:

– Znam da su dobijene gradevinske dozvole i da je 90 odsto stvari utvrdjeno da se raspšire tender. Ostao je mali deo koji je u odgovornosti kabineta premjerke Ane Brnabić, a to je posredovanje u rešavanju imovinsko-pravnih odnosa. Sve druge postoji: sredstva, gradevinske dozvole, ali postoji i taj jedan momenat u kome nije razrešen do kraja taj vrlo mali imovinski deo, dovoljan da ne možemo da pokrenemo celu priču i da se raspšire tender. Iz premjerkinog kabinetu su čvrsto obećali da će se to rešiti, sve vreme su bili u kontaktu sa mnom, ne izbegavaju me i to su dobar znaci. Priznajem da mi je to bilo najvažnije, pored priprema repertoara za narednu godinu, što se podrazumeva. Ne kažem da su rezultati zagarantovani, ali dokle god hoće da mnogi komuniciraju i daju mi konkretnе odgovore na konkretna pitanja, ne brinem se.

Napominje i sledeće:

– U svakodnevnim susretima sa ansamblom objašnjavam korake koje sam napravila kako bismo

Maša Mihailović,
foto privatna arhiva

OTPOR, POBUNA, KRIK I VAPAJ...

Kroz svoje raznolike perspektive, poetike i umetničke prakse, umetnice i umetnici čiji će radovi biti predstavljeni u glavnom programu ovogodišnjeg festivala, na različite načine osvetljavaju priče marginalizovanih zajednica, osporavaju hegemonističke strukture i ističu otpornost ljudskog duha – kažu selektori predstojećeg, 57. Bitefa.

Ovogodišnji, 57. Bitet koji se u Beogradu održava od 3. do 10. oktobra pod sloganom „Snago, ne pristaj da budeš nečija“ obuhvata osam predstava u glavnem, takmičarskom programu kojima je zajednički imenitelj tema pobune, nepristajanja, otpora...

Selektorski tim koji čine Nikita Milivojević, Tijana Grumić i Ksenija Đurović u obrazloženju selekcije navodi: „Oslanjujući se na svoja različita iskustva, kurirali smo program ovogodišnjeg festivala tako da on predstavi umetničke radeve koji održavaju jedinstvena interesovanja i perspektive svakog iz koselektorskog tima, a zajedničku liniju koja se izdvojila kroz sve predstave jeste otpor, pobuna i nepristajanje. U skladu sa svim tim, slogan ovogodišnjeg Bitefa je stih ‘Snago, ne pristaj da budeš nečija’ iz pesme ‘Šuma, plug, jagorčevina’ mlade pesnikinje Radmire Petrović, u kojoj se autorka bavi pitanjem nasledja i (ženskih) predaka. Verujemo da pravi otpor nastaje kroz saradnju i izgradnju zajednica spajanjem različitih glasova koji razbijaju ustaljene narative i nude nove mogućnosti. Ovakva vrsta kolektivnog rada sama po sebi dovodi u pitanje hijerarhijske strukture, demokratizuje proces rada i, negujući saradnju, proširuje mogućnost delovanja.“

Teret na mladima

Ističu da je u svojoj srži pozorište oduvek bilo platforma kroz koju se propituju preovladujuće društvene norme. „U dobu neizvesnosti i postistine, u kojem živimo, od presudnog je značaja da istražimo na koje se sve načine artikuliše otpor opresivnim sistemima, odnosno da preispitamo postojeće društvene strukture i pokrenemo razgovore koji će zahtevati promene. Kroz svoje raznolike perspektive, poetike i umetničke prakse, umetnice i umetnici čiji će radovi biti predstavljeni u glavnom programu ovogodišnjeg festivala, na različite načine osvetljavaju priče marginalizovanih zajednica, osporavaju hegemonističke strukture i ističu otpornost ljudskog duha.“

Podsećaju da su pokreti otpora tokom istorije često bili vodenii zajedničkom odgovornošću prema društvenim promenama. „Međutim, problemi

„Raspvana mladost“, foto Zsófia Sivák (promo foto BITEF-a)

nica i umetnika, vidimo i nekoliko novih imena u svetu savremenih izvođačkih umetnosti, to jest autora koji u svom radu istražuju jezik otpora u specifičnim kontekstima i na različite načine. U pitanju su autorka i autori koji hrabro ispituju granice pozorišnog izraza, prkoseći konvencijama i hvatajući se u koštač sa nepoznatim i novim.“

Takođe napominju: „U kreiranju novog izdanja Bitefa, a uz uvažavanje i poštovanje nasleđa prethodnog umetničkog rukovodstva koje je imalo značajan uticaj na oblikovanje identiteta festivala, koselektorski tim je odlučio da ove godine zadrži Prolog kao tačku povezivanja koja ima za cilj održavanje kontinuiteta sa prethodnim festivalskim izdanjima. Izbor da se Prolog prihvati kao sredstvo kontinuiteta nije samo čin poštovanja već je istovremeno u skladu s negovanjem kolektivnog rada i uvažavanja mnogostrukosti glasova i perspektiva.“

A u Prologu pred publikom će biti „Božanstvena komedija“ u režiji proslavljenog Franka

Vergilije – razum, Beatrič – milost, ljubav. Čela Božanstvena komedija je podeljena u tri dela: „Pakao“, „Raj“ i „Čistilište“, sa po trideset tri pesme, s tim što prvi deo, „Pakao“, ima i uvodnu pesmu, dokle trideset četiri pevanja. Sva tri dela, pisana u tercima, u poslednjem stihu imaju reč „zvezda“ da bi podsetili na jedini pravi cilj, na težnju ka svetu svetlosti. Danteova poetska duša pronašla je način da izrazi sva osećanja, sve prirodne pojave, sve žudnje duha. On je pesnik drame i lirskega načina kazivanja, pesnik komičnog iskaza i realizma, pesnik osećanja i neizrecivih pojmovima. (...) U ovom delu pesnik silazi u tamu ljudskog greha i stiže do svetlosti i oslobođenja od njega, a na svome putu kroz tri zagrobna carsta on obuhvata nebo i zemlju, vreme i večnost, božansko i ljudsko. To je traganje ljudske duše za apsolutnom srećom, slobodom, mirom i konačnim prosvetljenjem.“

Bitet otvaraju „Deca sunca“ Maksima Gorkog, režiju potpisuje Mateja Koležnik (Šaušpihljus Bohum, Nemačka)

Selektori podsećaju da Gorki smešta „Decu sunca“ u kasni 19. vek, usredsređujući se na grupu intelektualaca i umetnika idealista potpuno odvojenih od srove stvarnosti spolašnjeg sveta, a kako radnja odmiče, oni se sve više bore sa sopstvenim unutrašnjim protivrečnostima, dok svet oko njih prolazi kroz značajne društvene i političke promene, odnosno kroz revoluciju. I u obrazloženju selekcije navode: „Slovenačka rediteljka

Mateja Koležnik svoju „Decu sunca“ smešta u vreme malo bliže nama, i u kontekst svojevrsne revolucije, odnosno u šezdesete godine 20. veka, građeci precizne i detaljne portrete likova, u isto tako vrlo detaljnem, preciznom i hiperrealističnom prikazu scenskog prostora. Na prvi pogled, ova predstava deluje kao muzejski primerak, kao pozorišni eksponat iz prošlog vremena. Međutim, ono što Koležnik zaista radi, jeste približavanje likova Gorkog nama, ljudima današnjice, koji živimo u svetu iznova i iznova definisanom krizama.“

U beleškama o predstavi navodi se i: „I svaki dan iznova mora da se posluži čaj, da se stvari srede, da se skuva, da se nešto popravi. Svaki dan mora da skočiš kad te neko pozove. I stalno se širi smrad

Dodajmo, nakon vrlo uspešnih izvođenja u Atini, predstava će na Bitetu obeležiti početak

evropske turneve (Nemačka, Holandija i druge zemlje tokom sezone 2023–2024).

Ovogodišnja selekcija obuhvata i dve domaće predstave; „Želja da se napravi čvrsta istorija završice se neuspeshom“ autora i koreografa Igora Koruge (Stanica za savremenih plesa) koja se bavi kompleksnim pitanjem pozicije savremenog plesa u Srbiji i „Kao i sve slobodne devojke“ Tanje Šlijivar u režiji Selme Spahić (Atelje 212) o tinejdžerskoj seksualnosti, inspirisana istinitom pričom o sedam trinaestogodišnjih devojčica koje su ostale trudne na školskoj ekskurziji.

Kako se u programu festivala navodi, u komadu „Kao i sve slobodne devojke“, autorka Tanja Šlijivar polazeći od istinitog događaja (sedam trinaestogodišnjih devojčica zatrudnelo na školskoj ekskurziji), daje glas ženskim, mlađim subjektima kojima je govor u javnom prostoru one mogućen, a sama iskustva ovih subjekata su neretko interpretirana i obradena sa određenim ideološkim stanovištima i iz perspektive sveta odraslih, koji na devojčice ne gleda kao na ravnopravne društvene subjekte. Reč je o tekstu koji razotkriva diskriminatore odnose spram ženske, devojačke i mlađeletničke seksualnosti, spram doživljaja sveta mladih žena i tradicionalnih vrednosti i starih društvenih tekovina u kojima žive i odrađuju, a koje svojim delovanjem preispisuju.“

Šta radimo na plaži

Pred bitefovom publikom naći će se ove godine i litvanska opera-performans „Sunce i more“ (Rugile Baržūkaite, Vaiva Grainite i Lina Lapelite; produkcija: Rugile Baržūkaite, Vaiva Grainite i Lina Lapelite, Kaunas).

Kako se napominje u obrazloženju selekcije, radnja se odvija na plaži, u pesku, gde ljudi, koje bismo tipično sreli u ovakvom javnom prostoru (od sredovećnih parova sa decom, preko starih ljudi, pa sve do dece i mlađih), kroz pevanje o naizgled nebitnim i svakodnevnim stvarima, zapravo tretiraju problem klimatske krize i ekoloških katastrofa u bujujućem kapitalizmu. „Nagradena Zlatnim lavom na 58. Venecijanskom bijenalu, predstava ‘Sunce i more’ nas uputilo libretu podseća na malogradansku apatiju koju sa sobom nose oni koji imaju privilegiju odmoru“, isti selektor.

U belešći o predstavi se napominje i: „Uz pomoć nekoliko tona peska kojim transformišu svako mesto u živušnu plažu, likovi koji se sunčaju nude niz zuvodljivih harmonija i melodičnih priča koje klize između svakodnevnog, zlokobnog i nadrealnog. Iz opsežnog narativa o njihovim životima proizlazi prodorno istraživanje klimatskih promena, koje bača svetlo na složen odnos između ljudi i planete koju nastanjujemo.“ Predstava ‘Sunce i more’ izvedena je na festivalima i u institucijama, kao što su BAM Brulinska muzička akademija (Njujork), Muzej Hamer, MOCA i CAP UCLA (Los Andeles), Teatro Argentina (Rim), E-Werk (Luksemburg), LIFT, Serpentine i We Are Lewisham (London), Helsinski festival (Helsinki), Festival u Sidneju i Medunarodni festival Santia ga u Mil (Santago de Čile).

Na Bitet stiže i mađarska opereta „Raspvana mladost“ (Autori: Judit Berec, Bence Dér Palinkás i Mate Setgi; produkcija: Kuća savremene umetnosti Trafo, Budimpešta) čiji je libretto sazdan od od izjava političara u javnom prostoru i medijima, a preispituje problem izgradnje nacionalnog stadiona Puškaš Areni u Mađarskoj, koji je zamjenio nekadasnji Narodni stadion na tom istom mestu, posvećen upravo narodu, odnosno ljudima, a ne naciji. Govoreći o ovoj predstavi, selektori napominju: „Na nekadašnjem ulazu u stadion nalazila se skulptura grčkog vajara Makri sa Agamemnonom, istog imena – ‘Raspvana mladost’, odnosno ‘Singing Youth’, koja je preživela period kada su mnoga umetnička dela, nastala u doba socijalizma, uklonjena iz javnog prostora, dok stadion posvećen narodu nije. Na njegovom mestu je, uz ko-

s kojima se društvo suočava, kao što su klimatske promene, ekološke katastrofe, socijalne i ekonomski nejednakosti, poslednjih godina se stavljaju na teret mladima. Starije generacije zanemaruju svoju odgovornost i na taj način opterećuju mlade, koji moraju biti nosioci promena u svetu za čije stanje nisu odgovorni. U tom kontekstu, tema otpora i pobune naglašava značaj osnaživanja mlađih generacija i njihovog delovanja u oblikovanju sveta koji nasledjuju.“

Ističu i: „Osnovna ideja Bitefa jeste slavljenje novih pozorišnih tendencija, pa čemo tako ovog puta imati priliku da, pored već etabliranih umet-

rišćenje drobljenog betona, od kog je bio napravljen, na zahtev mađarskog predsednika Viktora Orbana, 2019. godine izgrađen novi stadion, ovog puta posvećen naciji. Obe 'Raspavane mladosti', i statua i predstava, svedoče o poslednjih sedamdeset godina turbulentne mađarske istorije i o tome koliko su umetnost i muzika istovremeno bile ključan faktor kako promovisana ideologija vladajućih struktura, tako i pobune mladih," kaže se u program festival.

Jovanka Orleanka naših dana

Predstava Anje Suše po tekstu Ivane Sajko „#Jeanne“ (Producija: Švedsko gostujuće pozorište Riksteatern i Kraljevsko dramsko pozorište Dramaten, Stockholm, Švedska) je savremena verzija bajke o Jovanki Orleanki, koja se bavi potencijalom otpora prema društvenoj i sistemskoj nepravdi. „Kroz priču o mlađoj devociji, buntovnici, koja rešava da prede jezero koje deli dva sveta, autorke seciraju probleme društvene nejednakosti i klasnih razlika između tva dva sveta, kao i pitanja ekološke katastrofe i klimatskih promena. Pobunivši se protiv socijalne nepravde, mlađa buntovnica Žan hiva nasilno zaustavljenu u pokušaju da prevaziđe razlike između dva sveta, sa dve strane jezera, čime to isto jezero postaje mesto i simbolične i stvarne smrti te devojke. U vizuelno uzbudljivoj postavci izvodači autentičnim glumčkim sredstvima grade ovu priču dok ih muzičar Ade Humonen pratiti stvarajući živi zvučni pejzaž na sceni“, kaže selektori.

U programu festivala o predstavi se navodi i: „#Jeanne“ prikazuje svet na ivici uništenja. To je priča o našoj potrebi za liderima koji mogu da iznesu naše snove, a da u isto vreme svu odgovornost nose na svojim plećima. Ko će nas zaista spasti? Očekujemo li to od naše dece?“

Poslednja predstava takmičarskog programa je „Wakatt“ Serž Eme Kulibali (Plesno pozorište Faso, Belgija/Burkina Faso) koja se bavi pitanjem straha od različitosti. A u obrazloženju selekcije se kaže: „Serž Eme Kulibali intenzivnim preplitanjem straha i beza utkanja u virtuelno izvođenje deset plesača pruženih životom muzikom na sceni, nudi sliku sveta kojim vladaju paranoja, neprihvatanje i besmislena agresija nad svim što nam nije poznato. U vreme ratova, bujanja nacionalizma i sve većeg međusobnog udaljavanja ljudi, ‘Wakatt’ podstiče otpor ovakvim tendencijama istovremeno otvarajući prostor za promišljanje zajedničke i pravednije budućnosti.“

Naslov koji je Serž Eme Kulibali odabrao za svoj novi komad, „Wakatt“, jeste reč arapskog porekla i na njegovom maternjem, djalu jeziku znači „naše doba“. To, kako se navodi u festivalskom programu, održava na njegovu dualnost, rad i život u Bobo-Diolasu, gradu u kojem je rođen, i Briselu, njegovom novom domu. „Kao i uvek u radu ovog koreografa, u osnovi istraživanja leži politika. ‘Wakatt’ je švedski premijeru imao u septembru 2020, u Tanchaeusu u Dizeldorfu (DE) i Valonskom nacionalnom teatru u Briselu (BE), a od tada gostuje širom Evrope, kao i u SAD (Njujork) i Africi (Uagadugu, Burkina Faso).“

Pišući o ovogodišnjoj Bifte Polifoniji Ljubica Ristić Beljanski navodi: „Ključne reči ovogodišnje Polifonije pojavele su se i bez nas: *nasilje, mlađi, obrazovanje, snage, promena* (...). Pet tematskih radionica, petnaest predstava i tri nove inicijative traže su svoje mesto u ovogodišnjem programu. Tek pojedine će biti prikazane u punom obliku, ali će se iskustva svih ukrštati u novim oglednim formatima“.

Festival savremenog cirkusa (21. septembar–7. oktobar), odnosno regionalnih putujućih festivala savremenog cirkusa, Cirkobalkana, svoje jedanaesto izdanje prirediće u cirkuskom šatoru postavljenom kod beogradskih Silosa. Ovogodišnji program festivala okuplja umetnike iz Španije, Sirije, Francuske, Meksika, Italije, Mađarske, Slovenije i Srbije,

Žiri glavnog programa će raditi u sastavu: prof. dr Ana Vujanović (HZT, Univerzitet umetnosti u Berlinu; SND, Akademija za pozorište i ples, Univerzitet umetnosti u Amsterdamu), Žorž Lakost, dramski pisac i pozorišni reditelj, umetnički direktor „Enciklopedije reči“, Nataša Barbara Gračner, glumica i profesorka glume na Akademiji za pozorište, radio, film i televiziju Univerziteta u Ljubljani, Sima Ilić, likovni i umetnik performansa, scenograf i kustos i Iris Rafetzić, dramaturg festivala Viner Festvohen.

ŠVEDSKA JE MOJ POZORIŠNI DOM

Vidim da se sve većom brzinom u Beogradu kupuju prečišćivači vazduha. Mislim da nećemo svi moći da se ukrcamo na letelicu za Mars. To će moći samo bogati. A siromašni će nastaviti da trpe dok ne prestanu da dišu – kaže rediteljka Anja Suša.

Dugogodišnja selektorka Bifte ovog oktobra vratila se na prestižni festival savremenih tendencija. Njena predstava „# Jeanne“, radena prema tekstu hrvatske autorke Ivane Sajko, biće izvedena u takmičarskom programu 57. Bifte, koji će biti održan od 3. do 10. oktobra 2023. godine pod sloganom „Snago, ne pristaj da budeš nečija“.

Svoj rediteljski rukopis Anja Suša godinama unazad ispisuje u inostranstvu, bez preteranog publiciteta na našim prostorima. Svoju predstavu „# Jeanne“ radila je u produkciji švedskog gostujućeg pozorišta „Riksteatern“ i Kraljevskog dramskog pozorišta Dramaten. Poklonici teatra imaju priliku da je vide u samoj završnici 57. Bifte: u ponedeljak, 9. oktobra od 20 časova u Pozorištu na Terazijama.

Predstava „# Jeanne“ je savremena verzija bajke o Jovanki Orleanki, koja se bavi otporom prema društvenoj i sistemskoj nepravdi. Kroz priču o mlađoj devociji, buntovnici, koja namerava da prede jezero koje deli dva sveta, dve klase, autorke seciraju probleme društvene nejednakosti i klasnih razlika, odnosno pitanja ekološke katastrofe i klimatskih promena.

Svoju predstavu „# Jeanne“, radili ste prema tekstu hrvatske autorke Ivane Sajko u švedskoj produkciji. Zašto ste baš ovo delo izabrali za susret sa švedskom publikom?

Ovaj tekst napisan je po narudžbini Riksteatra. Ja sam još 2019. godine dobila poziv om umeričkog direktora Riksteatra, Dritera Kasapija, da nešto režiram u tom pozorištu. Dritero je želeo da se bavimo temom heroja u savremenom društvu, kao i temom žrtvovanja u ime velikih ideja i ideoloških koncepta i predložio je da razmišljamo o novoj verziji Jovanke Orleanke – što je u Švedskoj, koja ima Gretu Turnberg, veliki i značajan motiv. Predložila sam da pozovemo Ivetu Sajko, čiji teatarski jezik i način razmišljanja izuzetno poštujem i tako je nastao ovaj tekst koji se, u međuvremenu, udaljio i od Jovanke Orleanke i od ostalih referenci i otišao u neki, daleko kompleksniji referenci okvir i na nivou samog teksta, ali i u mom nastojanju da prouđem prvi kluč za njega. Dok je pisala tekst, Iveta je često komunicirala sa mnom, a pandemija nam je, neочекivano, dala još vremena, tako da se može reći da je ovo za mene bio veoma dugučak proces, od ideje do predstave, koju se odvija u etapama. U međuvremenu sam radila i na

drugim projektima, a jedan od njih je još jedna predstava po romanu Ivane Sajko – *Ljubavni roman* koji je Ivana sama adaptirala: opet po narudžbini Mestnog gledališta u Lju-

odabran, mislim da komunicira na svakom mogućem nivou. Tekst je vapaj za nekorumpiranom mlađošću i snagom da se promeni svet kada je svet na ivici samo-

Foto: Jelena Janković

bljani. Ta predstava je izašla u sred pandemije. Rekla bih da su ta dva teksta veoma komplementarna iako su različito strukturirani i mišljeni. Volim Ivaninu spisateljsku sposobnost, koja je, zapravo, neverovatan dar da se ulvati u koštarac sa najležim i najintimnijim temama i da ih pametno interpolira u politički kontekst u kojem se prožimaju privatno i političko na jednoj veoma posebnoj frekvenciji. Za mene su njeni tekstovi transcendirane u neke druge dimenzijske mišljenja u teatu i o teatru. I meni samo.

Kako „# Jeanne“ korespondira sa aktuelnim sloganom Bifte: „Snago, ne pristaj da budeš nečija“?

Onako kako ja razumem ovogodišnji slogan Bifte, koji mi se veoma dopada i koji je vrlo dobro

uništenja. I samo ta, nekorumpirana snaga koju najčešće imaju mlađi ljudi, postaje neuništiva sila koju će onda svi oni čiji je duh omlitaveo od silnog pristajanja i nekretanja pokušati da prisvoje i zloupotrebe. I najčešće će, u tome, na žalost, i uspeti. To je paradox kojim se bavimo u ovoj predstavi. Snagom koja nastoji da ostane svoja, čak i kada je to sasvim nemoguće.

U kakvom odnosu je, zapravo, drama „Crna kutija za kraj svijeta“ Ivane Sajko sa vašom predstavom „#Jeanne“?

Nisam radila drama „Crna kutija za kraj svijeta“ već dramu „#Jeanne“ napisanu za potrebe ove predstave. Mislim da je naziv koji vi navodite hrvatska verzija naziva ovog teksta i ne znam da li se ta verzija, koja je objavljena u zborniku savremene hrvatske drame, razlikuje od ove naše, izvorne. Ako već moram da sumiram, onda je prvo na što pomislim – ekološka katastrofa u kojoj egzistiramo, sebično otimajući budućnost našoj deci od koje, onda, očekujemo da nas izbave i da se za nas žrtvaju. Ili možda to, što prošle zime kada sam posetila Beograd, nedelju dana nisam mogla da otvorim prozor zbog zagadevanja. A najviše to što je ekološko pitanje, u stvari, klasni problem, koji, više od ostalih političkih problema, restaurira klasne razlike neverovatnom brzinom i brutalnošću. Devedestih smo kupovali klima uređaje koji nam do tada nisu trebali, a danas vidim da se sve većom brzinom u Beogradu kupuju prečišćivači vazduha. Mislim da nećemo svi moći da se ukrcamo na letelicu za Mars. To će moći samo bogati. A siromašni će nastaviti da trpe dok ne prestanu da dišu.

Predstava „# Jeanne“ je savremena verzija bajke o Jovanki Orleanki, koja se bavi otporom prema društvenoj i sistemskoj nepravdi. Čega je Jovanka Orleanka, odnosno Žan simbol?

Pobune, nepotupljivost, hrabrosti da vidi izlazu izvan onoga što je vidljivo većini. Ona je snaga koja

ne pristaje da bude nečija i zbog toga ova priča u ovom trenutku ne može da ima srećan kraj.

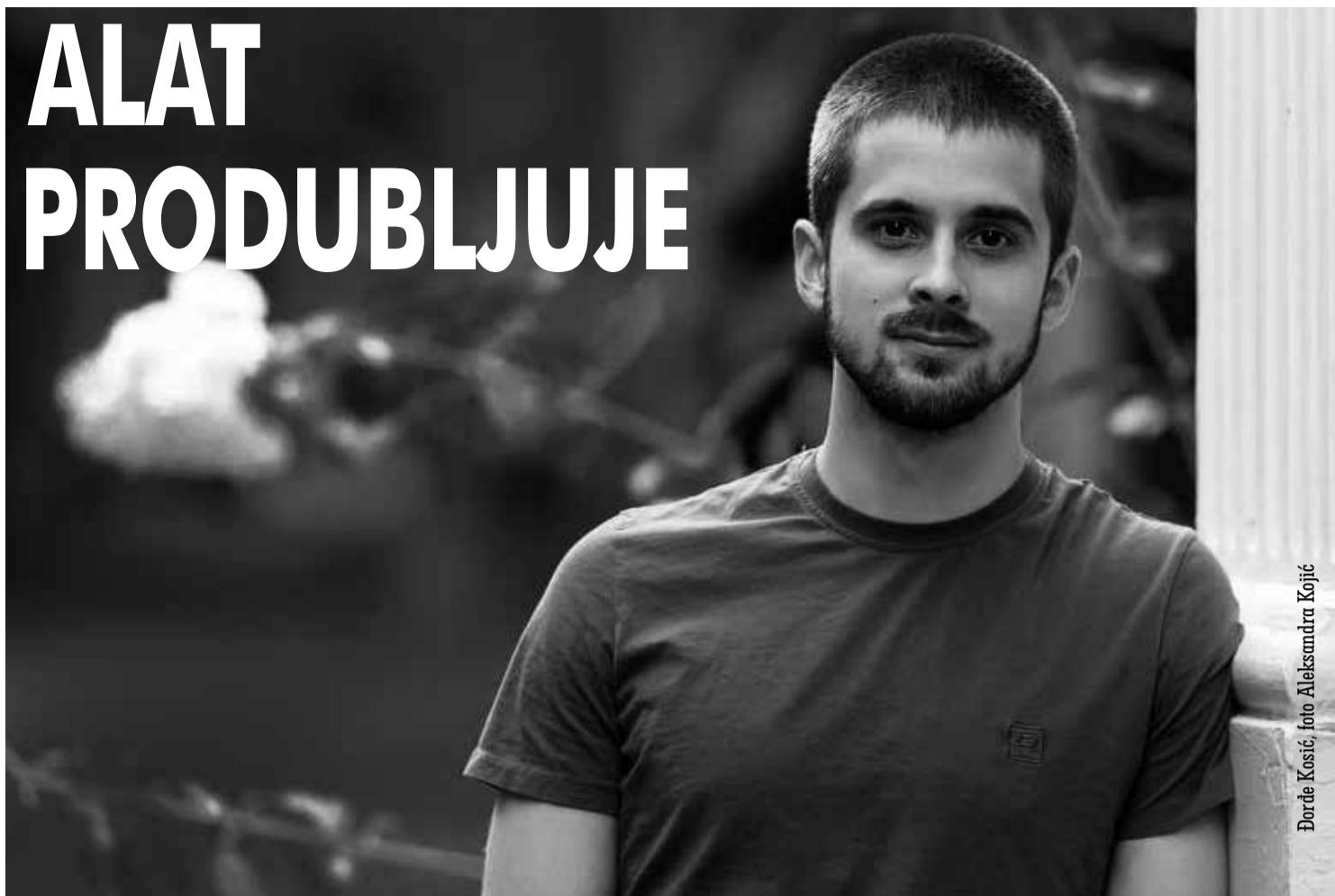
Kakvo je vaše iskustvo rediteljskog stvaranja u Švedskoj?

Najbolje moguće. Švedska je moj pozorišni dom ili je možda najlažnije reći – utocište. To je jedna dobro organizovana pozorišna zajednica u kojoj je sve precizno regulisano i institucije su stabilne i samostalne, odnosno autonomne. Budući da Švedska trenutno ima desno-konzervativnu vladu, posle mnogo godina socijaldemokratije, ostra je da se vidi kako će to, ako se održi trenutna politička konstelacija, funkcionišati za nekoliko godina i kako će se to odraziti na kulturu. Ali vekovi stabilnosti i demokratije su doprineli tome da se to, svakako, ne događa preko noći kao kod nas. Tamo političari ne sede po upravnim odborima, načelo banalne političke nepodobnosti ne postoji. Političari u Švedskoj moraju da kupu kartu ako žele u pozorište, jer za njih ne postoje nikakvi posebni protokoli. Struka je ta koja se pita. Švedska ima fantastičnu plesnu scenu i vr-

FORMA JE ALAT PRODUBLJUJE SADRŽAJ

Pozorišna scena i danas, uz svu konkureniju drugih medija, nosi potencijal velike moći – pre svega zato što ima mogućnost da reflektuje trenutne društvene fenomene, mnogo brže i intimnije od, recimo, filmske industrije – kaže mladi dramski pisac Đorđe Kosić.

Đorđe Kosić, foto Aleksandar Kojić

Najmlađi je dobitnik Sterijine nagrade za originalni domaći dramski tekst, za dramu „Uspavanka za Aleksiju Rajčić“ u kojem na originalan način, kroz dekonstrukciju srpskog folklora, obraduje teme rodne ravnopravnosti i ženskih prava.

Roden je 1996. godine u Beogradu.

Kao dečak se amaterski bavi glumom i školjuje u glumačkoj radionicici Studio Centar (igrac je 2012. godine u predstavci „Bog je didžej“ u režiji Miloša Lolića).

Završio je osnovne studije na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, smer dramaturgija, gde od katedre dobija nagrade „Josip Kulundžić“ i „Slobodan Selenić“ za izuzetnu dostignuća. Zatim završava master studije iz dramaturgije, sa specijalizacijom: Dramsko i filmsko pismo, na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu, gde za svoj rad dobija nagradu dekanata.

Njegova drama „Sada nije juli“ ušla je u najuži izbor za Sterijinu nagradu 2019. godine i javno je čitana u Beogradu, Šapcu i Zagrebu. Dobitnik je nagrade Sterijinog pozorišta za originalni domaći dramski tekst za 2019/2020. za dramu „Uspavanka za Aleksiju Rajčić“, koja je javno čitana u Narodnom pozorištu u Beogradu (režija: Ana Grigorović), a zatim i postavljena na sceni „Raša Plaović“.

Kao dramaturg i dramski pisac radio je u pozorištima u Srbiji, Hrvatskoj i BiH. Dramaturg je prva tri izdanja festivala angažovanog pozorišta za mlade Angažman Fest. Sada je dramaturg u Narodnom pozorištu u Beogradu.

Osim pozorišta, bavi se i filmom. Angažovan je bio kao scenarista na dugometražnom muzičkom filmu *Buč Kesidi: Euforija uživo*, nagrađivanom kratkom filmu *Divan dan*, kao i na dokumentarnom filmu *FPU 70* u produkciji Fakulteta dramskih umetnosti, povodom sedamdesetogodišnjice Fakulteta, primenjenih umetnosti u Beogradu. Njegov scenario za igrami film *Sunce nikad više* dobio je podršku na konkursu Filmskog centra Srbije i film je trenutno u postprodukциji.

Prošlu sezonom u našim pozorištima je obeležio uspeh predstave „Uspavanka za Aleksiju Rajčić“ koju je u Narodnom pozorištu režirao Jug Radivojević, sa Vanjom Ejduš u naslovnoj ulozi.

Sterijina nagrada za savremeni dramski tekst je veliko i značaj-

no priznanje. Šta ona znači za mladih piscu?

– Sterijina nagrada za savremeni dramski tekst jeste, zaista, jedno od najprestižnijih priznanja u našoj književnosti. Za mladih piscu poput mene, ona ne predstavlja samo potvrdu kvaliteti i originalnosti mog rada, već i podsticaj da nastavim sa istraživanjem i stvaranjem unutar domena drame. Nije to samo stvar lične taštine, već mnogo dublje potrebe za razumevanjem i komunikacijom sa publikom. Drugim rečima, Sterijina nagrada je dokaz mladom piscu da nije sam u svojim mislima i osećanjima, da ima ljudi koji prepoznaju i cene ono što piše, i da njegov tekst ima mesto i težinu u savremenom dramskom diskursu. ‘Uspavanka’ je na Sterijinom pozorju, pored četiri druge nagrade, osvojila i nagradu za najbolju predstavu, što je presedan za (mognatično) Narodno pozorište i jedan lep način da se ‘Uspavanka’ upiše u istoriju naše drame.

Kada sam birao ime glavne junakinje, iskoristio sam kombinaciju imena i prezimena dve stvarne zatvorenice iz Požarevca sa kraja 19. veka – mislim da postoji neka fina ironija i poetska pravda u tome da se to ime danas ispisuje po plakatima, bilbordima i priznanjima.

Vaša nagrađena drama „Uspavanka za Aleksiju Rajčić“ je neobična, na prvi pogled, arhaična, a u isto vreme savremena i aktuelna. Kako je nastala?

– Nastala je kao rezultat mojih introspektivnih putovanja kroz naše istorijsko i kulturno naslede, a zatim povratka na svakodnevnicu, pri čemu pre svega mislim na problem rodнog nasilja, ali i zatvorskog života (koji Pekić naziva civilizacijom za sebe). Kada kužete da je drama na prvi pogled arhaična, a u isto vreme savremena, to me raduje jer sam tačno taj utisak želeo da postigem. Hteo sam da stvorim most između prošlosti i sadašnjosti, da pružim kontekstualni okvir koji možemo razumeti sadašnje trenutke i izazove. Aleksija Rajčić predstavlja arhetipsku figuru, most između starih vrednosti i modernog sveta, između kolektivnog nasledja i individualnih borbi. Dok sam pisao dramu, često sam se vraćao našim narodnim pesmama, stariim pričama i legendama. Istovremeno, hteo sam da ovaj tekst bude odraz sadašnjeg vremena, da adresira današnje društvene i

emotivne dileme. I na kraju, želeo sam da stvorim delo koje će rezonovati s publikom na više nivoa, kako intelektualno tako i emotivno.

Šta Vam je dok pišete važnije – sadržaj ili forma i kako se to u Vašem stvaralaštvu dopunjuje i upotpunjuje?

– Kada govorimo o pisanju, često se nameće tema dualnosti između sadržaja i forme. Naravno, oba elementa su neophodna za stvaranje kompletnе dramske slike. Trudim se da u mom stvaralaštvu, sadržaj i forma idu ruku pod ruku; jedno dopunjuje drugo. Formu u ‘Uspavanci za Aleksiju Rajčić’ koristim na način na koji to opisuje Viktor Šklovski, teoretičar formalizma, koji je isticao važnost ‘stranjenja’, ‘očuđenja’ – tehniku kojom se svakodnevne stvari predstavljaju na neobičan ili neочекivan način kako bi se njihova sуштина bolje shvatila. Ne treba ići dalje od Brehta u potrazi za velikim dramatičarom koji je celu svoju poetiku izgradio upravo na ovom principu. U suštini, za mene je forma alat kojim obogaćujem i produbljujem sadržaj, dok je sadržaj srce i du-

ša priče koju želim da ispričam. Jedno ne ide bez drugog, mada je, svakako, sadržaj ono što ide prvo i diktira formu, pa je u tom smislu, da odgovorim na Vaše pitanje, meni on i najvažniji element.

Koliko pratite našu pozorišnu produkciju? Kako biste je opisali?

– Pratim našu pozorišnu produkciju sa velikim interesovanjem, ne samo u svojstvu dramaturge Narodnog pozorišta, gde mi to predstavlja i deo radne obaveze, već i kao ljubitelj pozorišta i novih pozorišnih iskustava. Naša pozorišna scena je vrlo raznolika i teško je generalizovati je kao jednu jedinstvenu pojavu. Mislim da nudi mnogo različitosti i da je to njen veliki kvalitet – sa izuzetkom ponude pozorišta za mlade, koje je praktično neposteće na nacionalnom nivou. Pozorišna scena i danas, uz svu konkureniju drugih medija, nosi potencijal velike moći – pre svega zato što ima mogućnost da reflektuje trenutne društvene fenomene, mnogo brže i intimnije od, recimo, filmske industrije. Dok film može zahtevati duže vreme produkcije i distribucije, pozorište je sposobno da se trenutno odazove, komentariše i provokira lokalne i aktuelne teme. U tom smislu, pozorište ima jedinstvenu mogućnost da deluje kao ogledalo društva, reflektujući njegove radosti, strahove i dileme u realnom vremenu. Pored toga, interaktivnost i neposrednost koju pozorište pruža su nezamenljivi, čak i u vreme provočavanja video igara (čiji sam, da ne bude greška, ljubitelj) i virtualne realnosti. Dok film često teži univerzalnosti i široj publici, pozorište može da se posveti specifičnim, lokalizovanim pitanjima koja direktno rezonuju sa publikom. Kroz takvu brzu reakciju i fokus na lokalne teme, pozorište ima potencijal ne samo da informiše, već i da izaziva, postavlja pitanja i podstiče dialog. Naravno, uz težnju autora za estetskom celovitošću dela. Ovog leta sam prvi put gledao predstavu na Brodveju, i nakon tog iskustva osećam više nego ikad da pri pravljenju pozorišne predstave treba ‘pučati iz sveg oružja’, da nije dovoljna samo dobra ideja, priča ili, ne daj bože, samo ‘dobra poruka’ (nemam ništa protiv predstava čiji je glavni cilj da izraze nekakvo društveno-političko uverenje autora, dokle god to nije jedini kvalitet koji predstava nudi publiči, jer to mogu da pročitaju i u opisu predstave ili autorovom intervjuu, već da je neophodno publici ponuditi dinamičnost, duhovitost, obrte. Jedno ne isključuje drugo i ne sme biti izgovor

za međusobno odsustvo. Opet se vraćamo na pitanje odnosa sadržaja i forme.

Kako biste opisali naše savremeno dramsko stvaralaštvo? Da li je prošla moda fragmentarne dramaturgije i postdramskog teksta?

– Savremeno dramsko stvaralaštvo prolazi kroz različite faze i trendove, a fragmentarna dramaturgija i postdramski tekst su svakako imali značajnu ulogu u prethodnim decenijama. Fragmentarnost, kao jedan od ključnih elemenata postmoderne u pozorištu, nije samo stilski izbor, već je odraz načina na koji percipiramo stvarnost u dobu informacija, brzih promena i različitih medijskih uticaja. Fragmenti omogućavaju da se složene teme i priče predstave na višedimenzijski način, pružajući gledaocima priliku da sami sklapaju priču, često bez linearog vodiča. U okviru postmoderne, koja se odlikuje igrom, intertekstualnošću i relativizacijom značenja, pozorište je pronašlo slobodu da eksperimentiše sa formom, sadržajem i izražajnim sredstvima. Međutim, kao i svaki trend, fragmentarna dramaturgija i postdramski tekst neće biti dominantni večno. Uprkos tome, njihov doprinos razumevanju i redefinisanju granica pozorišne forme je neosporan. Moje shvatjanje je da, dok neki kritičari i teoretičari smatraju da je došlo do zamora u korišćenju ovih formi, drugi veruju da su one sada integralni deo pozorišnog vokabulara, koji će se koristiti kada je to prikladno, ali ne i nametati. Verovatno kao i inače u istoriji umetnosti, kada neki trend doživi zenit, pronaći će se neka srednja mera.

Šta pišete i kada možemo da očekujemo Vaše novo delo?

– Trenutno radim na svom prvom romanu i novoj drami, a pišem i kratke priče. Što se tiče ‘vremenske’ prognoze, to je uvek teško reći, posebno za dramu. Trenutak završetka pisanja drame, pa i njenog štampanja, i dalje je daleko od njenog predstavljanja široj publici (odnosno, insceniranja). Kao i za ‘Uspavanku’, koja je čekala tri godine da bi ugledala svetle pozornice, verujem da je odgovor: kada se ukaže dobar trenutak. Mislim da će od mojih novih radova šira publika najskorije imati prilike da vidi dugometražni film *Sunce nikad više*, koji je u postprodukциji i na čijem sam scenariju radio sa rediteljem Davidom Jovanovićem.

Olivera Milošević

CILJ NIJE REZULTAT, NEGO JE REZULTAT TEŽNJA KA NEKOM CILJU

Izazvovi me najviše inspirišu. Što teži i obimniji zadatak, pretvoriti u nešto „lako” i uhvatljivo. To je alhemija našeg posla – kaže mladi, perspektivni glumac Joakim Tasić.

Dobitnik je Nagrade „Nebojša Glogovac“ (2023) za uloge u pozorišnim predstavama „Edip“ i „Tit Andronik“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta, laureat je i drugih priznanja, svojom izuzetnom glumačkom bojom i profilom, kako znaci ističu, svrstao se u prvi red novih glumačkih snaga...

Redak je slučaj da prve aplauze nakon predstave glumac doživi u prenatalnoj fazi. Da li je tako bilo i sa Vama, jer je Vaša majka, Gordana Tasić, glumica?

– Negde sam već pročitao da dete u prenatalnoj fazi, u stomaku, mnogo toga upija i nesvesno talaži u svom mozgu, što može imati refleksije u kasnijem životu. Moja mama je u devetom mesecu trudnoće i dalje igrala svoju predstavu – za neku drugu decu, ne zameram joj, jer sam u stomaku sve vreme bio ja, koji sve to upija i čuva za kasnije. U šali kažem da su upravo ti događaji uticali na to da budem glumac. Kasnije nije pravila nikakav pritisak, ali sama okruženost lutkama, gajnjolima, ogromnim naočarima, veštačkim nosom i šarenim kostimima, svakako je anticipiralo neku vrstu cirkusa.

Prvu Vašu ulogu je bila glavna u predstavi „Štamica kompas“ u režiji Jovane Tomić, tada studentkinje režije, u Omladinskom pozorištu DADOV. Igrate i u predstavi „Natan Mudri“ koju je takođe režirala Jovana Tomić...

– Nikad neću zaboraviti koliko sam bio srećan kada sam saznao da sam dobio prvu ulogu u DADOVU. To mi je i danas pokazatelj da sam upravo tada osvestio koji će biti moj poziv i da je on u meni mnogo duže no što sam i svestan toga. Volim da kažem poziv, jer ne obavezuje, ne upošljava, nego doziva, kao sirena. Spremanje svake predstave, od tezge do uloge u teatru, jeste proces koji počinje od nule i jedino što ih razlikuje jeste inspiracija. Obe predstave su mene bile izazov pred koji vas dobar reditelj, kao što je Jovana, stavlja. U prvom sam naučio kako da tude reći postanu moje, a u drugom što sve moj pokret može da kaže, i bez reči.

Idanas, deset godina nakon emitovanja, sećamo se reklame Koca tamanića za Kokaku, što ima veze i sa Vašim likom u toj kampanji. Kakva je bila reakcija okoline?

– Pored pukih prepoznavanja na ulici i zapitivanja da li sam stvarno novi direktor, taj period više pamtim po domaćinom druženju sa mojoj ekipom iz kraja i pripremama za prijemni ispit. Bilo je uzbudljivo, a ja sam bio oslobođen previleke odgovornosti jer sam pohadao treći razred srednje škole. Tada nisam mogao da shvatim koliko težak i obavezujući može da bude javni posao.

Upisujete FDU posle trećeg razreda srednje škole. Kako se sećate prijemnog? Bili ste u klasi Gordane Mašić sa, između ostalih, Milenom Radulović i Miodragom Dragičevićem sa kojim ste sada u ansamblu JDP-a...

– Na prijemni sam došao sav u belom, kao neki vitez. Više se ne sećam detalja. Znam samo da me je Bilja pitala da li sam uvek tako beo ili je to samo očeća za prijemni. Rekao sam: ovo je samo za danas. Bio sam opušten i imao nešto u šta sam veoma verovao. Bila je to pesma koju sam govorio, Dragana Jovanovića Danilova ‘Imaš li i ti nekog kome čes se ispovedi?’ upućena Bogu. Tada me je ta tema uzbudivala na veoma specifičan način. Nevino, neosnujuće, poletno.

Podrška kolega ne manjka, na prvom mestu pratimo rad svakog od nas, što je izuzetno važno, a na sceni se trudimo da jedni drugima nameštamo ‘penale’ i stalno budemo svesni da naše dugo poznanstvo podrazumeva beskrajna doigravanja.

Vaš prvi profesionalni angažman bio je u predstavi „Miloš Crnjanski“ u režiji Ivane Vujić u teatru Madlenijanum, zajedno sa klasnom koleginicom Milenom Radulović kao Vidom Crnjanski. Kakvo je to iskustvo bilo?

– Nekad se dogodi da sam proces bude veća predstava od predstave. Tako je bilo ovog puta. A u stvari, iz današnje perspektive, sve je to, podstaknuto neobičnim radom sa Ivanom, oslikavalo unutrašnje biće Miloša Crnjanskog. Njegovi snovi, dileme, njegova ludost, neuhvatljivost. Proces nije bio lak, kao što to nije bio ni njegov život, ali su zato igrama predstava, pogotovo jer sam radio sa osobom koja mi je bliska, bila poput poezije Crnjanskog. ‘Sve to ne zavisi od mene...’

„Uskakanje“ je vrlo posebna vrsta angažmana, vi ste, kao vrlo mladi uskočili u „Damu s kamelijama“, u veliku ulogu Armana Divala. A bilo je to neposredno pred polazak beogradskog Narodnog pozorišta na veliko gostovanje u Kinu. Šta biste danas, sa ovim iskustvom, uradili drugačije?

– Često se priča kako je uskakanje za glumca veoma težak zadatak. Na mislim tako, bar ne u potpunosti. Naime, glumac najčešće pogleda snimak predstave i vide što je prethodnik u toj ulozi već obradio, kako izgоварa tekst i onda sam sve to prisvoja. Na onome koji uskače je da na sve to što je uradeno samo naskoči. Ne mogu da igram kao kolega, ali mogu da ono što je prethodnik uradio dodam nešto svoje, da nadogradim zadatku partitura, što je neka vrsta značajne otkršće. Ujedno, to je za

Joakim Tasić u predstavi „Natan Mudri“ (foto Nenad Petrović)

mene i izazov. A izazvovi me u ovom poslu najviše inspirišu. Što teži i obimniji zadatak, pretvoriti u nešto ‘lako’ i uhvatljivo. To je alhemija našeg posla.

Na ovom planu mi je najviše pomogao savet Slobodana Beštića, koji me je savetovao da ne razmišljam o celini, nego o delovima koji je čine i da tako, korak po korak, gradim ulogu.

Poznato je da ulogama i komadima pristupate vrlo analitično: istražujete društvene okolnosti u kojima se drama odvija i ili je nastajala... Koliko je važan taj sekundarni, lični rad na ulozi?

Mislim da svaka osoba na svetu, a sada i računar, mogu da zamene poziciju glumca u određenom momentu. Svako može da nauči neki tekst, izgovori ga kako mu je volja i time zadovolji predstavljanje nekog drugog, ali upravo glumca, autora, izdvaja njegovu analizu, studiju i proces. Tako glumac postaje umetnik i kreator. Ako bismo se toga lišili ne bi ni bilo naše profesije ili bi ona postojala u jeftinom, prepoznatljivo ložnom obliku. Mislim da cilj ne bi trebalo da bude rezultat, on se može i odgulmiti, nego je rezultat težnja ka nekom cilju, dakle, proces.

Vaš Simeon Njegovan u novoj postavci „Korešpodencije“ je veoma zapažena uloga. U kojoj meri ste se osvratali na raniju, danas kulturnu, predstavu Ateljea 212 po ovom komadu Borisava Pekića?

– Snimak ove čuvene predstave gledao sam mnogo godina nakon naše predstave, pa nisam imao neku stegu pripremajući je sa strahom od one ‘čuvene’. U našoj predstavi je bilo nečeg novog i samo našeg. Tada sam shvatio da su neki glumci u stvari jednostavni, dobri, brižni ljudi, a upravo je to preduslov da budu veliki glumci.

Nižete nagrade: nagrada „Zalog za budućnost“ na 4. Festivalu „Pozorišno proleće“, nagrada „Ardalion“ za najbolje mladog glumca, „Politikina“ nagrada „Avdo Mujičnović“ za ulogu Simeona Njegovana u predstavi Zvezdara teatra „Korešpodencija“, nagrada „Nebojša Glogovac“ (2023) za uloge u pozorišnim predstavama „Edip“ i „Tit Andronik“. Šta Vam one znače?

– Nagrade uglavnom predstavljaju krunu rada, pečat koji se vezuje za ono što je prošlo. Za mene su one samo podstrek da nastavim dalje, da probam da ostanem na ovom putu, za koji i drugi misle da je ispravno.

van. Da istrajem. Mislim da one tome služe i da jedino s pogledom u budućnost i dalji rad, treba gledati na nagrade. U prošloj sezoni dobio sam nagrade za ulogu sluge i za ulogu cara, upravo je to posebna lepotu načega posla.

Zahvaljujući se na nagradi „Nebojša Glogovac“ rekli ste da ovaj glumac na sve vas gleda sa plakata u fociju JDP-a blagonakloni i zaštitnički. Koliko se osećate privilegovano i kao glumac zaštićeno u pozorištu takve tradicije kakvo je JDP?

– Rekao sam da Nebojša mudro i nasemjano žmire i nad svima nama, misleći da nas opominje, sa osmehom blagim, i podseća nas da ovaj posao radimo mudro i sa dubokim traganjem za istinom, u izrazu, a i odnosu. Kao pravi mudrac.

Od kada sam član JDP-a, osećam samo neki plemeniti rast, ka unutra i brigu svih iz kuće za nas mlađe. Timski duh, koji se nikada ne mistifikuje tradicijom, nego samo odgovornošću prema instituciji u kojoj se ne igramo pozorišta nego radimo nešto u sferi kulture.

Kako ste od male uloge u „Edipu“, čini se statiranja sa zadatkom, napravili rolu koja privuče pažnju gledalaca od trenutka kada se pojavitte na sceni do kraja predstave i monologa kojim zaokružujete i priču i sudbinu svog lika? Šta je to u materijalu, šta u režiji, a šta u Vašoj kreaciji i mašti?

– U pozorištu, zaista, nema malih uloga, ali ne zato što je svaki glumac moguće velik, ne, nego zato što svako od nas doprinosi ukupnoj slici predstave koju vodi reditelj. Često gledam predstave sa neujednačenim stilom glumačke igre ili kako neko odskače svojom kreacijom, ali to nekako u generalnoj slici nije zanimljivo. Zadici na grešku. U predstavi „Edip“, dogodilo se da smo svi podjednaki činoci same ideje sa dobro podeljenim zadacima, a u službi glavnog junaka. Glavni krivac za dobru kreaciju glumca je reditelj. On bi trebalo da prepozna senzibilitet svakog od nas u uklopi to u jedinstveni organizam. Ideja reditelja da sve može, jer predstavu stavljamo u današnji trenutak, a opet ne može ništa da bude banalno i u, pežorativnom smislu, teatralno, glumca stavљa pred zadatkom koji je oživen, ali na neki način, beskončan, što ume da bude potentno za stvaranje dobre uloge. Da se zaluži. To se valjda naziva stilom, koji u ovoj predstavi ne varira. To se dogodilo ovog puta, otud i tolika tražnja za predstavom. Mašta i nadogradnja glumačka su dobar sluga, a loš...

Treba biti odmeren.

S kojom idejom ste pristupili realizaciji konkretnih zadataka koje ste dobili na Nataše Radulović radeći na predstavi „Gubitnik“?

– Lik koji igram u predstavi je pijanista, pa sam stoga zamisljao, pre početka, kako ću svirati klavir na sceni pred publikom, sa nekim topom svetla na mojim prstima, dok mi kapljice znoj sa čela u teškom radu po dirkama, naročito, i kako ću za svega dva meseca spremanja naučiti da sviram klavir, ako ne baš kao virtuz, a ono mukar dovoljno dobro da kroz prste provučem nekog Baha, Rahmanića, Lista. I onda će svi pričati da je jedan glumac uspeo... Ali ne, rediteljka mi je odmah srušila taj genijalan predlog i rekla da tako nešto nikada ne bi moglo, pa ni da bude malik nivou virtuoza. Tako me je odmah kupila. Dakle, neko ko zna što neće i kako da prikaže ono što hoće.

Sledeće što me je zainteresovalo bila je njena dramatizacija u kojoj su, pored najboljih delova iz Bernhardovog romana, i Puškinov „Mocart i Salijeri“, delo koje je kompleksno i koje treba osvojiti kroz stih. Samo sviranje klavira smo zamenili fizičkim, a u takvoj vrsti režije mi je bilo inspirativno da iznenadim sebe. Da preuzezim svoje fizičke i emotivne granice davanja u procesu, pre svega, a sad i u samim igranjima.

Kako doživljavate priču o sudaru umetnika sa genijem?

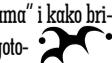
– Više mi je bilo zanimljivo da istaćujem što je to u čoveku što ga razori pa zbog drugog, zbog nečijeg tuge života uništiti svoj. Šta sve to proteče kroz jedno biće da pomisli kako tuh uspeh ima veze sa njegovim neuspehom. Posle, razmišljajući, shvatih da su i pobednik i objektivne i subjektivne kategorije, dok je gubitnik samo lična.

Kako ste intimno zadovoljni odigranim ulogama u JDP-u i saradnjama sa rediteljima?

– Svaku ulogu, pogotovo sada dok sam mlađ i razvijam se, predstavlja neku vrstu treninga i ispitivanja svojih mogućnosti i mog glumačkog aparata. Radovač sam se svakoj probi, jer ako je kreativna i ako je reditelj nadahnut, odnosno spreman, dešavaju se momenti koji ne samo da vraćaju veru u pozorište, nego, intimno, vraćaju veru u život i samu svrhu postojanja.

Kako sebe vidite u budućem repertoaru JDP-a?

– Vidim kako nastavljam da širim onu rečenicu Nikole Đurička, „Proleće počinje sa nama“ i kako bri nem o svakom ko igra sa mnom, pogotovo ako je mladi.

UMETNOST ĆE UVEK TRAŽITI ODGOVOR

— Felini ima jednu sjajnu misao koje se često setim: „Biser je autobiografija školjke“. Ono što je najvažnije i verujem najteže u svemu, jeste biti dosledan, veran sebi i tom nekom svom unutrašnjem osećanju istine. Misliti svojom glavom, bez obzira na ono što drugi rade, što govore, hvale, nagrađuju, kritikuju, šta je u modi i slično. To je dug proces, nikada ne prestaje, stalno moraš da se boriš za to, gotovo svakodnevno — kaže poznati reditelj Nikita Milivojević, selektor i umetnički direktor Bitefa.

Nikita Milivojević, aktuelni selektor i umetnički direktor 57. Bitefa u kratkom vremenskom roku, uspeo je sa svojim timom saradnika da potpiše selekciju za aktuelno festivalsko izdanje koje će poklonicima scenske umetnosti ponuditi svojevrsni presek pozorišnih formi, rukopisa, ideja koje su bile u fokusu nadahnutih kreacija.

Posle uspešne premijere predstave „Persijanci“ radene prema Eshilovom delu, koju je ovoga leta režirao u Elefsini: kulturnoj prestonici Evrope, Mi-

Amalia Benet je kao i uvek zadužena za pokret, Angelos Triandafilu za muziku. Scenograf je Manolis Pantelidakis, kostimograf Ilena Duladiri...

Bitef je oduvek bio povezan sa iskušenjima. Koliko je u tom smislu bilo zahtevno kreirati aktuelnu selekciju 57. izdanja budući da ste bili i te kako vremenski limitirani? Šta je presudilo da prihvati te

budžet festivala je vrlo važan, svakako nije isto praviti selekciju za Bitef ili festival koji raspolaže sa nekoliko puta većim sredstvima od nas. Što se tiče dolaska na mesto umetničkog direktora, odnosno selektora Bitefa, presudno da prihvatin poziv bilo je to što je taj poziv stigao upravo iz Bitefa, tako da to sada doživljavam na neki način i kao povratak „kući“. Podsećam vas da sam od 2005. do 2009. već bio na čelu Bitefa, i taj period smatram vrlo važnim i kreativnim u svom pozorišnom životu. Ako vas ljudi sa kojima ste saradivali zovu pono-

i Srbije. Sve to su, naravno, ozbiljni motivi za bilo kog pozorišnog čoveka da bude deo jedne tako velike priče.

Sa devet predstava u glavnom programu, ovogodišnji Bitef predstaviće publici hrabre produkcije koje stižu iz Nemačke, Litvanije, Mađarske, Švedske, Grčke, Burkinse Faso, Belgije i Srbije. Koji je zajednički imenitelj gostujućih predstava? Šta ćemo gledati na ovogodišnjem Bitefu?

— Verujem da će festival pre svega biti veoma raznovrstan, u smislu različitih formi i slično. U programu će biti predstave koje uslovno možemo svrstati u 'realistički', 'metafizički', 'postdramski', 'plesni teatar'... Ako bi trebalo da izvučem neki zajednički imenitelj, onda bi to bio ovogodišnji slogan festivala, mislim da u svakoj pojedinačnoj predstavi mogao bi se na neki način učitati i slogan: 'Snago, ne pristaj da budeš nečija'. Takođe lično mi je veoma draga da će po prvi put na festivalu biti i jedna predstava Anje Sušće, koju je ostavila značajan trag kao selektor Bitefa, a već godinama ima uspešnu karijeru u Švedskoj. Kako je jedan od ciljeva festivala da pored glavnog programa razvija i teorijski diskurs, ove godine će prof. dr Ana Vujanović, inače predsednica ovogodišnjeg žirija, održati predavanje vrlo zanimljivog naslova 'Od proleterijata do prekarijata — i nazad'. Naravno, tu je, kao i uvek, Bitef polifonija, prateći program u vidu radionica, koncerata, projekcija... 'Cirkobalkana' i ove godine nastavlja da promoviše savremeni cirkus, ne samo kao umetničku formu, već i kao moćno sredstvo za društvenu angažovanost. Njihov program okuplja umetnike iz Španije, Sirije, Francuske, Meksika, Italije, Mađarske, Slovenije i, naravno, Srbije.

U kom kontekstu, pojasnite nam, slogan „Snago, ne pristaj da budeš nečija“ prati ovogodišnji Bitef?

— Tu se radi o nekoj vrsti 'promene'... Učinilo nam se da bi u potrazi za sloganom bilo moguće dobro promeniti strategiju. Slogan ne mora nužno da bude pod pritiskom stvarnosti, u smislu da uvek mora imati jasno vidljivo određenu poruku, biti na taj način 'aktuelan'. Ponekad, naravno, to ima određeni efekat i značaj, ali ponekad takav vid 'poruke' meni lično deluje preeksplicitno, pa čak i banalno. U razgovoru sa svojim kolegama u Bitefu dogovorili smo se da probamo nešto drugo: umesto da budemo strašno 'pametni i originalni' i takmičimo se ko će smislići atraktivniji slogan, da potražimo rešenje na drugi način. Tako nekako smo došli do poezije — uvereni da prava poezija nikada nije jednodimenzionalna, da u sebi uvek krije tajnu i mnogostruku značenja, koje vreme samo od sebe u nju ugraduje, a zatim i do stiha naše mlade izvanredne pesnikinje Radmire Petrović. Svega nekoliko puta desilo mi se da nečiji intervju ostavi takav utisak na mene da poželim lično da upoznam tu osobu. Sećam se jedan je bio sa Vojom Stanićem, pre dosta godina, otisao sam zaista u Herceg Novi, bio njegov gost tamo i, evo, nedavno, to se desilo sa Radmilom Petrović. Pošle intervjuu koji sam pročitao prešao sam ulicu i u prvoj knjižari potražio njenu zbirku pesama. Ono što smo 'koselektorski' prepoznali kao zajedničku liniju, gde su se sreli stih 'Snago ne pristaj da budeš nečija' i predstave u selekciji, jeste zajednički utisak da se nešto veoma zanimljivo dešava poslednjih godina a vezano je upravo za mlade, nove generacije. Kao da se nogomilani problemi sa kojima se svet suočava u velikoj meri stavljuju na teret mladih za čije stanje u stvari oni nisu odgovorni, dok,

pri tom, starije generacije ne samo da zanemaruju svoju odgovornost, već je prebacuju mladima, na način da oni moraju biti nosioci promena u svetu. Posledica toga je, očigledno, sve veći otpor, pobuna, nepristajanje.

Jedna od novina ovogodišnjeg festivala je i „koselektorski tim“. Kako je došlo do togu?

— 'Koselektorski tim' imaju mnogi svetski festivali, to nije nešto što sam ja izmislio. Ono što da-

nas nazivamo pozorištem postalo je već dugi niz godina nekakva simbioza najrazličitijih formi, žanrova, stilova... Dramski teatar, plesni, dokumentarni, cirkus, video instalacije... Najrazličitije moguće 'radikalne forme', sve je to pod zajedničkim kišobranom nečega što danas nazivamo 'izvodčake umetnosti'. I meni lično, Venecijanski bijenale je već duže vremena postao mesto inspiracije, mnogo više nego pozorište ili film. Ako na ovaj način razmišljate, sasvim je prirodno da se mnogim u selektorskom timu bude dramaturškinja, kao i neko kome je plena scena predmet interesovanja: u stvari, nezavisna scena, u najširem smislu reči. Ksenija Durović i Tijana Grumić su dve izvanredne mlađe osobe, izuzetno darovite, već sa ogromnim iskustvom, u njima prepoznajem sve ono najbolje što ovo društvo ima u novim generacijama i, naravno, veoma mi je draga da saradujemo. Već sada nam je jasno da je ovakav način saradnje višestruko koristan za Bitef.

Ko je ove godine taj ili ta umetnička ličnost koja se posebno izdvojila? Koja forma je „iskočila“, preporučila se između dva festivalska dešavanja?

— Prepostavljam da će predstava iz Litvanije 'Sun and sea', inače pobednik Venecijanskog bijenala 2019. godine, biti veoma izazovna upravo formom kojom se sugerise jedna veoma 'ozbiljna' tema za sve nas danas. Nešto slično bismo mogli da kažemo i za mađarsku predstavu 'Singing youth'. Obe su, naime, vrlo zanimljive 'opere'. Takođe, verujem i da će predstava iz Grčke, mlađog autora albanskog porekla, kome je ovo tek druga predstava, biti veoma interesantna publici. Jedan od važnijih zadataka Bitefa je i otkrivanje sasvim novih, nepoznatih umetnika. Predstava je, inače bez reči, na svoj način vrlo originalna, iskrena, drugaćija...

Pozorište je, kako kaže Alen Badju, više umetnost mogućnosti nego ostvarenja. Od osnivanja Bitefa 1967. godine do danas o njemu se često pisalo i u negativnom kontekstu. Zašto?

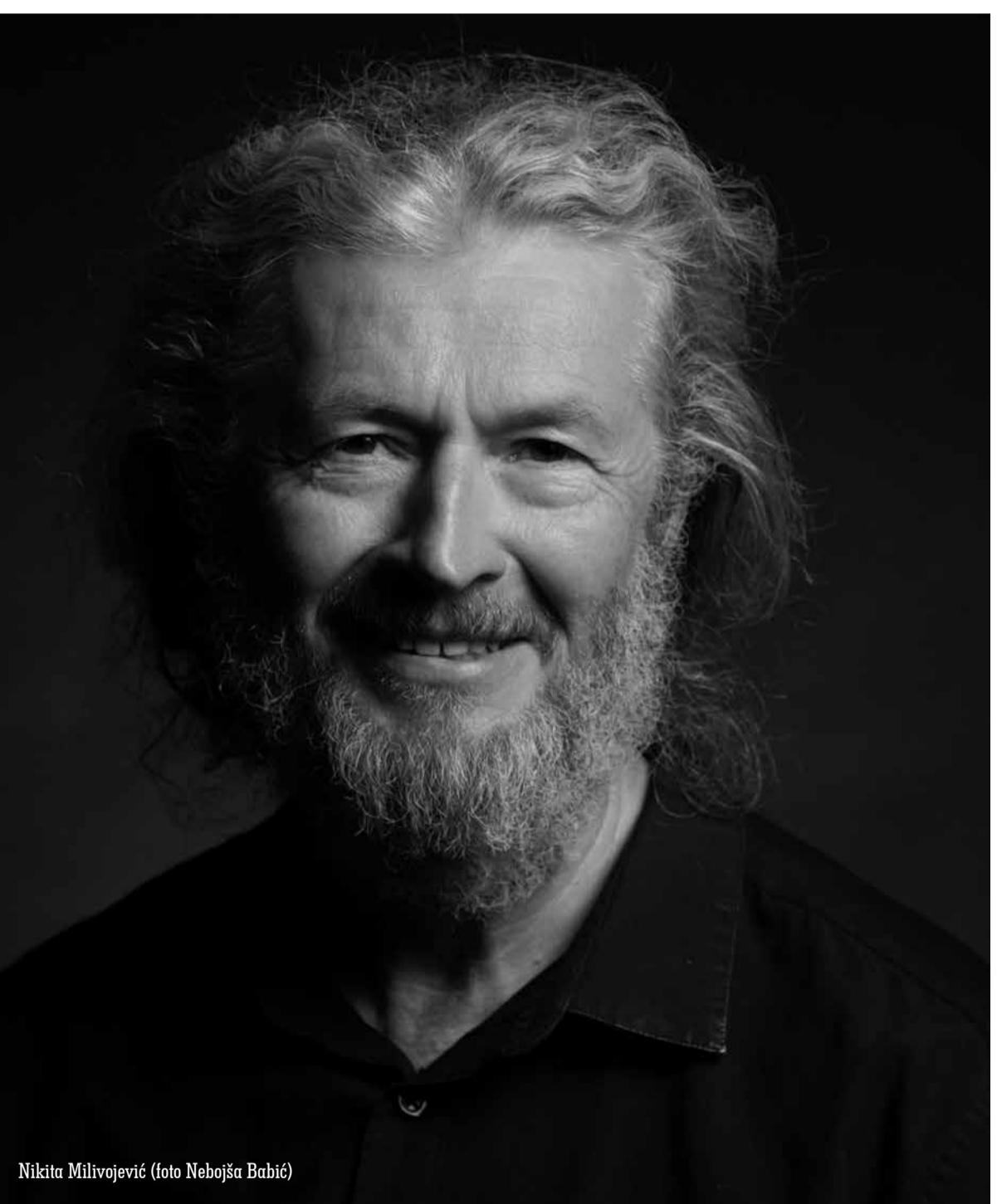
— Kod nas je na mnoge stvari teško odgovoriti zašto je upravo tako kako jeste! Nemam odgovor na Vaše pitanje, ali bih mogao čitavu listu svojih 'Zašto', na razne teme, da pridružim uz vaše. Ono što znam, jeste da već dugi niz godina kada se u našem pozorištu želi da kaže kako je nešto apstraktno, 'kvazimoderno', zbunjujuće, obično se pežorativno koristi izraz 'bitefovski'? U svemu tome postoji, rekao bih, i jedna crta našeg mentaliteta, koji gotovo sve što je drugačije, novo, unapred odbacuje, ali to, naravno, nije celu istinu.

Imamo čitavu generaciju umetnika koja se formirala na tekovinama Bitefa, od Miloša Lolića, Ane Tomović, Borisa Lješevića... Kome treba Bitef?

— Postoje razni mogući odgovori na ovo pitanje, iz različitih perspektiva. Prepostavljam da bi neki sociolog rekao da je potreban pre svega 'gradanskoj klas'. Jedan od odgovora je na neki način već u vašem pitanju, sasvim sigurno Bitef treba nama koji se bavimo pozorištem. Meni lično se čini da je potreban svima, gradu Beogradu, i čitavoj našoj zemlji, u jednom širem značenju i smislu.

Imali ste, reklo bi se, privilegiju da saradujete sa Jovanom Čirilovim. Po čemu pamtitate Jovana Čirilova?

— Mi smo imali vrlo različite faze saradnje... Moja prva profesionalna predstava 'Žak ili pokornost' (Jonesko), bila je u JDP-u, u vreme kada je Čirilov bio upravnik. Tamo sam, zatim, uradio još dve predstave, učestvovao na Bitefu, tako da smo se sve više videli i saradivali. Kada sam, kasnije, došao na mesto direk-

Nikita Milivojević (foto Nebojša Babić)

livojević je proteklih dana, počeo rad na novoj predstavi u Grčkoj. U teatru „Akropol“ u Atini režira dečko „Underground“. Nova predstava Nikite Milivojevića, nastaja po motivima drama „Proleće u januaru“, dela „Bila jednom jedna zemlja“ Dušana Kovacevića i filma „Podzemlje“ Emira Kusturice.

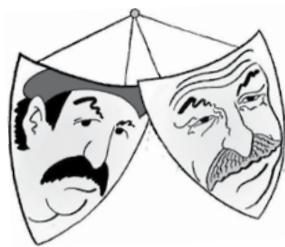
Glavne uloge u predstavi „Underground“ igraju tri velike zvezde atinske glumstva: Vasilis Haralambopoulos, Janis Cortekis, i Aleksandra Aidić, inače glumci sa kojima je Nikita Milivojević već ranije saradivao. Isto važi i za njegove saradnike:

poziv da budete selektor i umetnički direktor ovog festivala?

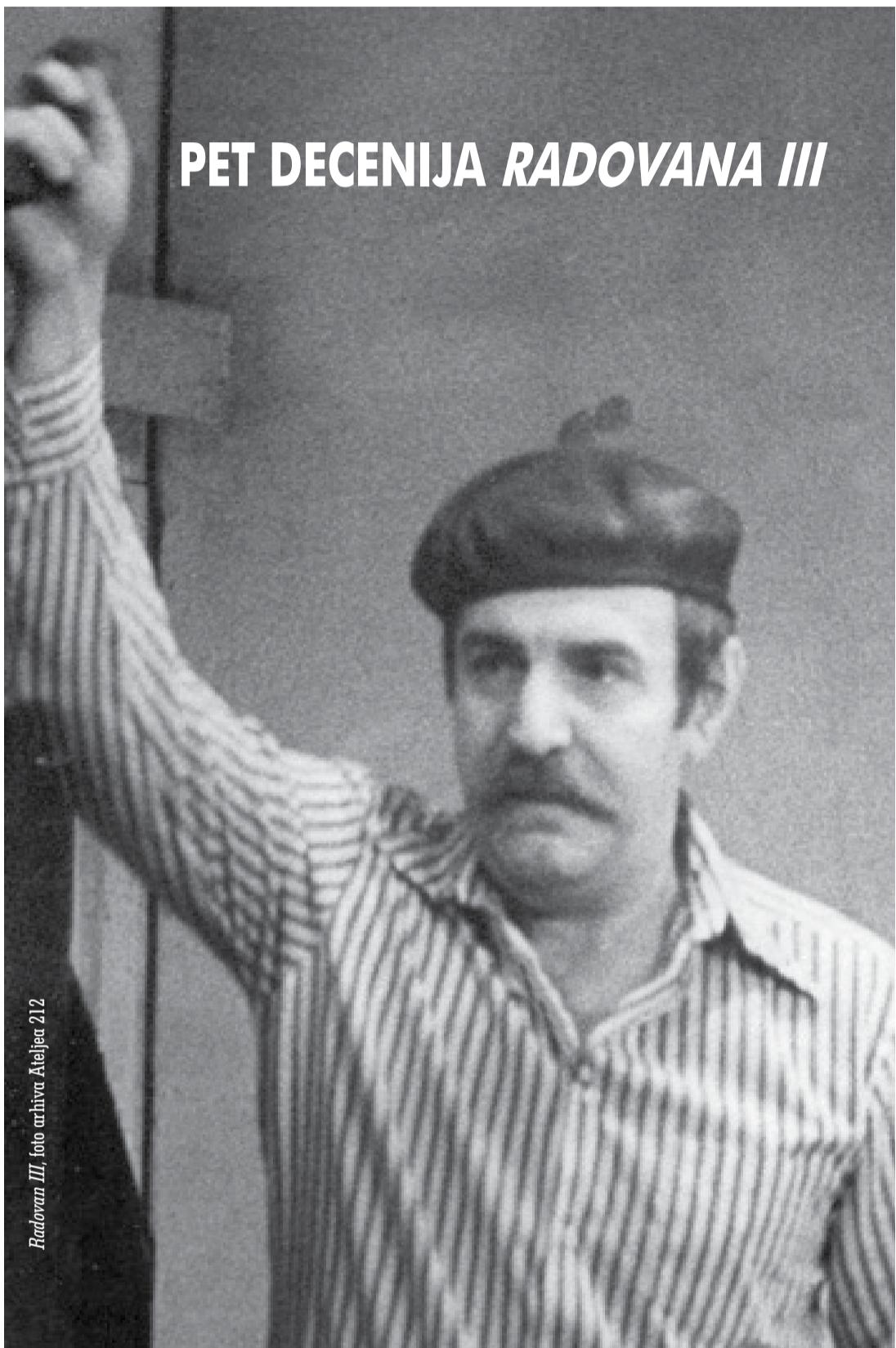
— Uvek je, na neki način, teško napraviti selekciju za Bitef, jer ona zavisi od mnogo toga. Vreme koje imate na raspolaganju, naravno, takođe, utiče, ali nije presudno. Pitanje budžeta festivala, plana koji trupe imaju, njihove zauzetosti, termina, što želite da bude fokus festivala, da li te predstave potencijalno mogu biti zanimljive publici... Svaki festival se na svoj način susreće sa ovim i raznim drugim pitanjima. Naravno,

vođa dodjete, posle toliko godina, što, rekao bih, nije nešto baš uobičajeno kod nas, to ipak ima određeni značaj. Kada se na kraju sve malo ozbiljnije sabere i oduze, jedino takve stvari i imaju neki značaj, ostaju da se pamte, sve ostalo što radimo je manje-više, 'pozorište' za druge. Naravno, treba reći i da biti umetnički direktor festivala sa tako dugom tradicijom, među najdužim u svetu, u kojem je u tolikoj meri ispisana istorija pozorišta 20. veka, posebna je čast, odgovornost, i na svoj način izazov. Bitef je jedna od naših najvažnijih kulturnih institucija, čvrsto ugrađena u identitet Beograda

vođa dodjete, posle toliko godina, što, rekao bih, nije nešto baš uobičajeno kod nas, to ipak ima određeni značaj. Kada se na kraju sve malo ozbiljnije sabere i oduze, jedino takve stvari i imaju neki značaj, ostaju da se pamte, sve ostalo što radimo je manje-više, 'pozorište' za druge. Naravno, treba reći i da biti umetnički direktor festivala sa tako dugom tradicijom, među najdužim u svetu, u kojem je u tolikoj meri ispisana istorija pozorišta 20. veka, posebna je čast, odgovornost, i na svoj način izazov. Bitef je jedna od naših najvažnijih kulturnih institucija, čvrsto ugrađena u identitet Beograda

32. FESTIVAL „DANI ZORANA RADMILOVIĆA“ (17-24. OKTOBAR)

Radovan III, foto arhiva Ateljea 212

ZORAN RADMILOVIĆ: ONESVESTIO SAM SE

Niz je legendarnih izvođenja „Radovana III“, jedno od njih je kada je usred predstave, iznenada, na scenu, a pred prepunom salom, ušao Dragan Gago Nikolić, o čemu je Radmilović, između ostalog, rekao:

— Jedno vreme sam stalno pričao u ‘Radovani’ o seriji ‘Otpisani’, nešto ih kao kritikovao, Prleta, te ovo, te ono, kako bih to jo ovako, kako bih to ja onako, te što mene ne zovu da ja to igram, te... I, na jednoj predstavi se pojavi Dragan Nikolić na sceni kao Prle, u onom svom mantili, s kačketom. Kuc-kuc, otvaraju se vrata, ulazi Dragan, kaže: ‘Druže Radovane, ja sam u ime televizije poslam...’ Trte-mrte... ja ga gledam, stvarno nisam očekivao da će doći, gledam ga, i prode mi kroz glavu jedna jedina misao, ljudska misao, konkretna, nikakva izmišljotina, nikakva apstrakcija: kako Radovan u tom trenutku može da reaguje, šta jedan maleni čovek koji se u krugu svoje porodice pravi vučan, šta može drugo nego da padne u nesvest? Kad se pojavi Prle kao da mu je Bog ušao u kuću. Šta može maleni čovek kad mu bog siće s neba nego da padne na kolena, da se obeznam? Tako i uradim. Ležim dole i vidim: Dragan je očekivao da će s njim da stupim u dijalog, i sad ne zna šta da kaže. Ni da bekne. Scena stoji, ja ležim, publika se smeje... Prestane smeh, a ja i dalje ležim, u nesvesti sam. Najzad Prle ode, mene poliju vodom, probude me, ja ustamem. Pitam: ko je to bio? Je li bio neko? Oni kažu: bio je Prle... E, što mi niste rekli! Ja bih s njim ovako, pa bih onako... Eto, nije ništa nelegično bilo u tom trenutku.

DUŠAN KOVACHEVIĆ: NE MOGU DA VERUJEM ŠTA SAM DOŽIVEO, I PREŽIVEO

Neki kažu da je vreme relativna kategorija, potkrepljuju to na razne načine, no relativna ili ne, legendarni komad Dušana Kovačevića po kome je uradena antologijska predstava Ateljea 212 „Radovan III“, sa nezaboravnim Zoranom Radmilovićem u naslovnoj roli, obeležava ove godine pola veka!

Premijerno, u režiji Ljubomira Mucića Draškića, izvedena je decembra 1973.

Kovačević je komad, kaže, pisao kao student 1972:

— U središtu je nešto što je meni tih godina bilo jako bitno. Jedno je priča o nepragodenosti. Jer, tih šezdesetih, sedamdesetih godina XX veka došlo je do naglog pretvaranja seljačkog, ruralnog stanovništva u radničku klasu da bi ljudi mogli biti pod kontrolom. Ko je na državnim jaslama, njega je lakše kontrolisati. Seljak je Slobodan, a vlast je oduvek znala da ako hoćeš da kontrolišeš čoveka, kontroliš mu izvor egzistencije. Taj nesretni Radovan je došao u Beograd na neki 12. sprat i umesto zavičaju našao se u kavezu za kanarince. E, to vam je kao čovek koji je napravio špagu, jedna nogu mu je u zavičaju, druga u Beogradu. Položaj koji izaziva sve vrste bolova. Postoji u komadu stih koji izražava stanje ljudi izmeštenih iz svog okruženja u vertikalne ulice, a taj stih glasi — tužan je pogled s 12. sprata, visina ljudi od ljudi deli, iz stana u nebo vode vrata, na nebu smo se rano sreli. Tužan i istinit stih. ‘Radovan III’ je i priča o autokratiji. Kulminacija se ogleda u tome da čovek može da zabrani nekome da se porodi zato što to tradicija, ovo ili ono, ne dozvoljava. I to može da bude apsurdno, a i tačno. Tih metafora ima puno. Celo to pisanje kod nas, i u zemljama komunizma, zvalo se ‘da se vlasti ne doseće’ i ta umetnost pisanja jednoga a čitanje drugog je nestala sa dolaskom silne demokratije. Nas koji pišemo je demokratija ubila. A narod uživa tako da to niko opisati ne može.

Pričajući o prvom susretu sa Zoranom Radmilovićem povodom „Radovana“, kaže:

— Nikad neću zaboraviti moj susret sa Zoranom Radmilovićem u Srpskoj kafani gde smo se našli da popričamo o komadu koji je on prethodni dan pročitao. Ja sam ušao, a on je sedeo za stolom pokraj prozora, pogledao me i, dok sam sedao, rekao mi: ‘Imam osećaj da bih ja mogao ovo da odigram, ali još uvek ne znam kako’. Te njegove reči su mi bile ohrabrenje jer je Zoran odbijao da igra mnoge uloge. Prethodnih desetak godina on je bio čuveni Kralj Ili, a sud je trebalo, posle kralja, da igra jednog nesrećnog čoveka iz zavičaja koji je inače njemu bio jako blizak jer je i on, kao i ja, imao provincialno poreklo. Nije tačno da je uloga Radovana III nudena prvo Ljubi Tadiću. Ta priča je bila vezana za Ibiju 1964, kada se Ljuba zahvalio na predlogu da igra Ibiju a Zoran prihvatio i napravio bukvalno mitsku predstavu. ‘Radovan III’ je premijerno izveden u decembru 1973. A pre njega sam u Ateljeu imao ‘Maratonce’ čija je premijera bila iste godine u februaru, tako da sam još kao student akademije imao dva komada na velikoj sceni u to vreme najpopularnijeg pozorišta Jugoslavije. Kad pričamo o tih mojih pedeset godina profesionalnog rada pomenući i činjenicu koja je bila uvertira za moj životni posao, a to je da sam 1968. godine napravio amatersku predstavu u novosadskom pozorištu ‘Ben Akiba’. I, neki put, kad krenem tako da se sećam prošlosti, dodem skoro do mog susreta sa Joakimom Vujićem. Ne mogu da verujem šta sam doživeo, i preživeo.

Napomenu da zvuči zanimljivo prokomentarisao je na sledeći način:

— Vi se srejetete, a reći ću vam činjenicu kako su te godine bitne i važne. Naš veliki učitelj i dramski pisac, Jovan Sterija Popović, živeo je 50 godina. Roden je 1806, njegovu godinu rođenja pamtim i po tome što je te godine bila jedna od najvećih bitaka srpske sa turskom vojskom, Boj na Mišaru, a ja sam rođen u selu koje je na tim poljima. I ta velika pobeda Karadorda je, dakle, bila iste godine kad se rađa budući veliki pisac i osnivač Akademije nauka. Ja sam pretekao 25 godina duže i imam tu mogućnost i nadu da će još nešto moći da uradim. Kad već pominjemo te neke jubileje: tačno pre 40 godina, 1983, bila je premijera filma ‘Maratonci trče počasni krug’ koji se nekim čudom, kako vreme prolazi, sve više prikazuje. Možda je razlog tome i ona rečenica — smrt je jedini siguran posao.

Opasku da se i snimak Ateljeove predstave „Radovan III“ često i rado gleda, ispratio je napomenući:

— Snimana je ilegalno, Zoran nije znao. Skoro neobična, filmska priča. U to vreme, kad je bilo južno 250 izvođenje, upravnik pozorišnog muzeja je bio tada mlad, darovit Zoran Filipović i on je insistirao da se snimi ta predstava, ali skrivenom kamerom upravo jer Zoran nije voleo snimanje predstava. Postavili smo kamere na balkon bez njegovog znanja. Snimljena je na VHS kaseti, kasnije prebačena na DVD. Naš dogovor je bio da se snimak pohrani u Muzej, da se ne ermituje već da bude arhivski materijal. Međutim, Zoran Filipović je ubrzo završio tragedijski i na njegovo mesto je, po partijskoj liniji, došao Miodrag Đukić, inače moj kolega sa klase, sa dramaturgije, i dao je nekome kasetu da pogleda. Taj neko je presnimio i ubrzo su tih devedesetih svi ulični prodavci po tezgama imali kasetu, da bi potom produkciju preuzeo TV Beograd i, po njihovim podacima, prodato je preko milion legalnih primeraka. Računa se da je još preko dva miliona otislo ispod tezge. Zoran nije doživeo tu, rekao bih, slavu nelegalne trgovine.

Govoreći o bavljenju temama netrpeljivosti, autokratije, kazao je i:

— Veština vladanja je veština ucenjivanja i vezivanja čoveka ekonomskom egzistencijom. Čovek čiji prihodi, dakle opstanak, zavise od vlasti, ima strah što će, kako će govoriti, raditi, misliti, i privatno. U komadu je netrpeljivost među ljudima koji su silom prilika komšije. I kao svaka netrpeljivost, ona ekskalira i dovodi do sukoba. Sećam se premijere ‘Radovana III’ u Zagrebu u režiji Dejana Mijatovića 1990, uoči rata i raspada Jugoslavije. U finalnoj sceni Mijat je Radovana, koga je sjajno igrao Boris Dvornik, obukao u maskirnu uniformu i Vilotice na drugom kraju balkona podeljenog bodljikavom žicom u druge uniforme, sa ozbiljnim oružjem i velikom količinom pirotehnike. I ta finalna scena uz plakanje bebe, kad se Georgina ipak porodiла, kulminirala je u istinski rat dve familije. Bilo je to vrlo iznenadujuće, delovalo je zastrašujuće, mnogi su posle premijere komentarisali da li je predstava, komedija, trebala tako mračno da se završi. Oko godinu dana kasnije, počinje rat na prostoru bivše Jugoslavije i ta se predstava ubrzano skida sa repertoara jer je postala je dokumentarni deo života. Kako je meni poznato, poslednja postavka ‘Radovana III’ u inostranstvu bila je u Ukrajini pre četiri godine. Čudo je pozorište.

TRGOVINA S ĐAVOLOM, ŽIVOT U VRTLOGU ISTORIJE, MENTALITET NA PROSCENIJU...

Glavni program 32. „Dana Zorana Radmilovića“ obuhvata 6 predstava u takmičarskoj selekciji i predstavu u čast nagrađenih

Veče uoči otvaranja (17. oktobar, utorak, 20h) je program posvećen 75. godišnjici života i 50. godišnjici rada akademika Dušana Kovačevića

OTVARANJE FESTIVALA

(18. oktobar, sreda)

U 18h obilazak spomenika Zoranu Radmiloviću „Pesnički pozdrav Zoranu Radmiloviću“

U 20h predstava Beogradskog dramskog pozorišta

„(Pra) faust“

Johan Wolfgang Goethe, režija Boris Lješević

— Faust je deo životnog puta, kada sve što smo gradili, čemu smo život posvetili izgleda promašeno i bez smisla, spremni da sve bacimo u vodu zarad samo jednog trenutka utehe. Jedini izlaz je iskušenje — kaže reditelj Lješević.

I dodaje:

— Čovek kada hrli u iskušenje, ne hrli da bi dokazao svoju vernost i postojanost, već da bi u padu našao olakšanje. Da bi se osvetio sebi i svom promašenom životu i makar u bolu osetio pravi život... Da bi kaznio svoje godine koje su prošle, jer on hoće nazad u život, u mladost, u strast, ne-

slednja borba u kojoj ne pomaže ni pametni obrazovanje. Najpametniji čovek ostaje bez svih argumentata kojima se tokom života oružao, bez znanja, bez mudrosti, bez smirenosti. Gde je onda pomoći? Kako se boriti? ‘Faust’ je najteže od svih iskušenja — iskušenja besmisla. Ovo je komad o čežnji za životom.

Uloge tumača: Svetozar Cvetković, Ozren Grabarić, Iva Ilinčić, Mirjana Karanović, Ivan Tomić, Daniel Sič, Ivan Zarić, Stanislava Nikolić

„Očevi i oci“

(19. oktobar, četvrtak, 20h)

Slobodan Selenić, režija Veljko Mićunović, Narodno pozorište Beograd

— Naši očevi ioci, naše naslede duhovno, intelektualno, ideološko — ono sa čim neminovno živimo do danas. Ili smo prisiljeni da živimo. U nemogućnosti otklona, zarad neprestanog iskopavanja i prekopavanja istorije, očevi ioci, obitavaju oko nas neprestano — podsećaju, progone, nadziru i opominju. Iz krhotina sećanja Stevana Medakovića gledaju nas, naše raspolučenosti, ugrožene intime, porodični raskoli i otudivanja. Ukazuje se i jedno suštinsko nerazumevanje različitosti, pa bilo ono na nivou bazičnog po nacionalnosti ili po pitanju puko ideološkog.

„Razvojni put Bore Šnajdera“

(20. oktobar, petak, 20h)

Aleksandar Popović, režija Egon Savin, Jugoslovensko dramsko pozorište, Beograd

„Razvojni put Bore Šnajdera“, JDP (foto Nebojša Babić, www.jdp.rs)

Komad Aleksandra Popovića „Razvojni put Bore Šnajdera“ prvi put je izveden 1967. godine. Popović je iste godine nagrađen Sterijinom nagradom za najbolju savremenu dramu (u to vreme Jugoslovenske pozorišne igre).

Po izboru kritike, u konkurenciji od 710 drama na srpskom jeziku, „Razvojni put Bore Šnajdera“ proglašen je najboljom dramom u periodu od 1944. do 1993. godine.

Premijera na sceni JDP-a mediji su ispratili između ostalog ističući da u našoj dramskoj literaturi nema šarmantnijeg prevaranta, karijeriste, ženskaroga,

nas i to u mnogo većoj meri nego u socijalizmu.

Uloge tumače: Nenad Jezdić, Irfan Mensur, Branislav Lečić, Radovan Vujović, gošće iz Ateljea 212: Tamara Dragičević i Branka Šelić, Nebojša Milovanović, Milica Gojković, Tanja Pjevac, Lazar Đurić

„Dekameron“

(21. oktobar, subota, 20h)

Dovani Bokač, režija Dejan Projkovski, dramaturg Stevan Koprivica, koprodukcija: JU Gradske pozorište Podgorica (Crna Gora), Kulturni centar Bar — Festival Barski ljetopis, Bar (Crna Gora) i Narodno pozorište Niš (Srbija)

U svojoj reči za program predstave,

„Dekameron“, koprodukcija JU Gradske pozorište Podgorica, Kulturni centar Bar — Festival Barski ljetopis i Narodno pozorište Niš (foto Studio Media Pro, www.narodnopozeristenis.rs)

jednom rečju mufljuza, od Bore Šnajdera. „Njegov tvorac, Aca Popović, obračunava se s njim i šalje ga u zatvor, ali ga više od svega voli. Jer, kao i Bora, ko bi moći odolet? U savršeno skrojenom odelu, s Borom Šnajderom, Nenad Jezdić, uspije se na glumački Mont Everest“

A Jezdić je pak naveo i:

— Ovo je plejada, ovo je garnitura karaktera i likova koji bi sve drugo samo nikako da budu tu za ono što mogu, što umeju. Ne mogu ni to, a hoće više od toga. Kao i Bora koji kaže, ‘Nemam ja smisla za ekonomisanje s malim’. Svima nam je nešto postalo malo, svi bi nešto više, nešto drugaćije, nešto veće.

Reditelj Egon Savin je između ostalog kazao:

— Aca Popović piše o tome kako mentalitet razgradije sistem, kako ga zloupotrebljava za svoje lične potrebe, kako cveća korupcija, cveta pohlepa, vlastoljubost, gramzivost, sve ono što su najgori crte mentaliteta. Vidite da to postoji i da

tu, poklonjenim trenucima sreće u okruženju Apokalipse. Kad je to uradio Bokač, nema razloga da to ne uradimo i mi u teatarskom sagledavanju Dekamerona. A onda da potražimo zajedničke imenitele ovog vremena i srednjovjekovne Firence. Nevjerovatno je koliko se motiva poklapa, koliko je similarija, koliko je nepotrebno mehanističko i nasilno prevodenje u prezent. Humorno sagledavanje, ironija i absurd poetička su sredstva kojima smo pribegli u cilju odbrane Čovjeka pred Bolešću, Dogmom, Glupošću i manipulativnim ponizavanjima.“

A u intervjuu povodom „Dekamerona“ („Barski ljetopis“), Koprivica je rekao i:

— Trudio sam se da poštujemo Bokača i jedno od najvećih renesansnih književnih djela a, sa druge strane, da se tiče nas danas, da taj komad bude nešto što je gledaocu zanimljivo i aktuelno i da nademo zajedničke imenitele renesanse i današnjeg doba. Zajedno sa rediteljem našli smo teatarski, relevantan način za čitanje ovog djela. Sedam vjekova kasnije neke stvari su identične. Manipulacija, dogma, bolest na kraju krajeva, jer kuga ima similariju sa kovidom. Socijalna izolacija, niski interesi, sve su to stvari koje i danas srećemo, a koje su bile prisutne i onda i koje imaju i ishode kojima se možemo nasmijati u u suštini su tragični“.

Projkovski, takođe, napominje: „U središtu priče je čovjek i njegova ideja o ličnoj slobodi i izborima“, dodajući da kuga koja je harala Firencom i korona koja nas je pre dve godine pogodila predstavljaju savršenu paralelu. „Svi znamo što smo tada izgubili i zaboravljamo što imamo kada imamo slobodu. Napravili smo predstavu baziranu na Dekameronu ali smo dodali priče vezane za renesansu, za Mikelanđela, Da Vinčiju, Petrarku, Aligijeriju. Mislim da imamo jednu specifičnu predstavu sa savremenim scenskim jezikom koji smo svi zajedno, kroz ovu dvomesecnu pozorišnu laboratoriju, stvorili.“

Uloge tumače: Miloš Pejović, Sanja Krstović, Omar Bajramspahić, Vanja Jovićević, Dušan Kovačević, Maja Vuković Cvetković, Pavle Popović, Una Lučić, Stefan Vuković, Lara Dragović, Evgenija Stanković, Dragana Jovanović, Dragica Veljković.

„Gospodica“

(22. oktobar, nedelja, 20h)

Ivo Andrić, režija Đurđa Tešić, Narodno pozorište Republike Srpske, Banja Luka

„Gospodica“, Narodno pozorište Republike Srpske (foto Dejan Rakita, www.np.rs.ba)

obuzdanost, zagrljav. U takvim trenucima nas sluša i gleda cela vasiona. I Gospod koji čuti i čeka, ali i đavo koji sve čežnje može da ispunji i da vrati vreme i mladost i lepotu, vitalnost, ženu... Samo traži da mu pružiš ruku i prihvatiš iskušenje i već imaš sve. Sve osim slobode. Đavo daje iluziju slobode i drži te u vlasti. Kad primetiš da si u njegovoj vlasti, to više nije važno, jer i više nisi onaj koji si bio. Faust je po-

„Očevi ioci“, Narodno pozorište u Beogradu (foto Nebojša Babić, www.narodnopozeriste.rs)

Dramatizaciju čuvenog Andrićevog dela potpisuje poznata glumica Vanja Ejodus koja je tim povodom kazala:

— Rad na ovoj dramatizaciji započela sam još 2009. godine, u vrlo intenzivnoj saradnji sa rediteljkom Đurđom Tešić, kada je nastalo nekoliko različitih verzija. Tražile smo priču, formu, stil. Probijale smo se kroz gusti materijal Andrićevih bravuroznih misli i uvida, da bismo na kraju došle do finalne dramatizacije, koja i dalje ostaje otvorena za menjanje i prilagođavanje, jer pozorište čine ljudi koji ga stvaraju, te verujem da je divna ekipa koja je stvarala ovu predstavu dodala još puno slojeva koji su njima u procesu stvaranja bili potrebni da ispričaju svoju priču. Pozorište je živa stvar, a drama je preložak pozorišnim stvaraocima da kreiraju svoj svet.

Rediteljka Đurđa Tešić napominje da „Gospodica“ podseća na današnje vreme, koje tlači svakoga i u kome nema savesti, u kome svako grabi i snalazi se samo za sebe, u kome je novac postao božanstvo.

— Razmišljam kakav je to život bez ljubavi, bez samilosti, empatije, život prošeden u opsessivnoj strasti za materijalnim, u strahu od bankrota i propasti koja je nam društvo nameće? Razmišljam ka-

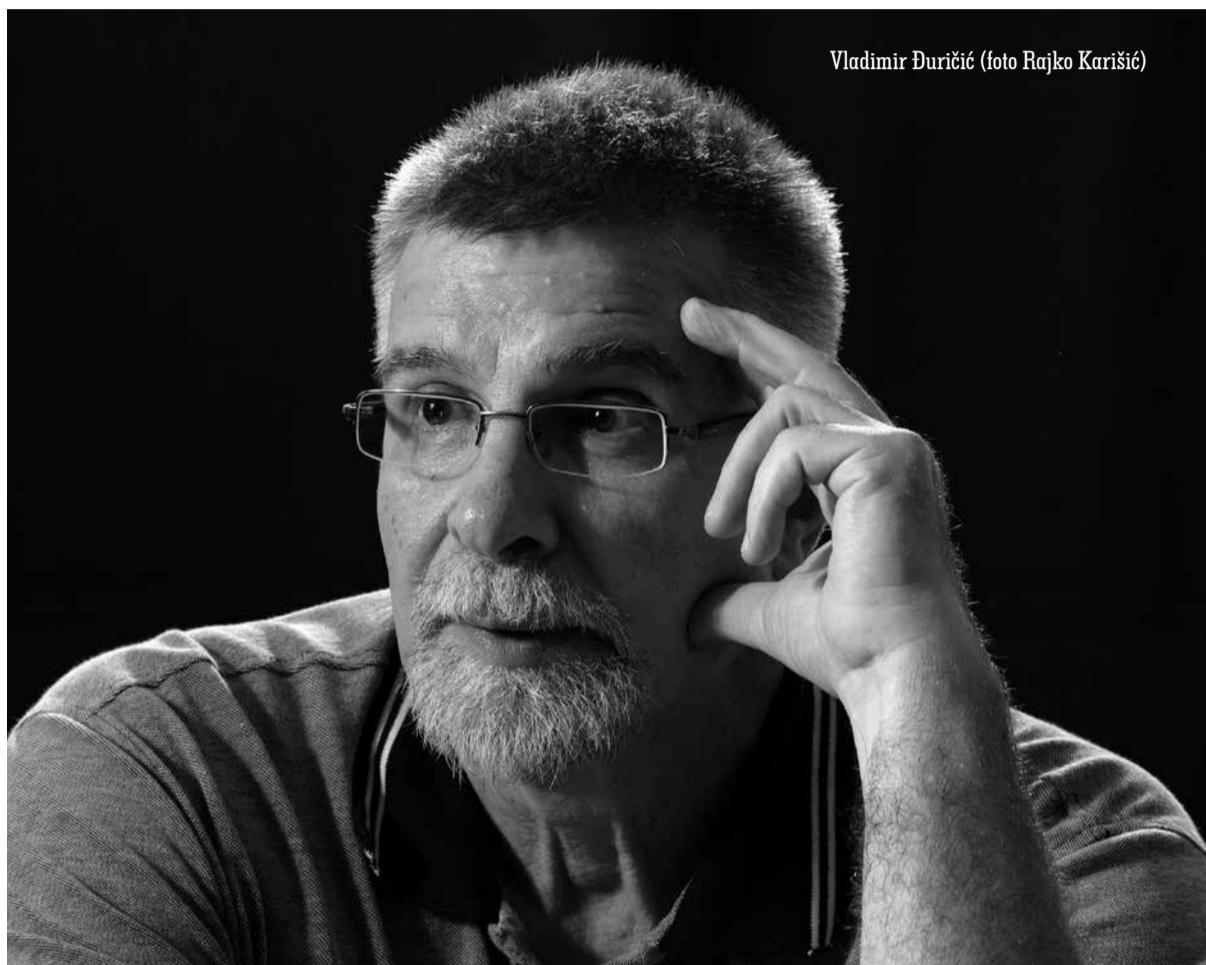
Ova drama apsurda u dva čina, na dovitljiv način ruši stereotipe baveći se upravo njima. Kroz (ne)čišćenje, u svim svojim oblicima, pojavama i značenjima, kao i kroz junake koji se, iz nesposobnosti da se suoče sa svojin životom bave tuđom smrću, spisateljica preispituje pitanja mentalnog zdravlja, ejdžizma, materijalnog dobra, rasizma, klasne, kao i rodne ravnopravnosti.

Sara Rul kaže da je inspiraciju za komad „Čista kuća“ dobila na jednoj žurci kada je čula iskustvo doktorke koja je odvela svoju služavku u bolnicu na terapiju kako bi je nateralna da joj očisti kuću.

— Pomicala sam: ovde je žena koja misli da je prevazišla čišćenje svojim obrazovanjem. Ispalo je kao da su žene liberalnih karijera previše napredne da bi čistile svoje kuće. To me fascinira na političkom nivou, ali i na psihološkom i duhovnom. Šta znači biti odvojen od sopstvene prljavštine? Šta znači za više klase da budu oslobođene od potrebe svakodnevnog života, tako da ne primećuju šta se nakuplja vremenom? Kada sam prvi put počela da pišem komad, najviše sam bila zainteresovana za čistu politiku ovih pitanja — ova žena koju sam upoznala na žurci me je strašno naljutila. Onda sam shvati-

MOJ DUBOK NAKLON POZORIŠNOJ PUBLICI

Glumačka igra je i kriterijum i moto, i uporište i ishodište festivala — kaže Vladimir Đuričić, čelnik „Dana Zorana Radmilovića“ i Narodnog pozorišta Timočke Krajine

Vladimir Đuričić (foto Rajko Karišić)

„Čista kuća“, Atelje 212, (foto Boško Đorđević, www.atelje212.rs).

ko nas kapitalizam gura u provaliju bez dna, gde nam je jurenje novca postalo cilj, zapravo, novac postao cilj a ne sredstvo za

la da ona mora postati ljudsko biće za mene, ako će pisati o njoj — rekla je Sara Rul.

Ulogu tumače: Radmila Tomović, Ha-

„Čehovljeva soba“, Narodno pozorište Timočke krajine „Zoran Radmilović“ (foto www.zoranradmilovic.rs)

život i da je takav život magla u kome lupa zgrčeno srce puno bola i u kome poput starog sata koji otkucava vreme odjekuju pitanja... Kuda?... Zašto? — kaže Đurđa Tešić.

Glumačku podelu čine: Sladana Zrnić, Nataša Ivančević, Snejzana Mišić, Belinda Stijak, Bojan Kolopić, Danilo Kerkez i Pavle Pavić.

„Čista kuća“

(23. oktobar, ponedeljak, 20h)

Sara Rul, režija Andrea Pjević, Atelje 212, Beograd

na Selimović, Tamara Pjević, Natalija Stepanović, Vladislav Mihailović, Vladislava Mihailović.

ZATVARANJE – „ČEHOVLJEVA SOBA, SEZONA PRVA“

(24. oktobar, utorak, 20h)

Devet malih priča, radenih po pričama Antona Pavlovića Čehova, u režiji Nikole Zavišića i produkciji domaćina festivala, Narodnog pozorišta Timočke Krajine „Zoran Radmilović“ igra se u čast nagrađenih, na završnoj večeri Festivala.

Slovi za velikog majstora svog zanata, odnosno vrsnog prvog čoveka i manifestacije i pozorišta koji, po principu više u jedan, zdušno obavlja čitav niz poslova: od najsjajnijih, putem obezbeđivanja neke rezvizite, do osmišljavanja i realizacije selekcije. Uz to, naoko jedva primetno, a tako efikasno, čini sve da atmosfera na festivalu bude, kako se to u žargonu kaže, „u fulu“. I biva. S jedne strane više nego prijatna, sa druge izuzetno deotvorna.

On, pak, kroz osmeh, veli da su njemu predfestivalski dani „pozorište 24 sata dnevno“. Jer, malo kao tragedija u najvi, malo sa primesama burleske, jedna za drugom iskršavaju na pete situacije, obrti... No, dodaje, da kada se zna kuda i ka čemu se ide, ne-ma puta koji se raskrčiti ne može.

Sa kojim osećanjem ili očekivanjem idete u susret predstojećim „Danim Zorana Radmilovića“?

— Pred početak svakih „Zoranovih Dana“ osećam radost i strepnju. Radost, jer više od 30 godina traje festival posvećen velikom srpskom i jugoslovenskom glumcu, našem Zaječaru, Zoranu Radmiloviću. A, strepnju, jer moje, sada već bogato, iskustvo u organizaciji mnogih festivala govori da, uprkos detaljnijem planiranju, udruženim naporima celog tima i najbolje volje, u poslednjem trenutku ne retko, kako se to u žargonu kaže, nešto može poći naopako. Nadam se iskreno da do toga neće doći i da će festival proteći u najboljem redu kao i da će se ispuniti naša želja da svaki naredni „Zoranovi dani“ budu bolji od prethodnih.

Da li ste imali neki poseban moto, posebnu temu sastavljujući selekciju?

— S obzirom da je festival „Dana Zorana Radmilovića“ posvećen Glumuču trudimo se da svaka predstava koja dode na festival ima izuzetne glumačke kreacije. To je, mogli bismo reći, prirodno budući da se i glavna festivalska nagrada, statueta Zorana Radmilovića, dodeljuje najboljem glumcu na „Danim Zorana Radmilovića“. Predstave, svaka za sebe i svaka na svoj način, tretiraju i neku od akutnih tema današnjice. Jer, kao što su to najumniji ljudi sveta govorili, pozorište je ogledalo društva. No, ako hoćete eksplicitno — glumačka igra je i kriterijum i moto, i uporište i ishodište festivala.

Da li lično, kao gledač, izdvajate neku predstavu iz ovogodišnje selekcije?

— Umetnički savet i svi u organizaciji manifestacije se trude da svake godine u Zaječaru na „Zoranove dane“ budu dovedene vrhunske predstave iz Srbije i okruženja. Sve predstave koje ovog oktobra dolaze u Zaječar su odlične, tako da selekcija nema slabog mesta. Verujem da će svaki festivalski dan biti pravi pravni pozorišni sladokus. Ne bih se usudio da izdvojim bilo koju gostujuću predstavu, ali me posebno raduje što će poslednjeg festivalskog dana, 24. oktobra u čast nagrađenih biti odigrana predstava našeg teatra „Čehovljeva soba, sezona 1“, koju je prema pričama Antona Pavlovića Čehova režirao Nikola Zavišić.

Imate i bogat prateći program. Možemo li reći da su tu „u glavnim

ulogama“ Duško Kovačević i Miodrag Tabacki?

— Iz bogatog pratećeg programa u kome će, kao što je uobičajeno, skoro svakodnevno biti predstavljanje knjiga i otvaranje likovnih izložbi, posebno bih izdvojio nekoliko festivalskih dana koje posvećujemo vrhunskim pozorišnim stvaraocima i umetnicima. Predfestivalsko veče, 16. oktobra, posvećeno je akademiku Dušanu Kovačeviću, pedesetogodišnjici njegovog rada, kao jubileju predstave Ateljea 212 „Radovan III“. Jedan festivalski dan posevili smo akademiku Miodragu Tabackom, jednom od najznačajnijih srpskih scenografa, izuzetne inostrane reputacije, ali ćemo posebne programe upriličiti našim gostima, njegovoj ekselenciji Jordinu Plevenšu iz Makedonije i Radinku Krulanoviću, pesniku i direktoru Nikšićkog pozorišta...

Kada se osvrnete na protekle godine, izdvaja li se nešto što posebno pamtit će?

— Na „Zoranovim danim“, od prvog festivala koji sam sa saradnicima 2005. organizovao do danas, uvek me fascinirao odnos publike prema festivalu. Ljubitelji pozorišta na istoku Srbije svake godine sve komplete karata kupe za par dana i ispune salu do poslednjeg mesta, bilo da festival traje 7, 8 ili 14 dana, što se u pojedinim godinama i dešavalo. I ovom prilikom — moj dubok naklon publici!

Ove godine je 50 godina od premijere „Radovana III“. Koju Radovanovu repliku izdvajate ili najčešće citirate?

— Bez sumnje: ‘AJDEEE’ ...

PET DECENIJA RADA MIODRAGA MIĆE TABAČKOGL

U sklopu pratećeg programa ovogodišnjeg festivala „Dani Zorana Radmilovića“ je i obeležavanje pet decenija rada čuvenog scenografa Miodraga Miće Tabačkog. Njegova međunarodna reputacija, kao i činjenica da je jedini scenograf u SANU, govore o tome koliko je majstor svog zanata, a oni koji ga poznaju dodaju da ga obeležava i posebna duhovitost.

Kada je u aprilu ove godine u Galeriji nauke i tehnike SANU bila izložba njegovih odabranih radova, naslovio ju je, inspirisan jednim novinskim napisom: „U glavnoj ulozi Miodrag Tabački“.

U izjavu za medije tim povodom, na opšku da je reč o velikom jubileju, naročitim tonom, pomašo sekantno odgovara:

– Prvih pedeset godina!

Na pitanje da prokomentariše činjenicu da je čitav radni vek u pozorištu, a da je sada dospeo i do glavne uloge, veli:

– Taj naziv izložbe ima svoj istorijat. Naine, godine 1977, danas pokojni, Milutin Mišić je, pišući prikaz pozorišnog života u Beogradu u to vreme, napisao da je ‘najzapaženije rezultate ostvario scenograf Miodrag Tabački’ a tekst naslovio ‘U glavnoj ulozi’. E

sad, ako čovek ima samostalnu izložbu mislim da nije preterano reći da je u glavnoj ulozi. Dobro, kad se kaže uloga, uglavnom se misli na radni zadatak glumca, mada se koristi i u drugim kategorijama, ali u povodu pet decenija rada na sopstvenoj samostalnoj izložbi nije red da čovek bude epizodista...

Pre tri godine, oktobra 2020, kada je imao izložbu crteža po kojima su nastajale njegove scenografije i kostimografska rešenja, a koja se smatrala i vrstom retrospektive, na pitanje sa kojim utiskom i osećanjem se osvrće na sopstveni predeni put, na postignuto, kazao je:

– Svestan sam da je toga bilo dosta, ali nemam utisak da je to puno, ne osećam zamu. Uvažavam sve što je sledilo, ali to me ne opterećuje i ne zamara.

Govoreći o onome šta mu je ključno u radu, i o saradnji sa rediteljima, glumcima, pozorištima, između ostalog je naveo:

– Sve se događa krajnje spontano. Rešenje koje nudim, a koje proizlazi iz onoga što radimo, ne može biti dijametralno drugačije od razmišljanja ostalih učesnika u predstavi, a ni od publike. Imao sam sreću da moja rešenja budu prihvatanja od reditelja, drugih učesnika u predstavi, i od same kuće koja se isto tako pita, ako ni zbog čega drugog, a ono zbog finansijsa. (...) Prvo i generalno kad se nude pred nekim zadatkom je neizvesnost, uzbudnje i činjenica da je meni, koliko god da je nešto zahtevno ili teško, zapravo radost da se time bavim. Nekad mi je bitno da čujem reditelja, kako on zamišlja predstavu, a

Miodrag Tabački (foto Zoran Škrbić, arhiva UDUS-a)

nekad sam sve zamisljam, smislim, a gotovo uvek se ispostavlja da će to odgovarati.

U tekstu „Umetnička istraživanja Miodraga Tabačkog“, Milena Dragičević Šešić, između ostalog, kaže: „Pedeset godina umetničkog rada Miodraga Tabačkog karakteriše veliki istraživački i analitički rad i još veća imaginacija kojom po prvi put u srpski i jugoslovenski pozorišni život uvedi dramaturgiju scenografijom kao i ‘režiranje scenografijom’... Teško je sumirati i napraviti periodizaciju ključnih ostvarenja Miodraga Tabačkog koja su nesumnjivo uticala kako na teat-

Miodrag Tabački, „Bajka o kralju jelenu“, NP Zrenjanin 1991 (foto privatna arhiva)

Milan Caci Mihailović
IZ „USPOMENARA 212“
Baba Sera

„Srpska kafana“ je odavno mesto broj jedan kada se slavi Nova Godina. Po ideji šef kafane Mila Vlahovića koja je zaživila sedamdesetih godina XX veka, slavlje je počinjalo 1. januara tačno u podne. Saradnja sa Ateljeom 212 bila je sasvim logična. Glumci su služili osobne kafane i stalne goste. Glavno posluženje je bilo rasol i kisela čorba za lečenje „rana“ zadobijenih protekle novogodišnje noći.

Mnogima je bilo zanimljivo da ih služe oni koje gledaju na sceni ili na „malom ekranu TV prijemnika“. Odredivan je „šef sale“ koji je izdavao naredenja novopečenim „konobarima“.

Šefovali su, na primer, Danilo Bata Stojković, pa Taško Načić, a najčešći konobari su bili Aljoša Vučković, Dragan Nikolić, Bora Todorović, nekad Mira Banjac, Ljubiša Bačić, Bule Gončić, Mima Karadžić i ja – Caci Mihailović...

Posluživao sam bar dvadesetak puta. Dobijao sam belu kelnersku bluzu i obaveznu salvetu za rasterivanje mrvu sa stolova.

Poštojao je i specijalni glumački sto za kojim su sedeli: Mira Trailović, Muci Draškić, Žika Dečko, Lila Altman, Dule Karuović, Milena Dravić... Dešavalo se da nam je na stolu igrala i pevala Rada Čokolada, a i neke glumice se nisu ustručavale. Trubači su skoro redovno začinjavali provod „Izgubljenim jagnjetom“.

Jednom se, sa debelim zakasnjenjem, pojavio Zoran Radmilović, „pod velikim okolnostima“, što bi rekla Renata Ulmanski. Stigao je tek oko četiri po podne. Sva mesta zauzeta, slobodan samo stol za dvoje, pored klozetskih vrata.

Sede Radmilović tu, ni sa kim ne komunicira iako mu sa raznih mesta počeše da dovikuju: „Sedi s nama, Zoki!“, Zoran ne odgovara, očigledno nešto smišlja.

Pronade neke novine, iscepa ih kao toalet papir i, pružajući listiće svakome ko bi naišao, govorio je:

– Plati!

Sa glumačkog stola je krenulo dohvacivanje:

– Dajte baba Seri, plati baba Seri, dajte piće za baba Seru...

Svi su bili galantni toga dana. Plaćali su i po nekoliko puta, uzimali parče novine i umirali od smeđa, gomila para se povećavala, a „baba Sera“ je sa osmehom gledao negde preko svih nas i pijuckao svoje piće.

„Propast carstva srpskog“ M. Ševarlića,
režija Milenko Maričić, na slici
Vesna Pećanac, Zoran Radmilović,
Taško Načić i Svetislav Gončić,
foto arhiva Ateljea 212

KAKO DA REAGUJE NA SVOJU STVARNOST

tora Bitefa, ispolo je da smo na neki način zamenili uloge, što je u izvesnom smislu obojici bilo zanimljivo, pa smo se ponekad i ščili na tu temu. Mislim da smo uvek zaista imali odličnu saradnju. Njegova samodisciplina, odgovornost, svestranošć, bili su za poštovanje. Ono što moram, takođe, da kažem jeste da još pre moga dolaska u Bitef, među najlepšim stvarima koje je neko pisao o meni kao reditelju i mojim predstavama, bilo je nekoliko rečenica koje je napisao, upravo Ćirilov. Neke od njih se i danas, često, citiraju.

Tokom karijere krstarili ste svetom u potrazi za novim pozorišnim formama, iskoracima. Šta je u umetničkom smislu vaš okvir?

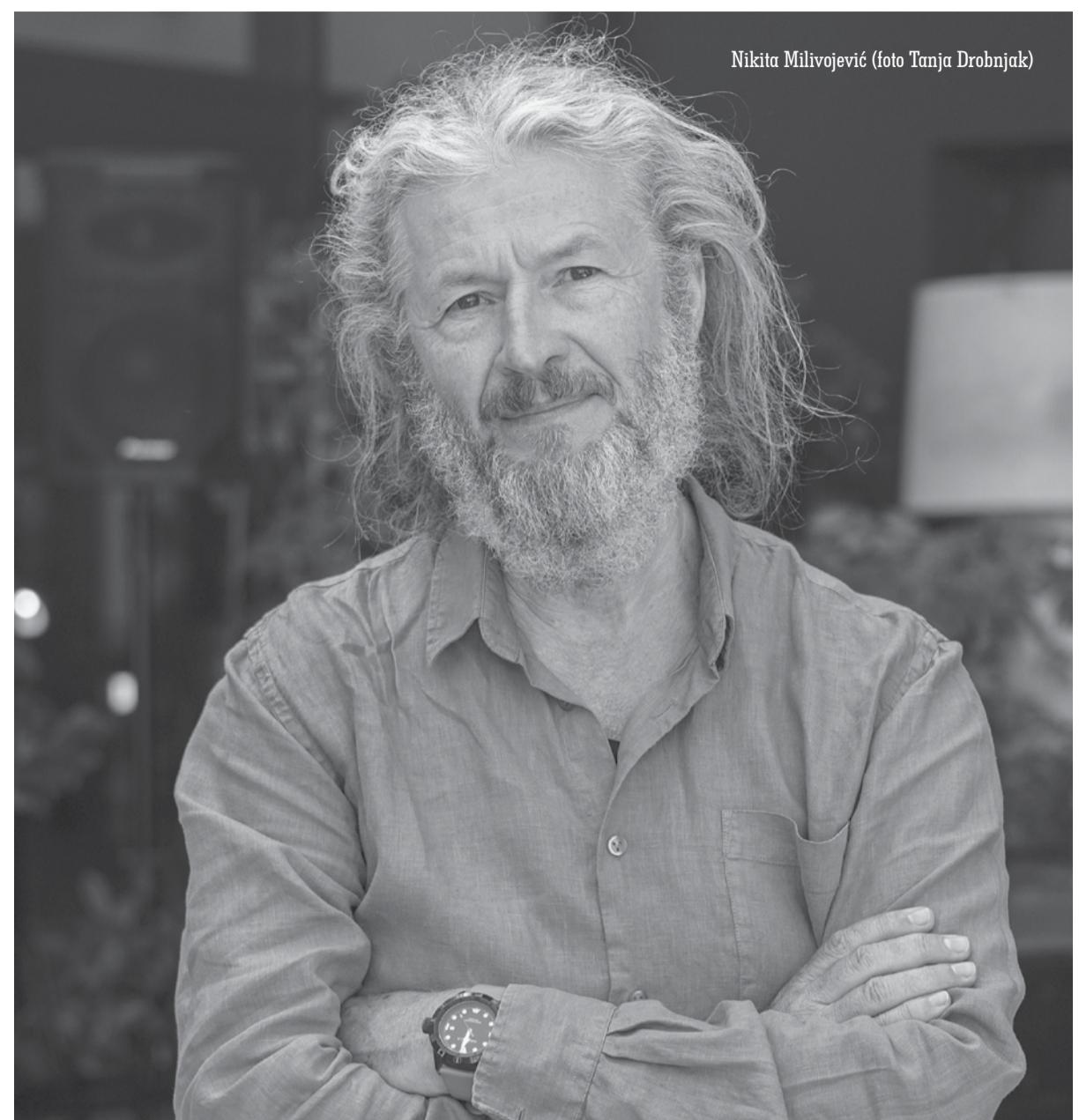
– Mislim da sam dosta rano otkrio da je moj unutrašnji pokret uvek nešto lično, jedno vrlo posebno unutrašnje osećanje, koje prepoznajem intuitivno. Ono ima veze s mojim doživljajem stvarnosti u određenom trenutku. Shvatio sam da jedino tako mogu da radim – ako govorim o svom doživljaju nekih mehanizama stvarnosti koja je oko mene. Kao posledica tog doživljaja, nastajale su različite predstave, različito sam reagovao, ali pozornica je za mene uvek bila nekakva veza s unutrašnjim životom. Sve što sam imao da kažem o sebi, drugima, društvu, politici, ratu, ljubavi – uspevao sam kroz svoje predstave. To je bio neki moj način da komuniciram sa stvarnošću, često i mehanizam odbrane od te iste stvarnosti, jedan od načina da je lakše podnesem. Biće je to i potreba za dijalogom, sa svojim vremenom, u tom smislu i kontakt s drugima, ali uvek i pre svega jedna vrsta introspekcije. Ubeden sam da jedino ako iskreno verujem da mi je predstava zaista važna, ona može da postane važna i gledaocima. U tom smislu, mogao bih, čak, reći da su mnoge moje predstave kao male lične isповesti, nekakav autoportret. Felini ima jednu sjajnu misao koju se često setim: „Biser je autobiografija školjke“. Ono što je najvažnije i, verujem, najteže u svemu, jeste biti dosledan, veran sebi i tom nekom svom unutrašnjem osećaju istine. Misliti svojom glavom, bez obzira na ono što drugi rade, što govore, hvale, nagraduju, kritikuju, šta je u modi i slično. To je dug proces, nikada ne prestaje, stalno moraš da se borиш za to, gotovo svakodnevno.

U Ljubljani ste u vreme kada ste preuzeли umetničko „kormilo“ Bitefa radili svoju autorsku predstavu: „Šumska staza se račvala na dve, razmišljajući o jednoj, izabroa sam drugu“ sa glumicom Milenom Zupančić?

– Naslov predstave je preuzet iz čuvene pesme Roberta Frost-a, (The Road Not Taken), nekolika stihova koristimo u predstavi, oni su ugrađeni u njenu osnovnu ideju. Inače, u predstavi imam dve čudesne glumice: Milenu Zupančić i Natelu Barbaru Gračner! Sa Milenom sam prijatelj već dugi niz godina, još od naše prve predstave u SNG-u u Ljubljani. Već tada smo počeli da se dogovaramo i razmišljamo o novom projektu i, evo, tek proteklog proleća nam se ‘posrećilo’. Milena je jedna od najzanimljivijih glumica koje znam, njena energija je zapanjujuća, podsjeća me na nekakvu slovenačku Melinu Merkuri. Još uvek se jasno sećam trenutka kada sam je prvi put gledao na sceni, na Sterijinom pozorju, davne 1985. god. u predstavi „Ana“, (Rudi Šeligo, režija Dušan Jovanović). Bio sam student režije, apsolutno fasciniran predstavom, naročito Milenom... U to vreme SMG iz Ljubljane je bio pojam svega najboljeg u teatru. I onda, život nekako udesi da nas dvoje kasnije radimo zajedno, družimo se, postanemo prijatelji. Sto se tiče same predstave, ona je, na neki način, posvećena mojoj majci. Napisao sam tekst u vreme korone. Za poslednjih trideset godina nikuda nisam proveo toliko vremena u svojoj rođenoj kući, sa majkom. I tako je nastao tekst. To je, pre svega, priča o usamljenosti, tačnije o sećanjima i snovima. Oni su, izgleda, jedino što nam zaista pripada. To je drama sećanja, izgubljenog vremena koje se stalno vraća i opseda nas, ono što pred nama oživjava u predstavi, jeste prošlost.

Vaša predstava „Persijanci“ rađena po Eshilom delu u Elefsini, aktuelnoj prestonici kulture, proglašena je najboljom na tom festivalu. Šta je u njenom fokusu?

– ‘Persijanci’ imaju posebno mesto u grčkoj istoriji. To je, sigurno, jedan od najigranijih komada svake godine u Grčkoj. Istovremeno, to je jedna od najvažnijih priča grčke istorije, bitka kod Salamine je na neki način prekretnica istorije toga vremena, Eshil je, takođe, u njoj učestvao. Ono što je posebno zanimljivo u našoj predstavi, jeste da je odigrana upravo tamo gde se odigrala i čuvena bitka: jednim delom na moru, a zatim na samom ostrvu Salamina. Preko puta ostrva, u brdu, i danas je mesto sa kojeg je Kserks, čuveni persijski vođa, sve vreme posmatrao tu pomorskiju bitku, potpuno uveren u pobedu, jer su po broju brodova i ljudi bili daleko nadmoćniji od Grka. Međutim, očekivana pobeda prevorila se u katastrofalan poraz. Za samo jedan dan, Kserks je izgubio sve ono što su generacije pre njega stvarale, ogromno per-

Nikita Milivojević (foto Tanja Drobnjak)

sijsko carstvo više nikada nije bilo isto, moć kakvu je do tada imalo, nestala je zauvek. Meni se upravo ta vizura gubitnika učinila posebno uzbuđljivom, tako da je predstava na neki način unutrašnje putovanje Kserksa, tačnije njegove savesti, upravo tamo gde bi najmanje želeo da ide, na mesto zločina, na Salaminu. Na početku predstave publiku ulazi na brod, i svizajedno krećemo prema Salamini. Na hodu igramo prvih nekoliko scena, zatim stižemo na ostrvo i nastavljamo tamo da igramo ‘drugi deo’ predstave... U

međuvremenu, jedan deo igramo i u moru oko nas, tako da je predstava u stvari putovanje na kojem sve vreme pratimo glavnog junaka...

Evropa je ponovo uzburkana. Koliko je delikatno opstajati u ovom vremenu? Kako se ta situacija reflektuje kroz umetnost? Kakav je odgovor društva na novonastalu situaciju?

– Umetnost će uvek tražiti odgovor na pitanje kako da reaguje na svoju stvarnost. Znam da pozorište ne može ništa da promeni, ali ipak i da je verujem da može, kao što verujem i da je iluzija na sceni stvarna – mada znam da nije. Jedna stvar je ono što znamo, sasvim druga ono u šta verujemo. Zato umetnost, još jedina, ima neke kriterijume i održava kakvu-takov ravnotežu u ovom nakaradnom svetu.

Milica Kosović

IZDANJA UDRUŽENJA DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE – Edicija posvećena dobitnicima Nagrade „Dobričin prsten“

	MARIJA CRNOBORI Priredio Aleksandar Milosavljević
	MATA MILOŠEVIĆ Priredile Ksenija Šukuljević-Marković i Olga Savić
	LJILJANA KRSTIĆ Priredila Ognjenka Milićević
	PETAR KRALJ Priredila Ognjenka Milićević
	NETA KRALJ Priredio Feliks Pašić

	RADE MARKOVIĆ Priredio Zoran T. Jovanović
	СТЕВАН ШАЛАЈИЋ Приредио Михаило Јанкетић
	MIRA BANJAC Приредио Петар Банићевић
	VLASTIMIR ĐUZA STOJILJKOVIĆ Приредио Властимир Ђуза Стојилjković
	СТЕВО ЖИГОН Приредио Ксенија Јовановић

	MIHAJLO JANKETIĆ Приредио Властимир Ђуза Стојилjković
	PETAR BANIĆEVIĆ Приредио Раšко В. Јовановић
	SVETLANA BOJKOVIĆ Приредио Јелисавета Сабљић
	BORA TODOROVIĆ Приредио Драгана Љубиšа Јовановић
	KSENIIJA JOVANOVIĆ Приредио Зоран Т. Јовановић

	PREDRAG EJDUS Приредио Властимир Ђуза Стојилjković
	DJALOZOVI VOJISLAV BRAJOVIĆ Приредио Јелисавета Сабљић
	JELISAVETA SABLJIĆ Приредио Јелисавета Сабљић
	RUŽICA SOKIĆ Приредио Јелисавета Сабљић
	A KO SI TI? Автомонографија Предрага Манојловића Сарадник на рукопису: Јелена Ковачевић

	NEBOJŠA GLOGOVAC Приредио Јелисавета Сабљић
	MILAN GUTOVIĆ Приредио Јелисавета Сабљић

TRI DECENIJE TEATRA ZA MALE VELIKE LJUDE

Ovogodišnji, 30. Međunarodni festival pozorišta za decu – Subotica u glavnom programu obuhvatio je 13 predstava iz celog sveta, odnosno iz Kine, Južne Koreje, Portugala, Rumunije, Estonije, Češke, Slovačke, Mađarske, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, kao i predstave domaćih pozorišta iz Zrenjanina i Subotice.

Medunarodni festival pozorišta za decu – Subotica, čije je 30. izdanje održano od 17. do 22. septembra 2023. u organizaciji Otvorenog univerziteta Subotica, dodelilo je ovogodišnju Nagradu za životno delo „Mali princ“, za izuzetan doprinos razvoju kulture i scenske umetnosti za decu, glumici i rediteljki Ameli Vučenović, Jeleni Sitar – lutkaru, pedagogu i publicisti, i Bojanu Lungovu, glumcu i reditelju.

Laureati

Ove godine je Medunarodni festival pozorišta za decu – Subotica prvi put dodelio i nagradu „Oton Tomanić“, priznanje za teatrološko promišljanje u domenu pozorišta za decu i mlade. Teatrolozi iz celog sveta koji postignu najviše domete u ovoj oblasti biće laureati nagrade koja nosi ime lutkara koji je utemeljio pozorište za decu u Subotici. Ovogodišnji laureat je profesor dr Zoran Đerić.

Amela Vučenović (Sarajevo, 1961.) je radila u nekoliko nacionalnih pozorišta, snimala na TV, filmu i radiju, a od 1991. godine postaje stalni član Pozorišta lutaka „Pinokio“. Od 3. oktobra 2005. godine posvećuje se potpuno radu u svom privatnom pozorištu „Bajkamela“, a od 2011. godine ostaje u njemu u funkciji umetničkog rukovodioca. Godine 2009. završava specijalizaciju na smjeru predavača u oblasti lutkarskog pozorišta u Sankt Peterburgu na Sankt-Peterburškoj državnoj akademiji pozorišne umetnosti na kojoj počinje i svoju predavačku delatnost 2015. godine kao stariji predavač glume na Fakultetu lutkarskog pozorišta (katedra režije i glume), a od 2022. godine stupa na dužnost docenta.

Odigrala je više od 50 uloga u lutkarskom pozorištu, napisala 20 scenarija za lutkarsko pozorište, i režirala oko 40 predstava, od kojih 17 u svom pozorištu „Bajkamela“ u Srbiji, tri u Estoniji i oko 20 u Rusiji. Dobitница je preko 50 nagrada od kojih najčešće dobija nagrade za očuvanje kulture i tradicije lutkarskog umetništva.

Jelena Sitar je od 1983. do 1986. radila kao samostalni stručni konsultant za pozorište i lutkarstvo u Savezu kulturnih organizacija Slovenije, od 1986. kao slobodni dramaturg, a od 2007. do 2010. godine kao umetnički direktor u Lutkarskom pozorištu Ljubljana. Od 2010. predaje lutkarstvo i pozorišta na Pedagoškom fakultetu Univerziteta Primorska u Kopru, kao vanredni profesor.

Režirala je oko 65 lutkarskih predstava u profesionalnim i alternativnim pozorištima u Sloveniji i inostranstvu, više puta u saradnji sa Igorom Cvetkom. Mnoge od njih su nagradjivane na međunarodnim festivalima. Pored umetničkog stvaralaštva, Sitareva vodi lutkarske radionice za decu i seminarice za nastavnike, pozorišne pedagoge, terapeute i glumce u Sloveniji i inostranstvu. Piše članke i rasprave o lutkarstvu za novine i stručne časopise. Po red stručne literature, piše i beletristiku i povremeno objavljuje u dečijim književnim časopisima. Poslednjih godina istražuje i stvara kamišibaj kao umetničku formu zajedno sa Igorom Cvetkom, začetnikom kamišibaja u Sloveniji. Predvode slovenački kamišibaj pozorišni pokret i obučavaju nove kamišibajiste u zemlji i inostranstvu.

Bonjo Andrejev Lungov rođen je 1953. u Sofiji. Nakon stečene diplome na Višem institutu za pozorišnu umetnost, prof. Lungov je dobio premeštaj u Plovdiv gde je primljen kao glumac u Narodnom lutkarskom pozorištu. Godine 1981. prof. Lungov postaje glumac u Centralnom lutkarskom pozorištu u Sofiji, otkuda je zapošlen i u Nacionalnoj akademiji za pozorišnu i filmsku umetnost. Od 1989. je vodeći umetnički supervizor u oblasti glume za lutkarsko pozorište u nastavi.

Osnivač je i rukovodilac Pozorišta 13 (do 1996.) koje je, pod njegovim rukovodstvom, realizovalo turneve i učešća na međunarodnim pozorišnim festivalima. Lungov je osnivač i direktor pozorišta Albena (od 1996.) koje organizuje turneve i učešće na mnogobrojnim međunarodnim pozorišnim festivalima i, od 1996. do 2007. godine, učešće u razvoju kulturnog programa primorskog odmarališta Albena. Godine 2000. prof. Lungov je izabran za odgovornog urednika svih umetničkih programa i izložbi bugarskog paviljona u okviru manifestacije EKSPO 2000 u Hanoveru u Nemačkoj, a 2008. je izabran za odgovornog urednika svih kulturnih programa i prezentacija bugarskog paviljona u okviru manifestacije EKSPO 2008 u Saragosi u Španiji.

Pošte godine, podsetimo, nagrada „Mali princ“ dodeljena je glumici i rediteljki Marijani Petrović i Viktoru Šrajmanu – ruskom i izraelskom pozorišnom reditelju, glumcu, pedagogu, kritičaru i jednom od vodećih stručnjaka u oblasti pozorišta lutaka. Među dobitnicima nagrade, koju Festival dodeljuje od 2000. godine, između ostalih su bili Branka Veselinović (2019), Zoran Hristić (2016), Minja Subota (2015), Timot Džon Bajford (2014), Branko Miličević Kockica (2007), Ljubivoje Ršumović (2006) i mnogi drugi ugledni stvaraoci za decu.

Predstava „Pradevojčica“, Srbija (Foto promo Medunarodnog festivala pozorišta za decu Subotica)

udajili od sunca, meseca, zemlje, vode, vatre, biljki, životinja, od reljefnih dodira i susreta s prirodom. U izvođenju Dečjeg pozorišta Subotica stigla je i predstava „Iza brda, preko brega“ (autor: Hernjak Žoka, režija: Ric Armin), o dečacima i njihovom odnosu prema ženama, zasnovana na madarskoj nacionalnoj tradiciji i elementima madarskih običaja koji su suština i strž kulture Madara.

Iz zemalja u okruženju obuhvaćeno je pet ostvarenja: „Dedine priče“ u produkciji Dječjeg kazališta Branka Mihaljevića u Osijeku, režija Maji Lučić; iz Lutkarskog kazališta Mostar dolazi predstava „Zmaj i princeze“ (autor: Kirjacos Argirooulos, režija: Kirjacos Argirooulos i Stanislav Stanev); iz banjalučkog Dječjeg pozorišta Republike Srpske predstava „Sedam gavranova“ režitelja Jakuba Maksimova. Lutkarsko pozorište „Harlekin“, iz Mađarske, izvelo je predstavu „Papraka Janči i Đavolji jezik“, autora i reditelja Olivera Silnara, a Pozorište „Boja Mara“ iz Rumunije, predstavilo se ostvarenjem „Petar i Vuk“ po motivima dela Sergeja Prokofjeva (režija Julian Bulanescu).

Ove godine na repertoaru su bile i predstave dva azijska pozorišta: „Dečije pozorište Instituta za blagostanje Kine“ izvelo je predstavu „Umetnost rata“ (autor: Du Cun, režija: Žao Ji), dok je iz Južne Koreje stiglo pozorište „Play Aree“ sa predstavom „Priča o ljubavi jednog drveta“, režitelja Čoi Vona.

Predstava „Žena-foka“, Slovačka (Foto promo Medunarodnog festivala pozorišta za decu Subotica)

Glavni program

U okviru takmičarskog programa 30. Međunarodnog festivala pozorišta za decu – Subotica (17–22. septembar) obuhvaćene su predstave za decu iz celog sveta, po izboru selektora festivala, profesora dr Zorana Đerića. Publiku festivala mogla je da pogleda raznovrsne i maštovitne predstave koje su u Srbiji došle iz Kine, Južne Koreje, Portugala, Rumunije, Estonije, Češke, Slovačke, Mađarske, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, kao i predstave domaćih pozorišta iz Zrenjanina i Subotice.

U takmičarskom programu učestvovale su dve predstave iz Srbije. Predstava „Pradevojčica“ autorki Desanke Maksimović i Mine Petrić, u režiji Sonje Petrović, stigla je iz Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“ iz Zrenjanina. Ovo ostvarenje je podsetnik koliko smo se

Pozorište „Pod srećnom zvezdom“ iz Češke, odigralo je „Staru priču“ (autor: Šauoh Ibrahim, režija: Jevgenij Ibragimov); iz Estonije je došlo Pozorište „Leteća krava“ sa predstavom „Noćna pesma“ (autor: D. H. Džubran, režija: Jevgenij Ibragimov); iz Portugala je gostovalo pozorište „S.A. Marionetas – Teatro e Bonecos“ sa predstavom „I tako dalje“ (autor i režija: Hose Hil, Sofia Vinagre, Nataša Pereira), a iz slovačkog pozorišta „Anima-Act“ predstava „Žena-foka“ (autor: Lucia Svobodova, režija: Lucia Svobodova, Katarina Aulitovska).

Međunarodni festival pozorišta za decu – Subotica jedan je od najznačajnijih festivala u regionu koji okuplja stvaraocu koji su svoj rad posvetili najmlađima. Sa fokusom na lutkarstvo, ali i sa prostorom za druge umetničke forme, festival kontinuirano doprinosi promociji i razvoju pozorišta za decu u Srbiji. Za svoj izuzetan doprinos razvoju scenske umetnosti za decu i kulture uopšte, Festival je 2005. go-

dine nagrađen „Vukovom nagradom“, najvećim kulturnim priznanjem u Republici Srbiji, dok je 2009. godine Međunarodnom festivalu pozorišta za decu – Subotica dodeljena nagrada „Pro urbe“ za značajan doprinos razvojku i ugledu grada Subotice podizanjem njegovih materijalnih i duhovnih vrednosti. Festival je dobitnik i specijalne Međunarodne nagrade za doprinos razvoju dramskog odgoja „Grozdanin kikô“ za 2009. koju dodeljuje Centar za dramski odgoj iz Mostara (BiH centar IDEA Međunarodne asocijacije za dramu/ pozorište i obrazovanje).

Filmovi, izložbe, promocije

U okviru 30. Međunarodnog festivala pozorišta za decu – Subotica organizovano je i 14. izdanje Foruma za istraživanje pozorišne umetnosti za decu i mlade, čiji je rukovodilac dr Marijana Prpa Fink.

Ovogodišnje izdanje Foruma usmereno je ka istraživanjima na temu „Vreme i odgovornost u pozorištu za mlađe“.

Forum za istraživanje pozorišne umetnosti za decu i mlade je prilika da se istraživači iz različitih zemalja okupe u vreme festivalskih dana i izlože svoja istraživanja i projekte. Takođe, uz predstave koje su igранe tokom Festivala, Subotica postaje značajno mesto gde se susreću istraživači i teatrolozi sa stvaraocima pozorišnih predstava za decu i mlade iz celog sveta. Cilj ovog okupljanja je da pozorište za decu i mlade u budućnosti bude kvalitetnije.

U pratećem programu festivala organizovane su izložbe, promocije knjiga, filmski program, radionice, predstave van konkurenkcije.

Izložba plakata koja obeležava 30 godina Međunarodnog festivala pozorišta za decu – Subotica, vizuelno je putovanje kroz tri decenije umetničke izvršnosti i posvećenosti kvalitetnom pozorištu za najmlađe. Izložba „Kalamandrij – poziv u strip“ upriličena je povodom 190 godina rođenja Zmaja Jove Jovanovića, a obuhvatila je stripove nastale po Zmajevim stihovima, prvoobjavljenim u decijem listu „Bijela pčela“ u Rijeci, u periodu od 2016. do 2020. godine.

Realizovana je i izložba „Studentska izložba festivalskog plakata – Fakultet primenjenih umetnosti u Beogradu“ kao i izložba lutaka iz predstave „Lutkarske scene“ Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“ iz Zrenjanina.

Predstavljeni su časopisi i zbornici, kao i knjige: „Pozorište za decu – umetnički fenomen i Zavičaj dečje pesme: antologija poezije za decu i mlade autora sa novosadskom adresom“ autora Popa D. Đurdeva u izdanju Društva novosadskih književnika, „Bajkalogija za lutkare Jovana Čarana“ u ediciji „Biblioteka Lutkarstvo“ izdavačke delatnosti Pozorišnog muzeja Vojvodine, „Lutka od vrtića do školske družine: lutkarski priručnik i zbirka igrokaza“ Branku Rudmanu u izdanju „Školske knjige“ iz Zagreba, monografija „100 godina Duška Radovića“ autorka Zorice Hadžić, u izdanju „Mascoma“.

Filmski program festivala obuhvatio je norveški animirani film „Baš super“, francuskiigrani film „Nova igračka“, ukrajinski animirani film „Mavka – zaštitnica šume“, belgijski animirani film „Princeza Late i magični voden kamen“, internacionalni animirani film „Ups 2!: Avantura se nastavlja“ (22. septembar).

U pratećem programu festivala održano je niz radionica, kao i plesni i drugi izvođački sadržaji na otvorenom.

Realizaciju Međunarodnog festivala pozorišta za decu – Subotica podržali su Ministarstvo kulture Republike Srbije, Pokrajinski sekretarijat za kulturu, javno informisanje i odnose sa verskim zajednicama AP Vojvodine i Grad Subotica.

N. Marković

„BILA JEDNOM JEDNA ZEMLJA“, „PUT U RAJ“, „LJUDI OD VOSKA“...

Oprema dolazi, ali nema ljudi koji bi rukovali njome. Broj ljudi u tehnicu po svim se pozorištima značajno osuo, a administracija postaje utočište za zapošljavanje...

Utri novosadska pozorišta uveliko traju probe predstava kojima će početi novu sezonu, ili su trenutku izlaska Ludusa one već izvedene. U Srpskom narodnom pozorištu sezona je započeta pobjednički: najpre, uči same sezone na Novom trvdava teatru, predstava „Što na podu spavaš“ u režiji Kokana Mladenovića proglašena je za pobjedničku, a potom na 50. INFANT-u predstava „Jevangelije po Dostojevskom“, u režiji Jerneja Lorencija.

Trenutno u SNP-u traju probe predstave „Bila jednom jedna zemlja“ u režiji Kokana Mladenovića. Premjera će biti 14. oktobra. Glumac Milovan Filipović kaže da se polako povlači s mesta direktora Dramne ovog pozorišta, jer je, kako kaže, „pet godina savšim dovoljno da se napravi nešto vredno“. Kao najveću vrednost svog rada u tom periodu navodi to što je ansambl SNP-a vrlo ozbiljno podmladen, obnovljen sa 18 novih saradnika. Naglašava da su svi mesto dobili kroz repertoar, dokazujući se, a svi oni su, uverio se Filipović, vredni angažmana jer su, ne samo lepo vaspitani kao ljudi, već su i pozorišno dobro vaspitani.

Prošla sezona SNP-a je praktično prekinuta pre Sterijinog pozorja jer je otpočela rekonstrukcija male scene „Pera Dobrinović“. Prvi put posle 1981. raden je tako ozbiljan zahvat. Dobijen je potpuno novi sveštlosni i zvučni park, i konačno – cugovi, što je mučilo i samu scenu, i reditelje...

,Konačno ćemo imati scenu koja je i bezbedna, jer će ispunjavati i bezbednosne standarde. Otkako sam u pozorištu, a to je od 1995. godine, ovo je prvi put da je uradeno nešto konkretno, a tiče se scene. Za proslavu 150 godina SNP-a ništa nije uradeno da se popravi na sceni, ili bar da se urede glumačke garderobe. Sredivani su foaje, da zablista kad neko dođe na premijeru i fotografše se. To je bilo sredivanje iz domena – imate čir, a vi prvo radite plastičnu operaciju. Pre dve godine radena je rekonstrukcija velike scene, a završena je i rotacija. Zbog svega toga, umesto da kao i obično posle Pozorja nastavimo da igramo svoje predstave, mi smo išli na gostovanje. I tu se ispostavila dobra suradnja sa BDP-om, gde smo igrali četiri naša predstave, u Atelju 212 igrali smo dve, u JDP-u jednu. Tako smo, u jednom mesecu, dobar deo našeg repertoara izveli u Beogradu. Bili smo na dva festivala u Makedoniji (na Šekspir festivalu u Bitolju i pri lepskom „Vojdan Černodrinski“), u Crnoj Gori sa „Kravim svadbama“ na Budva Gradu teatru, a sa „Jevandljem po F. M. Dostojevskom“ na „Purgatorijama“ u Tivtu. Imali smo premijeru koprodukcije „Zajedna“ (Centar za kulturu Tivat, „Beart“ i Centar za kulturu Pančeva). Po tekstu Ane Đorđević režirala je Jana Maričić. Krajem septembra je premijeru predstave „Berove kočije ili Sibille“, koju po tekstu Velimira Lukića režira Ivan Cerović. Nastavljene su i probe predstave „Skupljaci perja“ u režiji Dejana Projkovskog, čija će premjera biti 8. novembra. Ova predstava će se igrati po polubrojevskom klijucu – 10 vezanih predstava“, kaže Filipović.

Inače, u ovoj predstavi, jedan od svoja dva prva ‘SNP-ovska’ angažmana imajuće Marta Bereš, od pre nekog vremena članica ove pozorišne kuće (drugi je kod Mladenovića).

Opreme ima, nedostaju ljudi

Osvrćući se na kraju još jednom na period svog rada u Drami SNP-a, Filipović kaže kako je primetio da sistem ne reaguje na nove pozorišne okolnosti. „Na akademijama postoje odseci za dizajn zvuka, svetla, a mi ne pratimo ni te okolnosti, ni potrebe pozorišta,

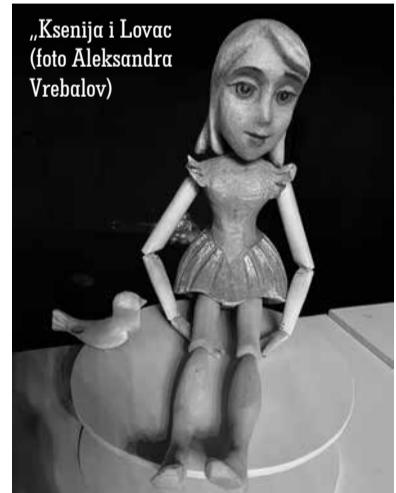
uopšte ne radimo na sistematizaciji potreba, zbog čega mnogo, isključivo pozorišnih, zanimanja, nestaje“.

„Ne može se u pozorištu dovesti obućar ili krojač iz radnje, mora to biti pozorišni obućar i pozorišni krojač. A njih je sve manje, i zbog toga dolazimo u opasnost da pozorišta uskoro neće moći da funkcionišu u tehničkom smislu. Sve ćemo da, ili iznajmljujemo, ili da se prilagođavamo tome da je nešto tehnički neizvodljivo“ misli Milovan Filipović i dodaje:

„Oprema dolazi, ali nema ljudi koji bi rukovali njome. Broj ljudi u tehnicu po svim se pozorištima značajno osuo, a administracija postaje utočište za zapošljavanje, što nije dobro. Naravno da se ne može bez ljudi u administraciji, ali ona se mora racionalizovati. Time se, još od 2000. godine, niko nije pozabavio. Niko nije sei i probao da uredi sistem u pozorištima, bar kao što je to uradeno u regionu, npr. u susednoj Madarskoj koja, doduše, ima mnogo duži i snažniju pozorišnu tradiciju nego mi, gde je pozorište važan deo društvenog života. Tamo su jako dobro uredili položaj svih umetnika, i nije mi jasno zašto nismo probali tako nešto. Od 2000. do danas imali smo nekoliko ljudi iz sfere kulture na mestu ministra kulture Srbije i nijedan nije uradio ništa. Čovek se samo piše – zašto se odustajalo?“, pita se ovaj glumac.

Kompozitorkina priča

I u Pozorištu mlađih Novi Sad, u kojem je odskočila novi direktor, glumac Aleksandar Ćurčić, traju probe dve predstave. Prema priči kompozitorke Aleksandre Vrebalov sa njenom muzikom, nastaje nova predstava za decu, „Ksenija i lovac“, u režiji Emilije Mrđaković. Kompozitorka Vrebalov napisala je ovaj komad za na-

„Ksenija i Lovac“ (foto Aleksandra Vrebalov)

ratora i duvački kvintet pre pet šest godina, po narudžbi Fondacije „From“, pri Harvard univerzitetu. Ideja je bila da mladu publiku upozna sa savremenim zvukom i instrumentima i da ispriča poučnu priču o morulu. Premjera će biti 25. oktobra. Na dramskoj sceni Pozorišta mlađih probaju tamburaški muzikl u režiji Darijana Mihajlovića. Ova predstava radi se prema muzici Jovana Adamova, a premjera će biti 6. oktobra.

U Novosadskom pozorištu/Ujvideki Szinhaz ovo će biti prva sezona novog direktora Andraša Urbana. Tamo je ova pozorišna jesen počela premijerom muzikla „Kapetan Nemo“ u režiji Zoltana Puškaša. Kapetana Nema igra Daniel Hustić. Priču na sceni oživljavaju glumci: Ištvan Kereš, Bence Salai, Zoltan Širmer, Terezija Figura, Lívia Banka, Roland Laslo, Daniel Gombóš i Gábor Pongó. Nakon veoma uspešne „Neoplante“, Urban će sa svojim novim ansamblom raditi predstavu „Bi-lo jednom u Novom Sadu“, autorski projekt povodom 50

„Ljubinko i Desanka“ (foto Uroš Stepanov)

godina Novosadskog pozorišta/Ujvideki Szinhaz. Premjera će biti na dan ovog teatra, 27. januara. U narednoj godini Ujvideki dočekuje Miloša Lolića, s kojim se još pregovara oko teksta, i Tomiija Janežića koji će raditi autorsku predstavu u sklopu svog projekta vezanog za Goricu.

Propituju čulo sluha

Izgleda da ni u Subotici nema mnogo starih stvari. Pored novih sukoba migranata i novih strahova meštana, jer se njihov grad pretvara u bojno polje kriminalaca, dosta je – ali srećom – lepih novosti i u Pozorištu „Deže Kostoljanji“. Njihov novi direktor, glumac Gábor Mesároš kaže da su sezonu počeli bogatiji za nove kolege – tehničare, a stigla su i dva glumačka pojačanja. Adam Adás i Anabela Hodik, diplomiči novosadske Akademije krajem prošle sezone učestvovali su u omražu Katalin Ladik, u režiji Zlatka Pavovića, a tom predstavom 9. septembra „Kostoljanji“ je otvorio sezonu. U oktobru se ovaj teatar sprema za gostovanje u Rumuniji, na festival Pozorišni kolokvijum, gde će igrati „Vitezove Lake Male“. Prva naredna premjera, koju režира Andreja Urban, biće „Poetika sluha“. Pozorište „Deže Kostoljanji“ se već prethodnih sezona bavilo nekom vrstom laboratorijskog rada kroz predstavu „Poetika gledanja“, a ova nova predstava namjerava da testira i mapira sluha. Ona će ispitivati pozorište s aspekta mehanizma delovanja zvuka. Živi zvuci velikih razmara, od buke do muzike, čovek kao zvuk, ljudsko telo kao uredaj za stvaranje zvuka i ljudska akcija koja postaje čujna, čine osnovu ove predstave. Naravno, najveći izazov je proći kroz, naizgled, neartikulisani hootični sistem zvukova – do ljudske reči i smislenog zvuka. U ovom subotičkom teatru finalizuju i organizaciju jubilarnog 15. festivala „Desire“ koji će biti u novembru.

Demilitarizacija drame

U Narodnom pozorištu Subotica, sezoni u odseku Dramu na srpskom jeziku otvara predstava „Narodnim poslanikom“ Branislava Nušića sa režiji Snežane Trišić, koja je nastala u koprodukciji Istarskog narodnog kazališta Pula i NP Subotica. Pulska premjera bila je 2. juna. Dramaturškinja Aleksandra Jovanović u svojoj eksplikaciji kaže da je zanimljiva i uznenimirujuća jasna paralela između današnjih političkih prilika i onih krajem 19. veka. Isti im je neutraži oportunitam, želja za sticanjem kapitala i političkih funkcija, kao i sredstva za dolaženje do moći. U NP Subotica u decembru će Olivera Đorđević raditi duodramu Đerda Špira „Prah“. Jelena Mihajlović, direktorka Drame na srpskom jeziku kaže da planiraju i scensko čitanje drame „Sirota Mileva iz Bosne u našoj

civilizaciji 1878“. U pitanju je do sada neizvodeni tekst Albine Podgradski, objavljen 1880. godine, poznat kao prvi dramski tekst koji je na našem jeziku napisala žena. Ovo scensko čitanje u okviru projekta „Demilitarizacija drame“ priprema i režira Andelka Nikolić.

Prva premijera u novoj zgradi – dugo rekonstruisanog NP Subotica – biće u martu, najavljuje Jelena Mihajlović, a nakon dugo godina ponovo će saradivati Drama na srpskom i Drama na madarskom jeziku. Režireće Milan Nešković, a naslov Mihajlović ne želi još da otkrije. Za kraj sezone planiraju Vede-kindovu „Francisku“ u režiji Juga Đorđevića i dramatizaciju Tijane Grumić.

Ambiciozni su i u Drami na madarskom jeziku ovog teatra. Petronela Kermeci, čiji je četvorogodišnji mandat direktorke Drame na madarskom jeziku istekao 1. jula, kaže da su već ranije osmisili celu ovu sezonu. Plan je da rade Krležin „Put u raj“, kao operetu na rubu pameti koju će režirati sama Kermeci. Potom će prati vesti tekst „Leteći vučidol“ prema Gezi Čatu/Emili Havašu/Arturu Munku, u režiji Sabolča Tolnajia. Sezonu nastavljaju Aristofanovim „Miron“ u režiji Davida Alića, a završavaju muzičkom komedijom „Poljubac i ništa više“ u režiji Zoltana Mezejeja.

Radovan III, star 50, i mlad isto toliko godina

U Somboru sezonu započinje premijerom 50 godina starog teksta Dušana Kovačevića „Radovan III“, u režiji Vita Tauerfa. Do somborskog premijere, predstava je već imala četiri izvođenja na festivalu Budva Grad Teatar koji je koproducent predstave. Igranju su, prema rečima upravnice NP Sombor, Bojane Kovačević, odlично prošla, a najveća pohvala stigla je od pisci Kovačevića koji ju je gledao u Budvi. Nakon toga, u Somboru će raditi Ivan Vanja Alač, komad Mate Matića „Ljudi od voska“. Premjera će biti u decembru. Do tada, somborski ansambli na nekoliko festivala izvodi „Besnilo“, „Galebo“ i „Radovane III“.

Vredan je i Zrenjanin Pre „Gospode ministarke“ u režiji Dušana Petrovića, te „Čudnovatih zgoda šegrtata Hlapića“, u režiji Vjere Vido, bila je premjera „Ljubinka i Desanke“, u režiji Milana Neškovića. Igraju ih Saru Simović i Milan Kolak. Partneri su im Ivan Đorđević i Jovan Torački. Nešković u ovoj predstavi propituje, ko su danas Ljubinka i Desanka, a ko Avgust i Špijalter? Da li su ti likovi ostali zarobljeni između posleratnog, jednom nogom u gradanskom, a drugom uvelikou u socijalističkom društvu? U tekstu predstave inkorporani su neki motivi, scene i monologi iz TV serije „Ce život za godinu dana“, snimljenoj po scenariju Aleksandra Popovića, u režiji Vladana Slijepčevića i Mila Đukanovića, te produkciju TV Beograd, 1971. godine.

Renoviranja, ulaganja i poneka predstava

U Narodnom pozorištu „Sterija“ iz Vršca, nastupajuća 2023/2024. je 79. sezona od osnivanja ovog teatra. U njoj će obeležiti 20 godina profesionalne scene na rumunskom jeziku, 30 godina Međunarodnog festivala klasične „Vršačke pozorišne jesen“, kao i 100 godina Ivana Vukova, legendarne glumice vršačkog pozorišta. Monografija koja mu je posvećena obeležiće početak budućeg delovanja Narodnog pozorišta „Sterija“ koji se tiču sećanja na pozorišni život Vršcu u prošlosti, kaže – od ovog juna – novi direktor vršačkog teatra, glumac Ivan Đorđević i dodaje da će time NP „Sterija“ pokrenuti davno prekinutu izdavačku delatnost i početi da priprema monografiju „Sterije“ povodom 80 godina od osnivanja. Đorđević napominje da će ova godina biti vreme rekonstrukcije pozorišta. Za rekonstrukciju krova vršačkog pozorišta izdvojeno je 9.600.000 dinara koje su dobijene na Konkursu za finansiranje i sufinansiranje projekata za unapređenje kulturne infrastrukture i opremanje objekata kulture u javnoj svojini u AP Vojvodini u 2023. godini. Podsećanje radi, prethodne godine u ovom teatru nabavili su savremenu zvučnu i sveštlosnu opremu u vrednosti od 32.000.000 dinara. Prvu premijeru pozorište će imati 24. septembra: tekst Marine Milivojević Madarev „Kameni srca“ režireće Bojana Ivanov-Dorđević. Igrajuće Jovana Božić, Jovana Andrejević-Grujić, Srdan Radivojević i Ivan Đorđević. U Vršcu je svoj pozorišni angažman dobio mladi glumac Miloš Đurović. Ovde je u planu i osnivanje dečje i omladinske „Sterijine“ scene. Oktobar će biti u znaku 30. Međunarodnog festivala klasične „Vršačke pozorišne jesen“ koji traje od 6. do 11. oktobra. Nakon toga, počinje rad na obeležavanju jubileja Profesionalne scene na rumunskom jeziku. Do kraja 2023. godine u Vršcu će još početi i probe Sterijinog teksta „Simpatija i antipatija“ u režiji Aleksandre Urošević.

Direktorka Narodnog pozorišta Kikinda Milena Živkov kaže da su u njenom teatru krajem avgusta počeli rad na novoj predstavi. Tekst irske spisateljice Mari Dzons „Džepovi puni kamenja“ režira mladi reditelj Rastislav Čopić. U predstavi igraju dva glumca kikindskog teatra: Nikola Joksimović i Vladimir Maksimović. Premjera će biti 13. oktobra.

Za kraj još vest da 12. oktobra u Novi Sad stiže čuvena svetska glumica Šarlota Rempling koja će u okviru drugog dela čortanovackog Šekspir festivala izvesti predstavu „Šekspir – Bah“, francusko-britansku produkciju pozorišta Pitera Bruka Theatre des Bouffes du Nord. Predstava spaja odabранe soneće Vilijama Šekspira i muzičke svete Johana Sebastijana Bacha. Sa Rempling je na sceni i violincelistkinja Sonja Vider Aterton. Predstava se igra u Spiskom narodnom pozorištu.

Snežana Miletić

U ZAČARANOM KRUGU

Severna Makedonija ima šesnaest pozorišnih kuća od kojih je sedam u glavnom gradu, Skoplju, a ostala su raspoređena po drugim gradovima od kojih je najznačajnije Narodno pozorište u Bitolju, a zatim i Pozorište „Vojdan Černodrinski“ u Prilepu, kao i Pozorište „Anton Panov“ iz Strumice.

Kada govorimo o teatarskom životu Severne Makedonije moramo imati u vidu da pozorište, nalazeći se u svojoj prekretnici, uvek preispituje svoju funkciju u društvu, i u jačinu svoje potrebe čoveku kao pokretaču društvenih mehanizama.

Makedonsko pozorište se u trećoj dekadici dvadeset i prvog veka bori sa tradicionalnošću na jednoj strani, i novim načinima mišljenja na drugoj strani.

ni, koji se bore da nekako probiju membranu komofora ustaljenosti i da konačno uđu u repertoare. Severna Makedonija ima šesnaest pozorišnih kuća od kojih je sedam u glavnom gradu, Skoplju, a ostala su raspoređene po drugim gradovima od kojih je najznačajnije Narodno pozorište u Bitolju, a zatim i Pozorište „Vojdan Černodrinski“ u Prilepu, kao i Pozorište „Anton Panov“ iz Strumice, itd.

Govoreći o značaju pozorišta kao institucije, treba govoriti o njegovoj politici i o repertoaru, to jest o umetnicima koji stvaraju taj repertoar, kao i o međadžerskim potezima. U tom smislu, treba skrenuti pažnju na nekoliko važnih pozorišnih festivala od kojih su dva najuticajnija: MOT (Mladi otvoreni teatar

žiji Zoje Buzalkovske i „Narodni neptijateli“ Henrika Ilzena u režiji Nine Nikolić, kao i projekata baziranih na tekstovima svetskih savremenih dramskih pisaca, kao što je Vadzzi Muavad čiji je tekst „Svi smo pite“ takođe u Makedonskom narodnom teatru postavlja Slobodan Umkovski. Ono što je skrenulo pažnju publike i kritičara je repertoar Bitoljskog pozorišta koji je ove godine baziran na konceptima reditelja iz inostranstva, tako da smo gledali odličnu predstavu „My name is Medeja“ po tekstu Milana Ramštak Markovića u režiji Sebastijana Horvata. Ova predstava je pobedila na ovogodišnjim pozorišnim igrama u Prišnjaku. Vredna pažnje je i predstava „More tišine“, po tekstu i u režiji Olje Lozice, a u saradnji sa rediteljem i glumcem Romanom Nikolićem, koja je nedavno imala premijeru. U Bitoljskom pozorištu je, u međuvremenu, bila i premijera komada „Brod za lutke“ Milene Marković u režiji Kokana Mladenovića. Ovaj reditelj je bio dosta prisutan u Makedoniji ove sezone, režirajući i adaptaciju „Frankenštajna“ Dimitrija Kokanova po romanu Meri Šeli u Pozorištu za decu i mlade u Skoplju.

Konvencionalno razmišljanje o teatru, koje uglavnom podrazumeva realistički pristup, zastupljeno je u skoro svim pozorištima. Zato se u sledećim sezonomama željno iščešće još reditelja i novih tekstova

koji nude drugačiji pristup, a ono što najviše nedostaje su makedonski savremeni dramski tekstovi. Iz tog razloga je MTF „Vojdan Černodrinski“ u saradnji sa Ministarstvom kulture raspisalo konkurs na kome se pojavio veliki broj novih dramskih pisaca.

Govoreći generalno o politici pozorišta i o umetnicima koji postavljaju dramske tekstove, slično se učinak da se makedonsko pozorište nalazi u nekom začaranom krugu neodlučnosti i nedovoljne inspirativnosti da privuče pažnju evropskih pozorišnih umetnika. Taj začaran krug odvaja institucije od širine kreativnog promišljavanja repertoarske politike, a sa tim i od komunikacije sa velikim imenima evropskog i svetskog teatra. Svakako, ovde treba imati u vidu veliku umetničku energiju pozorišnih umetnika u skoro svim pozorištima, koja je na neki način baza da se pozorišta okrene ka evropskim pozorišnim imenima i kretanjima. Ono što je u perspektivi najvažnije za pozorišnu praksu Severne Makedonije je postojanje šire strategije koja će podrazumevati otvaranje svojih projekata ka većim pozorišnim trajektorijama na najrazličitije načine, od kojih je Showcase najjednostavniji i najproduktivniji način. Nalazeći način da se domogme najnovijih pozorišnih stvaranja, makedonsko pozorište će, svakako, dobiti svoje mesto na mapi evropskog i svetskog pozorišta, a s tim će biti interesantni-

je i za pozorišne umetnike sa svih strana sveta. Jedna od tih naznaka je ovogodišnji MOT gde će biti odigrana i koprodukcija predstava „GAIA“, italijanske pozorišne trupe ErosAntEros u pozorinog festivala Polis, koja je koprodukcija sa festivalom MOT i festivalom FIAT iz Podgorice, predstava koja je već imala svoju premijeru u Raveni na festivalu Polis, a koja će doneti nove saradnje i nove načine organizacije pozorišnog života. To govori o smislu „koprodukcija“ koje su malo zastupljene u pozorišnom životu Severne Makedonije, a koje su dobar mehanizam saradnje i na produksionskom, a i na umetničkom planu.

Naravno da na dnu kutije uvek leži neda. Makedonsko pozorište, kako sam spomenuo, može da se pohvali velikim artizmom i talentom, pa s budećim nade za njegov ulazak u evropske okvire rada se i inspiracija umetniku iz regiona da ponude svoje projekte. Pozorište krije svoje tajne i na sceni, a van nje šalje poruke koje ostaju u ljudskom životu kao vodič ili upozorenje. Makedonsko pozorište je na kraju dvadesetog veka, a i na početku dvadeset i prvog veka imalo zvezdane trenutke na regionalnoj sceni. Nadamo se da će u budućnosti prevazići probleme i nizati nove uspehe u značajnom prisustvu na evropskim prostorima.

Sašo Ognenovski

SRPSKI DRAMSKI PISCI U „KNJIŽEVnim ELEMENTIMA“

Pre pet godina, tačnije 2019. godine sa velikim entuzijazmom Udrženja „Perun Artis“ osnovan je književni časopis „Književni elementi“ koji je od te jeseni počeo svoj život po književnim putevima Severne Makedonije, a i šire. Ono „šire“ je značilo izlaženje već devetog broja, saradnju sa velikim brojem književnika iz regiona, a i sveta, poverenje velikih spisateljskih imena koja su deo svojih još neobjavljenih dela dati ovom časopisu da im napravi vatreno krštenje.

„Književni elementi“ izlaze dvaput godišnje, u proleće i u jesen – kada se posle zime kreće sa novim planovima, a posle leta i odmora ulazi u nove knjižene avanture. Koncipiran je po principu: domaća i strana književnost, a rubrike su nazvane „Sa našeg tla“, „Meridijani“, itd, a svaki broj je delimično posvećen nekoj zemlji. Tako se ovih osam brojeva pravio presek savremenih književnosti Srbije, Slovenije, Bugarske, Hrvatske, Slovačke, Češke, Ukrajine, a deveti broj koji izlazi za koji mesec, posvećen je savremenoj poljskoj književnosti. Na svojih 110 strana „Književni elementi“ donose i dela velikih imena nagrađenih velikim nagradama, kao što su Jerico Brown (Pulitzer), Joelle Taylor (T.S. Elliott), Anne Carson (Griffin) itd. Što se tiče makedonske scene, nedavno je u ovom časopisu objavljena i jedna scena, do sada neobjavljene i nepostavljene komada velikog makedonskog dramskog pisca, Gorana Stefanovskog, „Hag“, kao i jedno zaboravljeno delo velikog makedonskog prozognog pisca, Slavka Janevskega, „Planetarijum rastinja“. Poslednje dve godine, „Književni elementi“ objavljaju prevede na makedonski jezik drama nagrađenih Sterijinom nagradom, pa tako posle „Poslednjih devojčica“ Maje Pelević u sedmom broju, u devetom broju izlazi integralno prevod drame „Uspavanka za Aleksiju Rajčić“, mladoga dramskog pisca Đorda Kosića. Časopis „Književni elementi“ se pojavi u trenutku kada su u Makedoniji časopisi bili u nekoj vrsti književne hibernacije, pa zato ovaj časopis sa svojom međunarodnom redakcijom pruža jedno potpuno drugačije iskustvo i postaje promotor mlađih makedonskih autora, a i sa širih prostora.

NA PROSCENIJU MU TRAUMATIČNOG

Teatarski život u Srbiji ove jeseni, između ostalog, obeležavaju festivali „Teatar na raskršću“, održan u Nišu od 4. do 10. septembra i „Joakimfest“ koji počinje 10. oktobra u kragujevačkom Knjaževsko-srpskom teatru.

Najavljujući 18. „Joakimfest“ (10–17. oktobar), koji obuhvata šest predstava iz Srbije i okruženja, selektor Miroslav Radnjić je rekao: – Najuzbudljivije pozorište svoje ishodište nalazi u univerzalnim kategorijama, mitovima, legendama, pričama, dogadjajima i sudbinama koje su neraskidivo povezane sa dača-nasnjicom. Iako je reč o neveselim, upozravajućim temama, način nijihovog kreativnog i umetničkog tretmana u selektovanim ostvarenjima nudi mogućnost gledaćima da se i kroz optiku duhovitog, ironičnog, na momente i sarkastičnog otklo-a, suoče sa mnogobrojnim društvenim, ideološkim, istorijskim, porodičnim i intimnim pojavama u izuzetno turbulen-

tnoj i u mnogo čemu traumatičnoj epohi. – Takođe, on sugerira da scenska umetnost može ponuditi i „izlaz“ iz nevesele svakidašnjice.

San o zavičaju, Alabama...

Festival, koji se ove godine održava pod sloganom „Iluzije u ogledalu stvarnosti“, otvara „Hasanaginica“ Ljubomira Simovića, u režiji Dušana Tuzlanića, a poznati dramski tekst tumače glumci Gradske pozorište „Semberija“ iz Bijeljine i Narodnog pozorišta Republike Srpske iz Banjaluke. Predstavu „Alabama“, po tekstu Davora Špišića u režiji Daria Harjačeka će 11. oktobra izvesti Kazalište Virovitica. Reč je o pozorišnom ostvarenju koje je svojevrsna soci-

ološko-psihološka studija o klasnom nasilju, u čijem je središtu surovo aktuelan motiv masovnog ubistva koje je u tržnom centru u mestašcu u Alabama počinio maloletnik. Ovim delom uspostavlja se veza sa sličnim dogadjajem iz Hrvatske, u kome majka, deset godina nakon zločina, čuvajući pepeo sina-ubice, uspostavlja s njim duhovnu vezu, ne prepustajući ga spokoju onostranog, sve do trenutka konačnog oproštaja.

„San o zavičaju“, predstava po tekstu Ivana Velislavljevića, u režiji Milana Neškovića, na programu je 12. oktobra, a izvodi je ansambl Narodnog pozorišta iz Niša. Kako mediji izveštavaju, to je scenska priča o povratku marginalca iz dalekog sveta u okrilje provincije, čija melanholična atmosfera biva naglašena setnim

tonovima neostvarenih ambicija i promašenih života u kafanskom ambijentu, začinjenom alkoholnim isparenjima i hipnotišućom muzikom Šabana Šaulića.

„Naš razred“, predstavu po tekstu Tadeuša Slobodanika u režiji Jasmina Novljakovića izvodi Gradsko dramsko kazalište „Gavela“ iz Zagreba, 13. oktobra. Potresna priča o zločinu koji su Poljaci počinili nad Jevrejima u Drugom svetskom ratu, u jednom malom mestu, upečatljivo odsljkača lažnu iluziju o ljudskoj toleranciji u ekstremnim uslovima, u kojima pojedinac pokazuje svoju iskonsku prirodu i karakter.

„Bilo jednom na Brijuni“ je scenski prikaz zasnovan na istorijskim činjenicima o susretu bračnog para Broz sa Elizabetom Tejlor i Ričardom Bartonom sedamdesetih godina prošlog veka na Brioniima, povodom snimanja ratnog filmskog spektakla „Sutjeska“, a ovu autorsku predstavu Kokana Mladenovića, u produkciji Centra za kulturu „Joca Art“ iz Svilajnca i Bitel teatra, publika će moći da vidi 15. oktobra.

Poslednja predstava na ovogodišnjem „Joakimfestu“ je „Što na podu spavaš“, koja će biti igrana 16. oktobra. Reč je o istoimenom romanu Darka Cvjetića koji tumači i glavni lik u predstavi, koju su na scenu postavili Kokan Mladenović, Mina Petrić i Dubravko Mihanić, a u koprodukciji na kojoj su radili Srpsko narodno pozorište iz Novog Sada, Kazalište „Gavela“, Narodno pozorište Sarejevo i MESS, takođe iz Sarajeva. Reč je o potresnoj priči o krvavom sukobu na prostoru bivše Jugoslavije koja je predočena kroz intimnu isповest junaka ove antiratne drame.

Selektor Radonjić napominje da predstave komuniciraju s publikom, ali joj ne podilaze i da će ljubitelji scenske umetnosti u Kragujevcu moći da steknu uvid u pozorišnu produkciju „našeg dela sveta“, kroz umetnička ostvarenja koja su tematski povezana ali žanrovska raznolika, uobičena zanimljivim rediteljskim poetikama i glumačkim bravurama.

FRANKA JE SKUPO PLATILA SVOJU HRABROST

Jezik je izrazito važan, on je ono što jesmo. Ono na čemu mislimo i čime se izražavamo – kaže glumica Petra Blašković

Čovek je takođe priroda”, slogan je ovogodišnjeg, jubilarnog desetog po redu festivala „Novi tvrdava teatar” koji je od 25. do 30. avgusta održan u Vili Stanković u Čortanovcima. Selektorka Vida Ognjenović u takmičarskom programu uvrstila je pet predstava: „Poetesu” novosadskog Srpskog narodnog pozorišta, „Frankamente” Istarskog teatra iz Pule, „Razvojni put Bore Šnajdera” Jugoslovenskog dramskog pozorišta, pobednička predstava „Što na podu spavaš” nastala u koprodukciji SNP-a, zagrebačkog Gradskog dramskog kazališta Gavella i Narodnog pozorišta iz Sarajeva, kao i „Kabare Jugoslovenke” Narodnog pozorišta iz Subotice. U čast nagrađenih izveden je izuzetno interesantan autorski projekat Marije Medenice: „Nedostajanje”.

Vremenski teme, zapravo, bile su iz tri veka: „Poetesu” Milice Stojadinović Šrpkine je iz 19. veka, preko jučnaka komunističkog doba, sredine 20. veka, ženskog pitanja u bivšoj zajedničkoj državi, pa do nedavnih ratnih dogadaja na ovom prostoru i života i rada glumice Franke Rame, koju nam je tako snažno osvetila, nadahnula Petra Blašković.

Predstave su birane pažljivo. Šteta bi, svakako bilo zaobići, tvrdila je selektorka Vida Ognjenović, autorski projekat „Frankamente” Petre Blašković, prvakinja Istarskog teatra u Puli. Zanimljivo izvedena drama o velikoj glumici Franki Rami koja je sa svojim suprugom, dramskim piscem, nobelovcem Darijom Foom, preobrazila italijansko pozorište i tematski i izražajno, naišla je zaista na posebne reakcije.

– Mislim da svaki od nas u životu ima određeni broj uzora, „maestra”, koji nas inspirišu i u izvesnom smislu formiraju – kaže harizmatična Petra Blašković, dodajući da je definijstvo provela gledajući italijansku televiziju na kojoj su vrlo često bile prikazivane pozorišne predstave upravo snimane za „mali ekran” a da se u toj bogatoj paleti glumaca našao Dario Fo.

I, kakav je to utisak ostavilo na vas?

– Zajubila sam se u taj njegov specifičan iskorak na granici komedije del arte u koju su utkane najozbiljnije životne teme. Postepeno, kao žena, tražila sam pod-

svesno ženske uzore i u svakoj sam glumici pronalazila delove sebe ili onoga što sam želela postati. U današnje doba kada teatar promišlja oprezno hoće li ili ne progovarati hratro o onome što drugi vrlo vešto skrivaju pod tepih, želela sam da na ovim prostorima upudem reflektor na jednu ikonu manje poznatu, ali zasigurno vrednu svake počasti.

Ove godine, napomenuli ste, navršava se decenija od kada Franka Rame nije više sa nama u fizičkom smislu...

– Prvu ulogu Franka Rame odigrala je sa osam dana, novorođenče u majčinom naručju. To nam ne govori samo o njoj već i o njenoj majci koja se samo osam dana posle porođaja vraća na scenu kako bi glumila i ispunila svoj deo umetničkog i porodičnog zadatka. Frankina biografija je toliko bogata i predivna da mi se srce slabalo svaki put kad bi nešto moralo biti izostavljen... Odrastala je u teatarskom okruženju, putovala, rasla s ulogama i rasla u ulogama. Disala je i živila sve aspekte teatra, od organizacijskih do logističkih, izrade kostima i scenografija. Kada je bila mala, često bi iza scene spavala u velikom sanduku za kostime, čekajući odrašće da završi s predstavom. Fašizam u detinjstvu i neofašizam u njenim zreljim godinama bili su druga važna okosnica, a treća, sigurno, ona kao žena. Njeno suočavanje s tim da postaje žena, transformacija kroz sve fazе, od devojčice do majke, i u poslednjem delu predstave razlozi njenе otinice i silovanja i politički angažman kroz senatorke u parlamentu.

„Frankamente” je zapravo dokumentarno biografska predstava koja sadrži onu žensku komponentu i tematiku vezanu uz položaj žene u društvu o kojem je Franka Rame uvek govorila, pisala... Kako bi se uklapala u našu nemirnu stvarnost?

– Njene rečenice odzvaničuju kao sablasna posmrtna zvona tome da se u suštini ništa nije promenilo. Marginalizovanost i podređenost žene u društvu samo je da-

Petra Blašković (foto Kristijan Ćimer)

nus uvjerenja u perfidne rukavice prividnog blagostanja. Iza četiri zida kuća, kancelarija, poslovnih intervjuja, plata, uslova i društvenih marketinga koji plasiraju ženu, stoji još uvek tragična, surova, precutana istina o ženi. Sve je to tek varka...

Kako ste se vi uklopili u ambijentalni prostor vile „Stanković”? Kako ste doživeli susret sa srpskom publikom i poziv da svoju scensku misiju podelite sa Novim tvrdava teatrom?

– Predstava „Frankamente” radi se kao putujući teatar po uzoru na porodicu Rame. Koferi i sanduk simbolično daju utisak konstantnog putovanja kao što to za-

istu i jeste. Naš je život u koferima i sanducima. Ono što jesmo, ono što smo bili... sećanja. Franka Rame je celu arhivu njihovog delovanja i porodice čuvala u sanducima. Ta se dva scenografska elementa uklapaju svugde, na ulici, na trgu. Bez pretencioznosti, skromno, želeli smo samo da ispričamo priču o ljudima. Okruženje vile „Stanković” u Čortanovcima, sa svojim toplim crvenim ciglama dodali su divan okvir našoj predstavi. Emocija je bila velika. Vrlo dobro znam da je publika prava pozorišna, koja puno gleda predstave, razume ih i ima snažno izgrađeno kritičko mišljenje. Važno mi je bilo ne razočarati ih. Volim Novi tvrdava teatar. Pratim sve već godinama i već sam gostovala s predstavom „Barufe”. Ovo ga puta sama... Ipak, nisam se osećala samom jer sam

osetila veliku podršku publike od samog početka. Istinski sam počastovana i zahvalna što je priča Franke Rame ispričana upravo na ovom predivnom mestu.

Dodata vrednost predstave „Frankamente” je i jezik. Šta je za vas bilo kompleksnije, izazovnije u radu na ovom delu budući da potpisujete reziju, ali i glumite u ovoj svojoj monodrami?

– Jezik je, zaista, izrazito važan, on je ono što jesmo. Ono na čemu mislimo i čime se izražavamo. Dijalekat je u dubokoj vezi sa najautentičnijom verzijom nas samih. Dva su dijalekta prisutne u predstavi „Frankamente” jer sam znala da želim da apsolutno progovorim tom istinom. Franka Rame i Dario Fo su vrlo često koristili dijalekte. To je tako čudesno bogat svet raznolikosti. Standardni jezik standardizira i naš identitet. Naši se dijalekti polako gube, sve manje se govore, nove generacije savršeno govore engleski, a ne poznaju govor svojih dečova i baka. Šteti je izgubiti takvo blago. Ova predstava nastala je kao koprodukcija Istarskog narodnog pozorišta i Zajednice Italijana Pule kojoj pripadam, upravo u sklopu projekta očuvanja dijalekta istovremeno kao UNESCO-ve nematerijalne baštine Hrvatske. Deo „Medeje” izveden je na istriotskom dijalektu iz Šišana gde se u sklopu Festivala istriotskog intenzivno radi na tome da taj jezik opstane i ostane u životu s obzirom na izuzetno mali broj autohtonih živilih govornika. Teatar je pokazao kako je dijalekat koji je vrlo često potencijan i omolovažen i te kako dostačan uživene umetnosti sa svojim neiscrpnim bogatstvom izraza.

Kakav je položaj žene danas u društvu, budući da je ta tema i te kako zaokupljala sa-mu Franku Rame?

– Franka Rame je u svakom trenutku unutar sebe nosila odgovornost umetnice koja je želela i morala da progovori za sve one žene koje nemaju glas. To je radi-la na tako šarmantan i duhovit način. Majke, radečice, domaćice... Sve su one zaživele u njenim predstavama. Volonterala je, prikupljala materijalna sredstva sa svojim predstavama kako bi pomogla organizacijama ili pokretnima koji su zastupali žene u društvu i ukazivali na nepravdu. Koristila je pozorište za ljudskost i saosećanje, ali i konkretnu pomoć. Platila je skupo svoju hrabrost. Svoj monolog „Silovanje” dug je igrala krijući da se radi o njenom licnom iskustvu. Bez obzira na poniranje i psihološku skrhanost, nije čitala ni o tome, dojavći tako glas svim onim ženama koje čute. Čute iz straha da će ih posle silovanja stići ono poniranje društvene stigme.

Milica Kosović

VREMENA

„Naš razred”, Gradsко dramsko kazalište „Gavela” (foto Hrvoje Žalukar, www.gavela.hr)

U čast nagrađenih, ansambl Knjaževsko-srpskog teatra će 17. oktobra izvesti Molijerovog „Uobraženog bolesnika”, u režiji Đorđa Nešovića. U pratećem delu programa biće predstavljena knjiga Joakim Vujić – sabrane drame, istoričarke književnosti Isidore Popović, te monografija o Milanu Gutoviću, Tatjane Nježić.

Na raskršću

Ovogodišnje, četvrtvo izdanje uglednog „Teatra na raskršću”, festival drame i pozorišta balkanskog kulturnog prostora, obuhvatilo je šest predstava po izboru selektora Spasoja Ž. Molovanovića, čelnika Narodnog pozorišta Niš, pod čijim se svodovima, uz takmičarski, odvijao i bogat prateći program.

Festival je otvorio Šekspirov „Magbet” u režiji Jagoša Markovića, Narodnog pozorišta iz Beograda, sa Nebojošem Dugalićem i Nat-

šom Ninković u glavnim ulogama, koji je dobio nagradu novinarskog žirija (M. Nikolić, T. Nježić, B. G. Trebešanin). A u obrazloženju se kaže: „Maestralnom glumačkom igrom ansambla predvodjenog Nebojošem Dugalićem, ubedljivom i snažnom rediteljskom postavkom predstava, otvarajući svu potentnost slojeva čuvenog komada, inspirativno i pozorišno punokrvno fokusira otelotvorene vivisekcije mehanizma koji (i) današnjeg čoveka odvode s one strane i mordu i ljudskosti i čine da, priklanjajući se najlošijem delu sebe, postanu zločinci i, doslovno i metaforično, i prema drugim i prema sebi, i kao pojedinci i kao društvo.”

Ziri okruglog stola kritike (S. Ognenović, M. Mladenović, I. Burić, N. Gvozdenović, J. Popović), nagradio je predstavu „Škrtač” Ž. B. P. Molijera u režiji Dore Ruždak Podolski Satiričnog kazališta Kerempuh iz Zagreba, a u obrazloženju naveo da je referentna na stilskom, značenskom i konceptualnom nivou. „Rediteljski koncept ima estetičku komponentu koja na sceni uvlači fantastične improvizacije koje su amalgamata glumaca čija je, s druge strane, tipologija vrlo precizno i egzaltano određena.”

Po odluci velikog žirija (V. Vasilev, N. Novaković, D. Kovačević, I. Šarović i M.

Bajić Đurov) „Gospodica” Ive Andrića u režiji Đurde Tešić Narodnog pozorišta Republike Srpske „svom posvećenom kolektivnom igrom i sa iskrenom i darovito donešenim likovima, na čist i umetnički način podseća zbog čega tradicionalni teatar nije prolazna kategorija, čime zasluzeno odnose se nagradu za najbolju predstavu u celini”.

Sladana Zrnić za naslovnu rolu u toj predstavi je nagrađena kao najbolja glumica, Emir Fejzić za scenski pokret, a Vanja Ejduš je dobila Specijalnu nagradu za dramatizaciju.

Nagrada za najbolju režiju veliki žiri je dodeljena Branislavu Mićunoviću za predstavu „Noćna frajla” (Narodno pozorište Niš) a glumačkom ansamblu tog ostvarenja Specijalnu nagradu za kolektivnu igru.

Laureat nagrade za mladog glumca je Jovan Jovanović za ulogu Magdafe u predstavi „Magbet” Narodnog pozorišta Beograd.

Nagrada za najbolju mušku ulogu dodeljena je Hrvoju Kečkešu za ulogu Harpagona u predstavi „Škrtač” Satiričkog pozorišta Kerempuh, a Barbari Bourek za kostimografiju u toj predstavi.

Marjan Nećak dobitnik je nagrade za najbolju scensku muziku u predstavi „Le-

pa Vida” u izvedenju Narodnog gledališča iz Kopra i Slovenskog stalnog gledališča iz Trsta.

Dobitnica nagrade za najbolju scenografiju je Vesna Popović za predstavu „Po-kojnik” (B. Nušić, E. Savin) Crnogorskog narodnog pozorišta Podgorica i Centra za kulturu Tivat.

Iz večeri u veče, sala Narodnog pozorišta Niš bila je puna a u čast nagrađenih na zatvaranju festivala publika je imala prilike da pogleda i premijeru predstave „Dekameron” Đ. Bokača u režiji Dejanu Projkovskog, rađenu u koprodukciji Gradskega pozorišta iz Podgorice, Kulturnog centra iz Bara – festival „Barski ljeto-pis” i Narodnog pozorišta iz Niša.

U četvrtom izdanju festivala „Teatar na raskršću,” na svoj način, do izražaja je došla ključana ideja manifestacije – afirmacija sličnosti i razlika kulturnog identiteta država i naroda koji dele isti kulturni prostor, afirmacija Srbije i Niša kao mesta raskršća evropskih i svetskih puteva, jačanje međunarodne kulturne razmene, promocija balkanskog pozorišta, kao i razmena pozorišnih praksi.

TEMELJ JE DEO KUĆE

Najpre želim da naglasim da su, sa moje tačke gledišta, ovde manje bitne pojedinačne zasluge od pitanja – iako li iko pravo da iz ličnih razloga jednom narodu odseče deceniju pozorišne istorije?

Prošle godine Udrženje dramskih umetnika Srbije proslavilo je 30. godišnjicu svog lista Ludus.

To bi bilo u redu da Ludus nije osnovan 1983.

Dakle, 1992. godine Ludus je obnovljen. Novi „osnivači“ vele da je patent jedinstven u jugoistočnoj, a možda i u celoj Evropi. Pozorišnih časopisa ima, pozorišnih novina nije bilo.

Sve isto – naziv, koncepcija, izdavač, samo pravo rođenje i prve dve godine života morali su, silom ličnog uticaja, da prekriju „ruzmarin, snjegovi i šaš“. Neke drugi je morao poneti titulu „osnivač“ jer nije mala stvar – lepa je to referenca za biografiju... Kad je istina neumitno počela da se probija kroz zid čutanja, „osnivač“ su počeli da zovu „jedan od osnivača“ (zanimljivo bi bilo objasniti kako se to postaje „jedan od osnivača“ u razmaku od devet godina od osnivanja). Poštene ni nosilac tih dveju titula – „osnivač“ i „jedan od osnivača“ (a obe titule mu je dao neko ko je vedrio i oblačio pozorišnim nebom od Brozova do Vučićevog vremena i ko je izveo ovaj luping) bio je samo glavni urednik ponovo pokrenutog lista, pristojno plaćen za svoj rad.

Pravo rođenje koje se dogodilo 1983. dosledno je prečekivano. Kao da osam brojeva (od kojih dva dvostrukog, ukupno pet publikacija) ne baštini Narodna biblioteka Srbije (pravi osnivači pridržavali su se Zakanata). To što se pojavilo 1983. bilo je nešto stvarno novo i potrebitno. Ali neočekivano. Bezbuđeno. Kao nezvani gost. Divlji cvet sa margine koji je, uz to, privukao ugledne pozorišne kritičare ondašnje Jugoslavije da u njemu pišu besplatno za početak, radi podrške osnivanju. Jedino je štampanje plaćeno. Kako to?

Evo kako je rođen Ludus i kako je dobio ime.

U proljeće 1983. bila sam u našem Udrženju na Terazijama 26 i Ana Đapčević mi je rekla da nam je Vasilije Tapušković, tadašnji gradski sekretar za kulturu, obećao novac za udrženjski Bilten i da će realizacijom rukovoditi Dejan Đurović. Odmah sam pozvala gospodina Đurovića sa kojim se ranije nisam poznavala, predstavila se i rekla:

„Čujem da ćemo dobiti sredstva za Bilten. A šta mislite o tome da tim sredstvima pokrenemo pozorišne novine?“

Gospodin Đurović je odgovorio:

„Kako kad to nije dovoljno novca?“

„Ništa se vi ne brinite. Time ćemo platiti štampu, a svi saradnici će za početak pisati besplatno.“

„Jeste li vi sigurni u to?“

„Potpuno. Ja ću ih zamoliti i videćete.“

Dobro pamtim ovaj razgovor, a naročito poslednju Dejanovu rečenicu:

„Rado ću staviti taj teret na vaša pleća.“

Smesta sam pozvala Dalibora Foretića u Zagreb, Nerminu Kuršpahić u Sarajevo i mnoge druge kritičare sa kojima sam se već deceniju sretala na svim jugoslovenskim pozorišnim festivalima na kojima i na moru i svi do jednog su sa radošću pristali da daju besplatni doprinos osnivanju pozorišnih novina...

Dejan je takođe našao saradnike-volontere među kojima je bio i Bojan Selimović, kritičar Radio-Beograda.

A kako smo došli do imena lista? Moj predlog je bio da se list zove prosto – „Pozorišne novine“... A onda sam iznala svoje malo otkriće, iako mi je zvučalo ekstravagantno:

„Ako poredamo početna slova izraza – List Udrženja Dramskih Umetnika Srbije, dobijamo reč „ludus“ što na latinskom znači „igra“, a igra je suština pozorišta. Milan Arnaut je uskliknuo: „Ovo je genijalno! Mislim da je prisutnima „otkrice“ bilo malo čudno, ali nije bilo čudno i Dejanu Đuroviću koji je presudio da to treba prihvati s tim da će to biti naše Pozorišne novine LUDUS. Dakle, Ludus nikada nije bio bilten. On je nastao iz ideje o biltenu.“

Kasniji „osnivači“ Ludusa uzeli su to ime, nazišli su u njemu nešto privlačno, ali pošto nisu zna-

li zašto je list dobio baš takvo ime i šta ta reč znači, a iverno su sledili Poslodavčevu direktivu da nipošto ne smiju nas da pitaju jer mi ne postojimo (jako su o jubilejima Dejanu poklanjali cveće), dali su svoje originalno smešno-tužno objašnjenje koje navodim u celosti (izvor – monografija izložbe „Pozorište u vremenu svakom“ povodom 100. godišnjice Udrženja, str 113): „Ime mu je dao (a)ludirajući Dejan Đurović dodavši L na skraćenicu UDUS.“ Ovo objašnjenje najbolje svedoči o najdugovečnijem urediščkom kadrnu našeg Udrženja, Svetlana Bojković, u jeku svoje najveće popularnosti („Bolji život“) i krenula u veoma uspešni pohod na sponzorstvo.

Paradoksalno – u vreme ratova, sankcija i inflacije Ludus je veoma lepo živeo. Srelj su se sjajna ideja, podrška tada najmoćnije pozorišne ličnosti i agilnost prave jugoslovenske zvezde.

Sakupljali smo tekstove a ja sam tražila najefтинiju štampariju. Našla sam je u Gornjem Milanovcu – štampariju „Budućnost“. Tako da se zna. Prvi broj Ludusa štampan je u gradu pod Rudnikom. Prvo smo u Milanovac isli Milan Arnaut i ja njegovim autom radi prelorna (starinska štampa), a kada je list bio gotov, dovezla sam pakete autobusom u Beograd.

Na dolaznom peronu sačekao me je gospodin Đurović, istovario pakete, ubacio ih u gepek svog automobila i ovezao na Terazije, u Udrženje.

Dejan mi je u prvom našem razgovoru rekao da će „taj teret rado staviti na moja pleća“ ali nije bio dosledan, preuzeo je na svoja pleća mnogo više nego što sam i mogla da zamislim. Vatreno je podržao moj predlog. Izgara je za naše pozorišne novine! Kao diplomatična, ostvarena i poštovana ličnost, bio je u stanju da pridobiće podršku najeminentnijih ljudi profesije.

Za impresum, smislio je duhovitu krilatiku: „Tekstove ne honorišemo ali vraćamo“.

Tako je počelo. Od drugog broja prešli smo u štampariju Glas u Beogradu. Dobijali smo najgoru termine u trećoj smeri i ja sam bespogovorno odlazila u to doba da vršim korekturu i da se borim sa ondašnjim slovoslagaćima (jednu grešku isprave, drugu naprave)...

Gledali smo da pokrijemo što širi dijapazon tema domaćih i stranih, da predstavimo nova lica, samostalne umetnike, imali smo kutak za amaterizam, ali najviše prostora davali smo pozorišnoj kritici...

U Redakciji i u Savetu Lista iz 1983. Godine, bila su imena poput Slobodana Selenića, Mirjane Mićinović, Branivoja Đorđevića, Dejana Mijača... Ali posle osam brojeva nastalo je zatišje. Neko je odlučio da novca za štampu nema.

A onda, 1992... Sedela sam u klubu Pozorišta „Duško Radović“ kada je ušao Felihs Pašić i podolio nam novi Ludus. To me je obradovalo. Obnovljen je. Bravo! Sigurno će ovaj biti bolji (bila sam potpuno svesna svih manih pravobitnog Ludusa) jer ima i budžet. Obnovljanje izdavačkog poduhvata započeto je sa čuvenim početnih 500 maraka koje je dao Jovan

Cirilov kao Poslodavac govoreći za sebe da „ne ume da muze krave ali ume da muze fondove“ i koji su tada vredeli kao mojih petnaestak uredničkih plata. Zatim je stupila na scenu tadašnja predsednica našeg Udrženja, Svetlana Bojković, u jeku svoje najveće popularnosti („Bolji život“) i krenula u veoma uspešni pohod na sponzorstvo.

Paradoksalno – u vreme ratova, sankcija i inflacije Ludus je veoma lepo živeo. Srelj su se sjajna ideja, podrška tada najmoćnije pozorišne ličnosti i agilnost prave jugoslovenske zvezde.

Ali pošto veliki novac često ume malo i da kvarci dobre zamisli, a uticajni ljudi vole poslušnike, siva eminencija Ludusa trasirala je uredničku i saradničku politiku prilično skučeno, uglavnom birajući nedovoljno obrazovane nosioci, sem časnih izuzetaka i, što je najproblematičnije, pokrivajući u najvećoj meri ozbiljniju potvrdu kvalitetu još nije stigla.

Sem ih nesrazmerno opširnih intervjuja, još uvek dominira princip zvanično utemljen 1992. u jedinim pozorišnim novinama u ovom delu sveta, a to je da se u njima NE objavljuju pozorišne kritike! Ako neko ne veruje svojim očima ili misli da je u pitanju štamarska greška, ponoviću: uredništvo novog Ludusa predugo se pridržavalо zadatasti da se u njemu ne objavljuju pozorišne kritike! Tako je rekao Poslodavac. Ako se neki prikaz i provukao, to je bilo sporadično i nije se smelo pretvoriti u pravilo.

Moglo se se objavljivati razne hronike, dnevnički zapisi, novinarski utisci, ti džinovski intervjui, velike fotografije, opisi sopstvenih ostvarenja za koje niko ne zna sem izvodača, ali na stručne pozorišne analize gledalo se neprijateljski.

Tako i dan-danas životari novi Ludus kome ni velike ni male pare nisu mogle doneti ozbiljniji zaokračaj na kulturnu scenu. Jedno vreme list je imao velike manjkavosti u pogledu pismenosti (pogledati tekst potpisnika ovih redova „J. Andrić je imao lektora“ u Ludusu 2006, ako kojim slučajem nije izbrisani iz digitalnog izdanja kao što je bio izostavljen broj 187 u kome D. Đurović piše o propočetku)... I najnoviji brojevi pate od lektorskih propusta ali izgleda da prigovori ne dopiru do glavne urednice. (Uprkos mojim stalnim molbama da mi ne „popravljaju“ tekstove, u najnovijem broju su mi imenica zabeležba zamjenili glagolom!) Treba li naglašavati da je manjak pismenosti sramota za stručni list reprezentativnog Udrženja?

Poslednjih godina situacija se malikice menja u dobrom pravcu. Dolaze nove stručnije snage ali staro jezgro ostaje i brani busiju svoje provereno nezanimljive koncepcije. U neskladu sa svojim imenom koje znači „igrac“, list je dominantno neduhovit. Da nije Uspomenara Cacija Mihailovića i karikatura Jugoslava Vlahovića, bili bi baš sumorno. Samo je jedna urednica, to beše davno, pokušala da list učini iskrivljivim ali je brzo smernjena. Sada se i pojavi neka pozorišna kritika ali publika nije naviknuta na to, ne očekuje je tu, Ludus je predugo bio nešto kao bilten za uski krug istomišljenika. Često čujemo žalopijke o teškoj skrajnjenosti i zapostavljenosti pozorišne kritike u medijima, a smemo li priznati sebi da su jedine pozorišne novine u Evropi dosledno radile baš na tome, na njenom ukidanju?

Na toj izložbi sam doživela prijatno iznenade, kada sam u vitrini ugledala brojeve starog Ludusa! Kako je ovo promaklo brisačima sećanja (sličnih onima iz Orvelovog Ministarstva istine)?! Nove generacije stručnjaka nisu znale za taj tabu.

Ne vidim zašto se i Ludus ne bi ponosio činjenicom da se u septembru ove godine zaokružuje tačno četiri decenije od njegovog stvarnog rođenja kada je u dve godine izašlo osam brojeva.

Neko bi se mogao zapitati – zašto Dejan i ja nismo o tome govorili svih ovih godina. Govorili smo. Dejan je čak napisao i osvrta za svečani broj povodom 20. godišnjice novog Ludusa (može se izugloviti na sajtu Udrženja dramskih umetnika Srbije, Pozorišne novine Ludus, arhivu brojeva, br. 187 iz 2012., tekst „20 GODINA KASNIJE – JUBILEJ LUDUSA“) koji ne samo da je ignorisan od strane zavetnika čitanja već je taj broj bio izbačen iz digitalnog izdanja.

Na slavlju 20. rođendana novog Ludusa u Beogradskom dramskom pozorištu 2012. prišao mi je Milan Arnaut (čija firma „Altera“ je u tom momentu štamplala naše novine) i rekao: „Svaki se ponosi dužim trajanjem, ovi skratili život Ludusa za deceniju!“

Mogu da nas prečukujem koliko hoće, meni lično ne može uzeti onu radost radnja nečega što sam toliko želela i što smo Dejan Đurović i ja volonterski sa saradnicima-volonterima zajedno ostvarili! A izvinjavam se novim „osnivačima“ što će zauvek ostati neumitna činjenica da se ideje o pozorišnim novinama nisu prvi setili (a pitanje je da li bi se ikada i setili).

Od Predsedništva Udrženja dramskih umetnika Srbije očekujem da ove godine u septembru dostoje obeleži Ludusov 40. rođendan.

Prvobitni Ludus je temelj novog Ludusa, a temelj je deo kuće.

Svesna toga da moji predlozi neće baš naići na aplaže, pogotovo ne od onih koji su sačesnici falsofikovanja istorije, zaključuju ovaj tekst aforizmima iz pravobitnog Ludusa.

Ni Šekspir nije rekao – ima nešto trulo u državi Engleskoj. /V. J. Jov/

Put do savršenstva komada je elminacija. Ali ne autora. (S. J. Lee)

Zorica Simović

Ludus iz 1983-4 (lična arhiva)

ćima i hroničarski opisi festivala zaista neće nikada biti dovoljno čitane.

A kao posebno drsko obrtanja novca u tom zatvorenom krugu navešću primer bezbrojnih reprenta ogromnih praznoslovnih intervjuja. Ludus em izlazi retko, em mu je sadržaj često bivao bezmalo isti! Ko bi onda davao novac za tako nešto? Ne kaže se uza lud – vredimo onoliko koliko smo drugima potrebbi. Ludus je potencijalno potreban i bio je u svakom slučaju i koristan kakav-takav. Ali od šire kulturne javnosti ozbiljnija potvrda kvalitetu još nije stigla.

Sem ih nesrazmerno opširnih intervjuja, još uvek dominira princip zvanično utemljen 1992. u jedinim pozorišnim novinama u ovom delu sveta, a to je da se u njima NE objavljuju pozorišne kritike! Ako neko ne veruje svojim očima ili misli da je u pitanju štamarska greška, ponoviću: uredništvo novog Ludusa predugo se pridržavalо zadatasti da se u njemu ne objavljuju pozorišne kritike! Tako je rekao Poslodavac. Ako se neki prikaz i provukao, to je bilo sporadično i nije se smelo pretvoriti u pravilo.

Moglo se se objavljivati razne hronike, dnevnički zapisi, novinarski utisci, ti džinovski intervjui, velike fotografije, opisi sopstvenih ostvarenja za koje niko ne zna sem izvodača, ali na stručne pozorišne analize gledalo se neprijateljski.

Tako i dan-danas životari novi Ludus kome ni velike ni male pare nisu mogle doneti ozbiljniji zaokračaj na kulturnu scenu. Jedno vreme list je imao velike manjkavosti u pogledu pismenosti (pogledati tekst potpisnika ovih redova „J. Andrić je imao lektora“ u Ludusu 2006, ako kojim slučajem nije izbrisani iz digitalnog izdanja kao što je bio izostavljen broj 187 u kome D. Đurović piše o propočetku)... I najnoviji brojevi pate od lektorskih propusta ali izgleda da prigovori ne dopiru do glavne urednice. (Uprkos mojim stalnim molbama da mi ne „popravljaju“ tekstove, u najnovijem broju su mi imenica zabeležba zamjenili glagolom!) Treba li naglašavati da je manjak pismenosti sramota za stručni list reprezentativnog Udrženja?

Poslednjih godina situacija se malikice menja u dobrom pravcu. Dolaze nove stručnije snage ali staro jezgro ostaje i brani busiju svoje provereno nezanimljive koncepcije. U neskladu sa svojim imenom koje znači „igrac“, list je dominantno neduhovit. Da nije Uspomenara Cacija Mihailovića i karikatura Jugoslava Vlahovića, bili bi baš sumorno. Samo je jedna urednica, to beše davno, pokušala da list učini iskrivljivim ali je brzo smernjena. Sada se i pojavi neka pozorišna kritika ali publiku nije naviknuta na to, ne očekuje je tu, Ludus je predugo bio nešto kao bilten za uski krug istomišljenika. Često čujemo žalopijke o teškoj skrajnjenosti i zapostavljenosti pozorišne kritike u medijima, a smemo li priznati sebi da su jedine pozorišne novine u Evropi dosledno radile baš na tome, na njenom ukidanju?

Na toj izložbi sam doživela prijatno iznenade, kada sam u vitrini ugledala brojove starog Ludusa! Kako je ovo promaklo brisačima sećanja (sličnih onima iz Orvelovog Ministarstva istine)?! Nove generacije stručnjaka nisu zn

Odgovor Zorici Simović

DOBRODOŠLI U DAN MRMOTA

Upravu je gospoda Simović, „temelj je deo kuće“, ali je tačno i da bi temelj brzo prošao kada kuća ne bi imala zidove i krov da je zaštititi od prokišnjavanja. Drugim rečima, temelji nisu kuća, kao što ni čvrsta rešenost – inače uistinu hvale vredna – gospode Simović da početkom 80-ih godina minutog stoleća od novca za objavljuvanje biltena načini pozorišne novine, nije bila dovoljna da se tadašnji Ludus pojavi u više od 5 publikacija, odnosno 8 brojeva.

Toliko o istini u tvrdnjama g-de Simović.

Notorna je neistina da su Svetlana Bojković i Feliks Pašić, osnivači Ludusa iz 1992. godine, ali i Maša Jeremić, Tanja Nježić ili ja, kao neki od urednika ovih pozorišnih novina *ikada* prečutali postojanje Ludusa iz 1983. Uvek smo i u svakoj prilici, pa i na rođendanima Ludusa, neumorno ponavljali da je i pre nas postojao Ludus, a to je na moje uši rekla i Svetlana Bojković na proslavi 30. godišnjice Ludusa. Isto je ona konstatovala već u prvoj rečenici svog uvodnika u prvom broju februara 1992.: „Poštovane i drage kolege, dragi čitaoci, Ludus je *opet* među nama“ (podvukao A.M.). To isto piše i na sajtu Udruženja dramskih umetnika Srbije, u prvoj rečenici poglavljja *Pozorišne novine Ludus*. „Prvi broj lista LUDUS izšao je septembra 1983. Uređivao ga je Dejan Đurović, koji mu je (a)ludirajući dao ime, dodavši 'L' na skraćenicu UDUS (Udruženje dramskih umetnika Srbije). Ludus je tada bio u obliku biltena, podrazumevao je volonterski rad i deljen je besplatno. Nakon osam objavljenih brojeva, zbog nedostatka sredstava list se ugasio. Iz jednog od tih brojeva pamti se aforizam: 'Homo homini ludus est'. Nepostojanje „zida čutanja“ kada je reč o odnosu osnivača Ludusa iz 1992. prema onima iz 1983. godine potvrđuje i činjenica da su Bojkovićeva i Pašić u prvu redakciju pozorišnih novina pozvali Dejana Đurovića, glavnog urednika Ludusa iz 1983. Đurović, dakle, nije odavan poštovanje samo tako što bi mu o rođendanima Ludusa bivalo uručeno cveće.

Gospoda Simović, dakle, ne govori istinu, a to ne čini, vidimo iz prethodnog citata, ni kada tvrdi da su „kasniji“ osnivači Ludusa uzeli to ime, nazlazili u njemu nešto privlačno, ali pošto nisu znali zašto je list dobio baš takvo ime i šta ta reč znači...“. (Ovdje bih, apropo kritike g-de Simović na račun Ludusove lektorki, sugerisao da ubuduće, možda, obrati malo više pažnje na ponavljanja: „to ime“, ta reč, no to je *samo* pitanje stila.)

Pošto smo utvrdili da Ludus nakon 1992. godine nije prečukivao onaj iz 1983, sada nešto i o razlici između biltena i novina. G-de Simović konstatuje da je Ludus o kojem ona piše imao 8 brojeva i nije izlazio redovno. Dakle karakter ove publikacije, bez obzira na to kako je i na kakvom parusu objavljan, da li je štampan „u gradu pod Rudnikom“ ili na Marsu, bez obzira i na tadašnje ambicije g-de Simović, odreden je frekventnošću pojavljivanja pred čitaocima. A kada se publikacija tokom deset godina (od 1983. do 1992) pojavi pet puta u osam brojeva i, posebno, kad joj se trag gubi ubrzo nakon publikovanja prvog broja, e onda o njoj možemo govoriti samo kao o biltenu, jer čak i časopisi izlaze češće, prosečno barem jednom godišnje.

S druge strane, novine, kako im ime kaže, čitaocima nude novosti. Istina, festivalni bilteni, na primer, izlaze svakodnevno, ali samo tokom trajanja festivala o čijem radu svedoče, pa se u takvim slučajevima može govoriti o biltenskim novinama, ali teatarska svakodnevica o kojoj informiše publikacija čiji je izdavač Udruženje dramskih umetnika svakako podrazumeva veću dinamičnost koju pet izdanja (u osam brojeva) „novina“ iz 1983. ne mogu adekvatno da prate. Ni vinarski, a ni na neki drugačiji način.

Baš to su znali osnivači Ludusa iz 1992, toga su bili svesni i na temelju iskustva prethodnog Ludusa, onog iz 1983. Nisu želeli bilten nego pozorišne novine koje izlaze redovno, jednom mesечно tokom sezone, a uz dva uvek proširena izdanja – poslednjeg pred letnju pozorišnu pauzu i prvog na početku nove sezone. Otuda su insistirali na profesionalizaciji, svesni da je entuzijazam kratkog daha, što je uostalom potvrđila i sudbina Ludusa kao biltena.

Bojim se da g-de Simović nimalo slučajno u svom tekstu ne pominje tako često navodno veliki novac koji se vrteo oko Ludusa, niti bez jakih ličnih razloga ne optužuje članove redakcije da su, blagodareći Ludusovim honorarima, takođe navodno, lagodno živeli tokom velike finansijske krize 90-ih godina prošlog veka, perioda koji je uistinu u svakom pogledu bio mračan. Na tragu ovde dobro poznate populističke mantere „drž te lopova“, g-de Simović zaboravlja da je finansijsko poslovanje Ludusa moguće lako proveriti jer je njenov izdavač Uduženje dramskih umetnika Srbije.

rao da zajmi večernje odelo iz fundusa Ateljea 212 da bi bio adekvatno odeven na donatorskoj večeri koju je Bojkovićeva organizovala radi prikupljanja novca za pozorišne novine.

Ludus je oduvek aplicirao za finsku sredstvu preko konkursa, pisali smo ozbiljne projekte i neretko dobijali novac (takođe preko računa), pa je to, na primer, bio slučaj i sa sredstvima od kojih je pripremljeno i štampano jedno od vanrednih izdanja, recimo ono u kojem smo publikovali tekst predloga zakona o pozorištu, uz koji smo objavili i tekstove nekoliko regionalnih i evropskih Zakona o pozorištu, autorske tekstove koji su svedočili o odgovarajućim inostranim iskustvima, ali i druge relevantne materijale vezane za temu sistemskog rešenja problema funkcionisanja ovdašnjeg teatarskog života. Toliko o „samožaljubljenosti“ i „nezainteresovanosti“ Ludusa za svoje čitače i njihove probleme.

Ništa manje besramno nije ni kada g-de Simović pominjanje Jovana Čirilova kao „Poslodavca“ (čijeg, zaboga?). Ne sećam da je za Čiri-

tradicija produžena i docnije. Baš kao što se Ludus oduvek dičio ugledom i stručnošću u članova svoje redakcije i, povremeno, Umetničkog saveta.

Osim što se nečasno, pamphetskim aluzijama, obraćunava s onima kojih više nema, g-de Simović neumorno nastavlja da naokolo mlati notornim neistinama koje, međutim, nije teško demantovati. Ludus je, naime, bio na kioscima, i to u dva maha: prvi put kada smo probali da ga uključimo u redovnu (a veoma skupu) distribuciju zajedno s drugim novinama i nedeljnicima – za što na duže staze nije bilo novca, i drugi put kada je Tika Stanić, u vreme kada je bio predsednik Udruženja, redovno odnosio sveže štampane primerke u kioske, a noćesče onaj pored Ateljea 212. Svakako da to nije bilo dovoljno, ali su brojevi Ludusa, osim preplatnicima, uvek bili besplatno distribuirani svim domaćim pozorištima (čak i onima koja nisu plaćali preplatu), članovima UDUSA, a svojevremeno je Ludus bio komisiono dostavljan i pojedinim beogradskim knjižarama. Da li je Ludus imao čitalačku publiku, g-de Simović može da proveri na osnovu podataka o remitenti.

Ne znam u kojoj i kakvoj stvarnosti prebiva g-de Simović, ali većina nas se svakodnevno suočava sa životom koji je najlakše odrediti pojmom surovi neoliberalni kapitalizam, a u njemu važe značajno drugačija pravila od onih iz 1983, kada – kako nas informiše autorka teksta – takođe nije bilo jednostavno doći do para za publikovanje biltena ili novina, svejedno. O uslovima u kojima smo pravili Ludus 90-ih neću da govorim, jer su bila tranziciona vremena ratova, sankcija, abnormalne inflacije, velikih društvenih i političkih lomova i previranja, no tada je Ludus ipak izlazio redovno.

Danas je, međutim, mnogo teže. Na pitanje g-de Simović zašto Ludus „nije za trideset svojih godina počeo sam da zarađuju“ neću da odgovorim. Prvo, zato što u svom apsolutnom neznanju g-de Simović nije primetila da se Ludus uglavnom besplatno deli članovima UDUSA-a, istim onim koji ma se Udruženje svakog meseca SMS porukama obraća molbom da podmire svoju obavezu i uplate članarinu, a drugo, otuda što autorka teksta ništa ne zna ni o razlici između komercijalnih i nekomercijalnih izdanja, ne prati što se događa na tržištu štampanih medija, pa joj na pamet ne pada ni da bi prelazak Ludusa u komercijalne vode radikalno promenio odnos prema sadržaju, teme intervjuja, a i njegova duplerica bi nesumnjivo izgledala sasvim drugačije. Najblaže rečeno, delovala bi opsceno. Rečju, Ludus se svesno odlučio da ne zarađuje. Sve ostalo se tiče čitalaca, dakle prevenstveno naših članova i osećaja solidarnosti – ne prema Ludusu nego prema vlastitoj profesiji.

Što se urediće politike Ludusa tiče, umešto što svoje mišljenje, zasnovano na ostrašenosti, pokušava da prezentuje kao autentične činjenice, te navodi netaćne podatke, gospoda Simović bi mogla da se upusti u jednostavan proces istraživačkog novinarstva. Tako bi, osim istine o visini honorara, videla da je Ludus u stalnim rubrikama izveštavao i izveštavao o ne/prilikama pozorišta i pozorišnika Srbije, da je bio i ostao otvoren za sve koji su imali šta da kažu ili da o pozorištu pišu, pa i da mu prigovore (premda nije imao rubriku „Odjeci i reagovanja“), da su se na njegovim stranicama odvijale i polemike, a pored ostalog bi, recimo na temelju kritičarskih stavova glavnog urednika Ludusa i jednog od njegovih osnivača, Feliksa Pašića, mogla da proveri kakvo je on mišljenje imao o postdramskom i popmodernom teatru, te da je daleko od pameti da ih je afirmisao, kao što ona tvrdi. To, međutim, nije bio slučaj ni u doba kada sam, nakon Pašića, preuzeo dužnost glavnog urednika, a jednostavnim uvidom u ondašnju produkciju domaćih pozorišta g-de Simović.

vič bi mogla da konstatiše i što su bile dominantne tendencije u repertoarima naših teatara, ali i da Ludus i u vreme Felikovog i mog urednikovanja (punih 14 godina) nije zanemarivao sve aspekte koji su činili domaću pozorišnu stvarnost. Tako čini i današnja redakcija. Naravno, u ova perioda, redakcija je prednost davala *kvalitetu*, a tako je, uglavnom, bivalo i docnije.

Velim „uglavnom“ zato što je u jednom periodu, upravo onom koji gospoda Simović apotrofira kao rezultat rada „jedne urednice, to beše davno, [koja je] pokušala da list učini iskričivim ali je brzo smanjena“, Ludus pao na niske grane, što potvrđuje i remitenda i reakcije čitalaca. Čini mi se da je baš ta preterana „iskričavost“ skupo koštala Ludus čiju je čitanost tada naglo opala. S druge strane, čini se da je upravo pitanje pomenutog kvaliteta oduvek bila tačka sporenja oko Ludusa. Nekada, u doba pokretanja Ludusa 1992, napadali su nas zbog latiničnog pisma na kojem je novina štampana, prebrojavana su krvna zrnca članova redakcije i vodene su istrage o nacionalnom poreklu glavnog urednika, nekim je smetalo što Ludus objavljuje i vesti iz teatarskog života bivših jugoslovenskih republika, bilo je onih koji su zamerali što novine nisu informisale čitalaštvo baš o svakoj premijeri izvedenoj u ovdašnjem teatru, što su intervjui traženi od najuspješnijih i najboljih, a publikacija bi, po njihovom mišljenju, morala da informiše o aktivnostima svakog člana. Prebacivano nam je što nas zanimaju međunarodni uspesi naših pisaca, reditelja, glumaca, scenografa, kostimografa, kompozitora, koreografa, što publikujemo dnevničke beleške sa putovanja Jovana Čirilova, onog istog kojeg g-de Simović označava kao „Poslodavca“ koji je „vedrio i oblačio pozorišnim nebom od Brozovog do Vučićevog vremena“. A što smo drugo mogli nego da objavljujemo putopise čoveka kojeg je poznavao i uvažavao ceo teatarski svet i osobe koja je taj svet isto tako odlično poznala. Što bi Mira Banjac rekla, neko ide u Beč, a neko u Bač. Svako ima svoju meru.

Onde kada je valjao, Ludus je svoju pažnju usmeravao ka najboljima, ka autorima i akterima najboljih predstava, njegovi sagovornici su bili najbolje dramske spisateljice i pisci, direktori najboljih naših teatara... I baš je smetalo onima koji su Ludusu zamerali sve i svušta. A upravo je na crti ovakvih zamerki bila „iskričavost“ Ludusa u njegovim najproblematicnijim izdanjima.

Nema sumnje da je kriza s kojom su danas suočeni i Ludus, ali ništa manje i naš teatar, kao uostalom i svi ostali segmenti onoga što je preostalo da našeg društva, ogromna, te da smo osuđeni na teška vremena koja valja izdržati u nađi da će preživeti neke od elementarnih vrednosti bez kojih nema kulturnog i pozorišnog života. S obzirom na sve okolnosti i besparicu, Ludus na planu očuvanja elementarnih vrednosti čini koliko može. Naravno da su dobrodošle sve dobronarmerne sugestije i svaki oblik pomoći.

No, pitanja koja u svom tekstu postavlja, svojevremena iskričavost Ludusa na koju se poziva kao na mogući uzor, grube neistine, aluzije i insinuacije koje plasira, pamphetski karakter njenog uratka i, naročito, besprirodnost njenog obraćuna sa odsutnima, kompromituju, barem za mene, sve navodno konstruktivne i dobronarmerne sugestije g-de Simović. Naprotiv, one stvaraju snažan utisak da g-de Simović zapravo Ludusu nije ponudila ništa osim lične ostrašenosti, povredene sujete, želje da se s nekim obračuna, prizivanja prošlosti i afirmacije osrednjosti... Kao da i bez njenih sugestija ne osećamo da živimo dan mrmota.

Aleksandar Milosavljević

Ilustracija: Jugoslav Vlahović

loviljevog života tako nešto o Jovaru konstatovala, ali na osnovu sadržaja njenog teksta mogu da pretpostavim da joj je danas lako da kroz nemušte aluzije nagovesti da je upravo Čirilov „neko ko je vedrio i oblačio pozorišnim nebom od Brozovog do Vučićevog vremena“. Jedino nisam siguran da li je, što bi rekao Kiš, ova nemuštost u pisanju posledica zbrkanog mišljenja ili je, pak, reč o njenom svesnom nakndnom i „smelom“ obraćunu s osobom koja više ne može da joj odgovori. U prvom slučaju izražavam svoje žaljenje, a u drugom iskazjem prezir.

Neznanje i neinformisanost g-de Simović manifestuje i kada se isčuđava što Ludus ne objavljuje pozorišne kritike. Pa objavljuvao ih je, a kritike su pisali tada početnici, među kojima su neki, poput Ivane Mednica, danas naši najugledniji kritičari. Upravo su se protiv kritike u Ludusu pobunili članovi Udruženja i zahtevali da ova rubrika bude ukinuta. Tadašnja predsednica Udruženja je redakciji prenela stav svoje branše, ali su članovi redakcije stali iza mladih kritičarskih snaga. Bojkovićeva je napustila redakciju, ali to nije učinila demonstrativno, niti je okrenula leđa Ludusu; naprotiv, nastavila je da se za njega lavovski bori. Kritika je u Ludusu objavljivana još neko vreme, ali je Pašić, na koncu, ipak odlučio da ovu rubriku ugasi ne želeteći da rastu tenzije oko novina. Mladi su, međutim, nastavili da pišu za Ludus, i to ne jedino tadašnja mladež nego je ova

„VATRE“ U BARSELONI

Nakon beogradske premijere prošle zime i učešća na festivalu u Portu (Portugal), glumci Jugoslovenskog dramskog pozorišta su sa predstavom „Vatre“ polovinom juna gostovali u Barseloni, u Nacionalnom teatru Katalonije. Predstava je nastala u koprodukciji ove dve pozorišne kuće, članice Unija teatarata Evrope. Ova saradnja je prvi put pred katalonsku publiku dovela naše glumce i prvi put se sa scene Nacionalnog teatra u Barseloni čuo naš jezik.

Dva značajna evropska teatra, katalonski i srpski, odabrala su temu ljubavi za zajedničku predstavu nastalu po drami *Marije Velasko*, inspirisane istoimenim delom *Margerit Jursenar*, u režiji *Karme Portačeli*, umetničke direktorke katalonskog Nacionalnog teatra. Nakon Beograda i Porta „Vatre“ su tako premijerno stigle i pred publiku u Barseloni.

Sama zgrada Nacionalnog teatra Katalonije je impresivna. Ovo postmodernističko arhitektonsko zdanje je dizajnirano kao drevni grčki hram. Na sceni „Petita“, jednoj od tri koje su pod istim krovom, dve večeri je Jugoslovensko dramsko pozorište širilo svoju pozorišnu misiju, predvedeno direkторском Tamarom Vučković Manojlović i glumcima Slobodom Mićalović, Natašom Tapušković, Milenom Vasić, Nikom Rakočevićem, Ivom Manojlović, Damjanom Kecovčićem i glumcima iz Nacionalnog teatra iz Barselone: Romanom Renom i Kivani Menolašinom Huljanom.

„Drago nam je da se ovom premijerom u Barseloni završava naš zajednički projekat koji traje dve godine i koji nije bilo lako organizovati. Gostovanje je posebno značajno zato što ovde predstavljamo našu zemlju i srpsku kulturu. Ovaj događaj je veoma značajan, kako sa stanovišta razmene umetnika, ideja, pozorišnih estetika i iskustava, tako i u pogledu daljeg života našeg pozorišta na međunarodnoj sceni. Naše predstave igrano na velikim evropskim scenama, na gostovanjima se one titluju na druge jezike... A ovo je samo uvod u brojna gostovanja koja nas čekaju tokom jeseni“, kaže direktorka Jugoslovenskog dramskog pozorišta Tamara Vučković Manojlović.

Karma Portačeli je sve vreme bila uz svoju beogradsku ekipu: „Mnogo volim predstavu „Vatre“. Znam svaku njenu repliku napamet. Znam tačno kako treba da izgleda svaka scena, pratim igru glumaca, osećam kroz svaki trenutak kako dišu. Za mene je ova režija bila divno iskustvo, rad sa izuzetnim glumcima. Pokušala sam da

ih razumem i izvučem najbolje iz njih za ovu predstavu. Drago mi je da je naša publika pužljivo pratila dijaloge i da je u Barseloni sve jako dobro prošlo. Nadam se da ćemo uskoro ponovo saradivati. Volim Beograd i svoje glumce i saradnike iz JDP-a. Mislim da je vožnja i to što smo prvi put u našem pozorištu slušali srpski jezik, kao što je važno da se u Beogradu čuje katalonski.“

Predstava „Vatre“ govori o antičkim mitovima i ljubavi, u kojoj nam antička mitologija pomaže da razumemo savremene teme. Jedna od vodećih evropskih rediteljki Karma Portačeli, suočava nas sa sedam najznačajnijih antičkih ženskih likova iz rane poeske proze Margerit Jursenar, ona prevodi mitološku osnovu evropske civilizacije na intimni plan čoveka savremenog doba. „Vatre“ iz Jugoslovenskog dramskog pozorišta su zanimljivi, vizuelno upečatljivi filozofsko-pozorišni eseji na temu ljubavi. Publika u Barseloni je obe večeri do poslednjeg mesta ispunila salu „Petita“ Nacionalnog teatra Katalonije, sa pražnjom i dugim aplauzima pozdravila naše glumce i ovo delo. U publici je prve večeri bilo i nekoliko Beogradanaka koje žive i rade u Barseloni, a druge večeri i veća grupa studenata sa Sorbone.

„Mislim da smo napravili uspeh koji će generacije budućih glumaca moći da preprečuju i da imaju potpunu želju da im se desi nešto slično kao nama ovde u ovom divnom teatru. Potpuno sam ponesena. Publika je fantastično reagovala, bilo je katarzično u svakom smislu. I mi glumci smo imali dodatnu odgovornost jer je redi-

teljka bila tu, premijera u njenom gradu, u pozorištu na čijem je čelu. Disali smo kao jedno, publika nas je divno prihvatile, učestvovala sa nama. Mislim da je ovo jedno od neuspjehišnjih izvođenja „Vatre“ smatra glumica Sloboda Mićalović.

„Važno je da se razumemo, da govorimo o ljubavi, da hoćemo da ispričamo istu priču, da je ona deo obostrane istorije, da nas sve muči isti bolovi... Drago mi je da je publika ovde to razumela“, kaže glumica Nataša Tapušković.

„Obe večeri publika je sve vreme bila sa nama, uz nas, iako su predstava prati preko titla. Te je za nas na sceni bilo veoma inspirativno“, primiče Nikola Račović.

Milena Vasić ističe da je ljubav lekovit i dobar životni putokaz: „Ljubav je važna kao odnos prema životu, ka način mišljenja. Samo praštanje i ljubav oslobađaju čoveka, čine da bude zdrav kao osoba. O tome je naša predstava i ovdašnja publika je svojim aplauzom, između ostalog i to podržala.“

Gostovanje predstave „Vatre“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta u Barseloni je izuzetno iskustvo i za naše glumce i katalonsku publiku.

Susret različitih umetničkih svetova je smisao ovakvih koprodukcija i prilika da saradjujem dva značajna teatra publici u Evropi predstavimo naše pozorište, naš jezik i našu kulturu.

O. Milošević

ESHILOVI I NIKITINI „PERSIJANIĆI“

Grčki gradić Elefsina je ovogodišnja Evropska prestonica kulture u kojoj se odvija veoma bogat umetnički program. U glavnom pozorišnom programu premijerno je 27. jula izvedena predstava „Persijanci“ Eshila u režiji Nikite Milivojevića

Sve u vezi sa tom predstavom je autentično. Tu je u 5. veku pre nove ere rođen i živeo pisac ove drame Eshil. Bio je učenik i svedok čuvene pobede Grka nad Perzijancima u pomorskoj bici kod ostrva Salamina i o tome napisao ovu dramu. Naš oslođeni majstor ambijentalnog teatra predstavu počinje pred zalazak sunca, u luci Perama Megaridos, udaljeno dvadesetak kilometara od Elefsine. Nastavlja je na brodu koji nas vodi do Salamine i dela ostrva sa pogledom na mesto gde se odigrao drevni sukob.

„Ovo je možda moj najzahtevniji posao do sada, zato što publiku sve vreme vodimo sa nama igrajući predstavu na sedam različitih lokacija. Praktično, to je sedam slika, rekao bih savesti persijskog cara Kserksa, našeg glavnog junaka. Ono o čemu piše Eshil u ‘Persijancima’ dogodilo se upravo na ovom mestu. Ovde je Salamina, Elefsina je i daje tamo gde je i tada bila. Nebo je isto kao što je bilo, more je isto kao što je bilo. Na njegovom dnu su ostaci potopljenih brodova. Slavna bitka o kojoj Eshil piše dogodila se upravo ovde“, kaže Nikita Milivojević.

I odaće:

„Pomorska bitka kod Salamine promenila je u V veku pre nove ere tok istorije, moćno Persijsko carstvo više nikada nije bilo ono što je do tada bilo. Počinje veliki uspon Grčke države i kulture. Još ukratko iznad Elefsine u steni sto-

ji uklešan presto persijskog cara Kserksa sa kojeg je posmatrao čuvenu bitku na moru. Umesto očekivane pobjede gledao je svoj strašni poraz. Napravio je grešku, Grci su ga nadmudrili, odgovoran je za pogibiju hiljadu mladih ljudi koji su ovde stradali. U jednom danu, kao kakav kockar, izgubio je sve: imperiju, vojsku, slavu, sve što su generacije pre njega stvorile. Pitanje koje se u predstavi postavlja je kako izgleda njegova prva noć posle izgubljene bitke?“

Na neki način, predstava je „putovanje“ Kserksova svesti, koja ga vodi do poslednjeg mesta na koje bi želeo da dođe, na Salaminu, da se suoči sa svojim porazom i hiljadama stradalih koje je poveo u bitku. Učestvuju brojni izuzetni grčki glumci i dve glumice Srpskog narodnog pozorišta. Evo njihovih impresija o radu na predstavi:

Glumica Mirta Aglukaki veli: „Igram horovodu. Veoma je zahtevna uloga. To nije samo jedan glas, već mnoštvo glasova iz naroda. Kod Nikite sam igrala u predstavama ‘Zločin i kazna’ i ‘Don Žuan’ ali je ovo za mene potpuno novo iskustvo. Volim Nikitin način rada. Njegove predstave uvek imaju neku neочекivanu maštu koja me iznenadi. Saradnja sa njim je inspirativna i uzbudljiva.“

Glumac Dimitris Imelos koji u predstavi igra persijskog kralja Kserksa kaže:

„On je kriv za stradanje na hiljadi ljudi i propast svoje zemlje. U našoj predstavi se suočava sa tom činjenicom. Vraća se na mesto zločina i gde god da krene, Salamina i njeni mrtvi

ga prate. Sa ove tačke gledišta, pokušavamo da ispričamo priču. Sat je za Kserksa ovde zauvek stao. Krećemo u sumrak i kada padne noć, gledaoci su u napuštenom delu Salamine sa pogledom na mesto drevnog sukoba. “Zatim dodaje: „Prvi put radim sa Nikitom, a to sam oduvek želeo. On je izuzetno poštovan u Grčkoj zato što nije samo umetnik već i izuzetna ličnost. Velika je čast raditi sa njim. Naš rad na ovoj predstavi bio je veoma zahtevan i zanimljiv zato što se sve odvija na ovom izuzetnom mestu za predstavu ‘Persijanci’. Ovo je mesto na kojem se sve o čemu govorimo u predstavi stvarno odigralo pre dve i po hiljade godina.“

„Mia i ja igramo dve devojke iz sna kraljice Atose. Jedna je Grkinja, a druga Persijka. Jedna je pokorna, a druga nije. Odnosno jednu je Kserks uspeo da zauzeda, metaforično Persiju, a Grkinju, to jest Atinu, nije mogao. Ja igram Atinu. To je metafora za to što će se desiti u bici između Grka i Persijanca kod ostrva Salamina“, objašnjava Bojana Milanović, glumica Srpskog narodnog pozorišta.

Mia Simonović dodaje: „Nas dve igramo dve devojke iz zloslutnog sna Kserksove majke, kraljice Atose koji joj govori da će se nešto loše desiti. Ovo je za nas zaista posebno iskustvo. Sa divljenjem smo posmatrala sa kakvim žarom naše kolege ovde pristupaju svakoj probi i koliko pažnje posvećuju svakoj izgovorenoj reči.“

Glumac Todoris Antoniadis objašnjava: „U predstavi ‘Persijanci’ igram glasnika. Ja sam onaj koji je video sve, koji

sve zna, svedok koji publiци priča šta se ovde dogodilo. Ostvarila se moja dečacka želja da igram u Nikitinoj režiji. To mi je bio sam, od kako sam pre mnogo godina video njegovu predstavu ‘Tri sestre’. Nikita je u Grčkoj veliko i značajno ime i svima je čast da rade sa njim.“

Predstava „Persijanci“ Nikite Milivojevića je uzbudljivo, savremeno pozorišno putovanje. Svojevrsno hodoočišće na kojem publika tokom predstave prati glumce i koje poziva na razumevanje, saosećanje i empatiju.

„Koliko truda, koliko umetnosti, kakvih divnih ideja i koliko izuzetnih uloga je u predstavi Nikite Milivojevića u ovom putovanju u polje duša!“ – piše u kritici uglednih Atinskih novina, a zatim i da je posebna vrednost predstave „Persijanci“ u tome što u njoj nema jeftine patriotske retorike i emotivnog nacionalnog izliva, što nije tragedija koja govori o superiornosti Grka nad Persijancima već tragedija u čast pobeđenih, a protiv oholosti.

Premijerom predstave „Persijanci“ je u Elefsini, evropskoj prestoničkoj kulturi, počeo pozorišni program u okviru kojeg će do kraja godine svoja dela predstaviti neki od najznačajnijih scenskih umetnika, kao što su Romeo Kasteluci, Hajner Gebels, Saša Valc.

Bilo bi lepo da se ostvari plan i da, kako je najavljivano, predstavu „Persijanci“ naša publike vidi u odgovarajućem ambijentu u Novom Sadu.

Olivera Milošević

LUDUS

LUDUS
Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137
COBISS.SR-ID 54398983

Copyright@1992 Udruženje dramskih umetnika Srbije
Prvi broj objavljen 5. novembra 1992

Tiraž: 1100 primeraka

Izdaje
Udruženje dramskih umetnika Srbije
11158 Beograd, Studentski trg 13/VI
Telefoni: + 381 (0) 11/2631-522,
2631-592 i 2631-464
www.udus.org.rs,
e-mail: udus@udus.org.rs

Matični broj: 07067283
PIB 100040788

Tekući račun:
200-2711270101033-28
(Banka Poštanska štedionica a.d. Beograd)

Predsednik
Nebojša Dugalić

Glavni i odgovorni urednik
Tatjana Nježić

Redakcija
Aleksandra Jakšić,
dr Jelena Kovačević Barać,
dr Ivan Medenica,
Aleksandar Milosavljević,
Olivera Milošević,
Vukica Strugar,
Snežana Trišić

Lektura
Nataša Andelković

Sekretar redakcije
Radmila Sandić

Tekstove i fotografije slati na:
radmila.sandic@udus.org.rs

Dizajn LUDUSA
Đorđe Ristić

Redakcija LUDUSA
AXIS studio

Priprema i štampa
JP SLUŽBENI GLASNIK
BEOGRAD, Lazarevački drum 13-15

ISSN 0354-3137

9 770354 313002 >

Izdavanje ovog broja
Ludusa pomogli su

MINISTARSTVO
KULTURE
I INFORMISANJA
REPUBLIKE
SRBIJE

Beograd
www.beograd.rs

SEKRETARIJAT
ZA KULTURU
GRADA BEOGRADA